

maden mühendisi çalıştırıldığı söylenen Özer, konuyla ilgili olarak şöyle demiştir :

SEN KANUNU

aşağıda sonra gündemin Maden

ve bu durumu eleştirmiştir.

İşçi primi ile yapılan yataklı sağlık tesislerinin Sağlık Bakanlığına devredilmemesi gerektiğini de belirten Demirsoy, Sosyal Sigortalar Kanunu ile Sosyalizasyon Kanunu arasındaki çelişmelere dikkati çekmiştir.

Sosyal Sigortalar Kurulunun Genel Müdürü Dr. Fikret Pamukçu de, bundan sonra yaptığı ve Demirsoy'a hak verdiği konuşmasında sosyal sigortaların bizdeki durumu hakkında geniş bilgi vermiş ve sosyal sigortaların durumunun ilerisi için «ümit verici olmadığını» söylemiştir.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Faruk Sükan'ın daha sonra yaptığı aynı konudaki konuşmasında, iki kanun arasındaki uyumsuzlıkla

Boraks meselesi

«Türkiye'de boraks madeni yoktur» şeklindeki düzmece raporuyla yeraltı servetlerimizin üretimini durdurmak isteyen ünlü «**Borax Consolidated**» şirketi bu defa Türk borakslarını Türkiye'de rafine etmek için bir tesis kurmak yolunda çabalara girişmiş bulunmaktadır.

Eski bakanlardan Sırrı Yırcalı'ya ait boraks madenlerini 1960'tan önce 1 milyon liraya satın alarak «Türk Boraks» adı altında bir paravana şirket kuran bu dev şirket, madenlerimizin işletilmesine engel olamayınca, yılda 30 bin tonu bu

Boraks'ın bu yoldaki teklifi de reddedilmiştir.

Etibank, halen Bandırma'da yılda 30 bin ton boraks cevheri arıtabilecek takatte bir tesis kurma yolundadır. Tesis, muhtemelen önümüzdeki yılbaşında bitecek ve işletmeye açılacaktır.

Dünyanın en büyük boraks yataklarından birine sahip olan Türkiye'ye de el atma çabasında olan «**Borax Consolidated**» in bu ilk teşebbüsü değildir. Bu şirket 1950'den sonra arama ruhsatları verilmiş, şirket teşkilatı Maden

1.5.1965

CUMHURİYET SENATOSU BOR MİNERALLERİ ARAŞTIRMA KOMİSYONU RAPORU

Cumhuriyet Senatosu
Bor Mineralleri Araştırma Komisyonu
Başkanlığı

28.12.1968

CUMHURİYET SENATOSU SAYIN BAŞKANLIĞINA

Cumhuriyet Senatosunun 25.1.1968 tarihli 22 nci Birleşiminde kurulmasına karar verilen Bor Mineralleri Araştırma Komisyonumuz gerekli süre içinde çalışmalarını sonuçlandırmış ve Yüksek Genel Kurula arz edilmek üzere ekli raporun makamınıza teslimini kararlaştırmıştır.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

**Cumhuriyet
Senatosu raporu**

28.12.1968

Cumhuriyet Senatosu
Araştırma Komisyonu Başkanı
Ziya Tamer
Başkanlık Senatörü

ARAŞTIRMA GÖREVİNİN SONA ERMESİ İLE İLGİLİ KARAR :

CUMHURİYET SENATOSU SAYIN BAŞKANLIĞINA

28.12.1968
Ankara

TÜRKİYE
İŞÇİ
SENDİKALARI
KONFEDERASYONU

TÜRK-İŞ

AYLIK DERGİ

M A R T
1969

YIL : 7
SAYI : 73

FİATİ : 250 Krş.
BİR YILLIK
ABONE : 25.00 TL.

Türk-İş adına sahibi
SEYFİ DEMİRSOY

Yazı İşleri Müdürü
ÜLKÜ ARMAN

Fotoğraflar
Şehir Fotoğraf Ajansı
ADNAN HASKOKAR

Adres :
Türk-İş Genel
Merkezi
Bayındır sokak No. 8
ANKARA
Telefon : 17 91 36

Türk-İş Dergisi Basın Ahlâk Ya-
sasına uyar.

Türk-İş Basın ve Halkla Münase-
betler Merkezi tarafından hazırlanan Türk-İş Dergisinin bu sa-
yısı, Ankara'da BAŞNUR Matba-
asında dizilmiş, tertiplenmiş ve
basılmış; klişeler, Eser Klişede
yapılmıştır.

SUNUŞ

Saygıdeğer

Türk - İş Okuru,

DERGİMİZİN bu sayısında, Cumhuriyet Senatosu ta-
rafından araştırma konusu yapılan boraks madeni
ile ilgili bir yazı bulacaksınız.

Boraks konusu ile Türk kamuoyunun ilgilenmesi yeni
değildir. Yıllar önce, başta Türkiye İşçi Sendikaları Kon-
federasyonu olmak üzere, çeşitli çevreler bor minerali üye-
rinde oyunlar oynanmakta olduğuna dikkati çekmişlerdir.
Senato Araştırma Komisyonunda dinlenen yetkililer de bu
görüşü doğrulamışlardır. Bor minerali, halen Seyitgazi ve
Kurka bölgesinde çıkarılmaktadır. Bu bölgedeki rezervin,
Türk hazinesine 500 yıl devamlı bir gelir sağlayacak önem-
de olduğu, Senato Araştırma Komisyonu tarafından ortaya
çıkartılmıştır. Şimdi Türkiye bakımından mesele, bor mine-
rali üzerinde Türk halkının hakimiyetini kurabilmek ve
endüstrinin 124 branşında kullanılmakta olan bu değerli
yeraltı servetini yabancı tasallutundan kurtarabilmektedir.

Senato Araştırma Komisyonu tarafından hazırlanan
raporun özetini ve Türk bor minerali hakkındaki yazıla-
rımızı ilgiyle izleyeceğinize inanıyoruz.

□

TÜRKİYE İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-
İŞ) Yönetim Kurulu 10-14 Mart tarihleri arasında
yaptığı toplantısından sonra bir bildiri yayınlamış, yurt ve
işçi sorunları üzerindeki görüşünü açıklamıştır. Yönetim
Kurulu, yurttan meydana gelen son olaylara da değindiği
bildirisinde «Türk-İş faşist bir dikta kurma çabası içinde
bulunan aşırı sağ ve aynı şekilde komünist bir dikta rejimi
kurma çabası içindeki aşırı solun yurttan karışıklık çı-
kartmağa çalışmakta olduklarını, demokrasiyi lüks, se-
vimsiz, zararlı bir rejim gibi gösterme eğiliminde bulun-
duklarını ve bilhassa sosyal ve ekonomik şartları istismar
ederek, dar gelirli yurttan imkânsızlıklarını fırsat bil-
diklerini bir defa daha kamuoyuna açıklamada fayda um-
muştur.» denilmiş, ancak aşırı akımlara karşı mücadele-
nin, 1961 Anayasası ile getirilen hürriyetleri tahrip edici,
kısıtlayıcı yola gitmekle olmayacağı önemle belirtilmiştir.
İç sayfalarımızda Yönetim Kurulu bildirisinin tam met-
nini bulacaksınız.

□

EKONOMİ Bültenimizde geçen sayı verdiğimiz «Sos-
yal Güvenlik» konusundaki yazımız bu sayımızda so-
na ermektedir. Asgari ücret sorunu üzerindeki tartışmaların son bulmadığı şu günlerde, ilgi ile izleyeceğimiz bir ya-
zı da iç sayfalarımızdadır. Dergimizin iç olaylar ve dış ha-
berler bölümünde çeşitli işçi kuruluşlarının bir ay içindeki
çalışmalarını okumak imkânını bulacaksınız.

Saygılarımızla

EN BÜYÜK ZENGİNLİĞİMİZ

YURDUMUZDA yıllardanberi, yeraltı servetlerinin öneminden, yeraltı kaynaklarımızı ulusal çıkarlara uygun olarak işletmekten bahsedilir. Aslında Türkiyede herkes, madenlerimizin yurt menfaatlerine uygun bir şekilde işletilmesi gereğinde görüş birliğine varmıştır ama, metod anlayışındaki farklılıklar yüzünden, bir türlü olumlu bir adım atılamamaktadır. Ve bu nedenlerle de, madenlerimiz bugüne kadar nasıl ve kimin tarafında işletilmiş, ya da işletilmemişse, hâla aynı uygulama devam etmektedir.

Son zamanlarda Cumhuriyet Senatosunun yaptığı bir araştırmayla, yeniden günün konusu hâline gelen bir yeraltı servetimiz var: bor minerali...

SENATONUN ARAŞTIRMASI

Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonunun bor mineralleri üzerinde yaptığı araştırmanın, gerçekçi bir araştırma olduğunu iddia etmek imkânsızdır. Komisyon zabıtlarının incelenmesi, bu görüşü doğrulayacaktır. Sorumluluk taşımış bir yetkiliye, «senin işlemlerin, yurt çıkarlarını aykırı mıydı» diye sorulunca, «hayır» cevabının alınacağı peşinen bellidir. Kaldı ki, devletin en yüksek kademesinde görev almış herkesi, «yurt çıkarlarına aykırı hareket ettikleri» ithamı altında tutmak, yeryüzünün en büyük haksızlıklarından biri olacaktır. Aslında, yurt çıkarlarına aykırı bir durum elbet vardır, ama bunun asıl nedeni, yetkililerin uygulamak zorunda oldukları bir takım kanunlarda yer alan bazı hükümlerdir. Senato Araştırma Komisyonunun yapması gereken, «işlemlerinize, yurt çıkarlarınızı zedelediniz mi» diye sormak yerine, yurt çıkarlarının bundan sonra nasıl korunacağını tesbite çalışmak olmalıydı. Çünkü, bor minerallerimizin işletilmesinden, daha doğrusu işletilmemesinden dolayı yıllardanberi devam edegelen kaybımız o kadar büyüktür ki, bu durumda, «yurt çıkarları zedelendi mi» diye sormak, «iki kere iki dört eder mi» diye sormaktan farksız olmaktadır.

Cumhuriyet Senatosu Bor Mineralleri Araştırma Komisyonu bu metoda rağmen, yine de öyle sonuçlara varmıştır ki, bu durumda, konunun dakika geçirilmeden yasa organlarınca ele alınması gerekmektedir.

«RAKİPSİZ DIŞ GELİR SAĞLAMA İMKÂNI»

Araştırma Komisyonu, bor tuzu maden yataklarının, «ender milletlere nasibolan jeolojik bir imkân ve zenginlik ifade ettiğini» söylemekte ve «Türk Devletine asırlar boyu devam edebilecek, rakipsiz bir dış gelir sağlama imkânı vadiinde» olduğunu belirtmekte, «işletme değerleri yüksek kıymetlere balığ olan bu sahaların, Devlete ait bir hüviyete intikal ettirilmesini milletin mütemadi ve müteselsil bir milli gelire kavuşturulmasını isabetli bir tatbikat olarak» tavsiye etmektedir.

Araştırma Komisyonunun vardığı sonuç, kendi ifadesiyle şöyledir:

«Dünya laboratuvarlarının 120 den fazla endüstriyel maddeye ham maddelik yapan bor cevheri yerine, başka ve sentetik yeni terkipler aramakla meşgul bulundukları bu tarihte, Hükümetimiz, bu önemli konunun dünya tüketimine % 50 nisbetinde cevap vermesini süratle temin edebilmek üzere, Komisyonumuzca arz olunan gereklerden en uygununu tensip ve düşüncesini, en süratli şekilde, kanun mercilerine arz ve havale, edebilmelidir.»

«EN SÜRATLİ ŞEKİLDE»

Bu kadar açık ve kesin bir hükme rağmen, konunun «en süratli şekilde» ele alınmaması, en hafif tabiriyle, bir yabancı şirketin çıkarlarını yurt çıkarlarına tercih etmek diye nitelendirilirse, bundan kimse alınmalıdır.

Türk - İş Yönetim Kurulu 10-14 Mart tarihleri arasında yaptığı toplantısı sırasında.

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yönetim Kurulu'nun 10 Mart 1969 Pazartesi günü¹ başlayan toplantısı, 14 Mart Cuma günü sona ermiştir.

Yönetim Kurulu beş gün devam eden toplantısında, yurttan meydana gelen son olaylar ve çalışma hayatımızla ilgili bütün konuları görüşüp, gerekli kararları almış, Türk-İş İcra Kuruluna, kararların süratle uygulama alanına konulması talimatını vermiştir.

Türk - İş Yönetim Kurulu aşağıdaki hususların kamuoyuna duyurulmasını kararlaştırmıştır:

TÜRK - İŞ YÖNETİM KURULU TOPLANDI

- Anayasa Nizamını Koruma Tasarısı bu halî ile çıkarsa, temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldıracak, susan bir toplum meydana getirecektir.
- Hangi siyasi parti ya da bunlara hizmet eden hangi kuruluş olursa olsun, Türk İşçi Hareketinin gücünü kendi çıkarları uğruna kullanmağa kalkışsın, karşısında Türk-İş'i bulacaktır.
- Çalışma hayatımızla ilgili kanun tasarısı, teklif ve tadilleri üzerinde duran Yönetim Kurulu, bunların gerçekleşmesi için Mecliste olumlu bir çalışma yapılmadığını üzüntü ile tespit etmiştir.

ANAYASA NİZAMI

1 Türk-İş Yönetim Kurulu son zamanlarda yurdumuzda meydana gelen olaylar ve bunların oluş nedenleri üzerinde önemle durmuş ve aşırı akımların Cumhuriyetin kurulduğu günden bu yana, hiçbir dönemde bu kadar yıkıcı olmadığı ve gelişme istidadı bulamadığı görüşünde birleşmiştir. Bir taraftan ekonomik nedenlerle aşırı akımlar önlenemezken, diğer taraftan çeşitli kuruluşlar tarafından bu akımların tahrik ve teşvik edildiği de üzüntüyle tesbit edilmiştir.

Hürriyetlerin özü olan laiklik ilkesinin son zamanlarda zedelendiği gerici akımların büyük bir cüretle gelişmekte olduğu, ortaçağ taassubu içersinde Türkiye'yi geriye götürmeyi amaç bilerek, çalışmalarını hızlandırdığı ve bunların da varlıklı kişilerce desteklendiği tesbit edilmiş bulunmaktadır.

Türk - İş faşist bir dikta kurma çabası içinde bulunan aşırı sağ ve aynı şekilde komünist bir dikta rejimi kurma çabası içindeki aşırı solun yurtta karışıklık çıkartmaya çalışmakta olduklarını, demokrasiyi lüks, sevimsiz, zararlı bir rejim gibi gösterme eğiliminde bulunduklarını ve bilhassa sosyal ve ekonomik şartları istismar ederek, dar gelirli yurttaşın imkânsızlıklarını fırsat bildiklerini bir defa daha kamuoyuna açıklamada fayda ummuştur. Hal böyle olduğu halde, sosyal ve ekonomik çareler aramaksızın, sadece, kanun zoruyla bu aşırı akımlara çare bulunacağını düşünmek ve kanunları zorlamak, aşırı şiddet tedbirleri getirmek, 1961 Anayasası ile getirilen hürriyetleri tahrip edici, kısıtlayıcı yola gitmek, yeterli tedbir olarak düşünülemez.

Anayasamızın temel ilkelerini savunmada, demokratik nizamın vazgeçilmez müesseseleri olan siyasi partilerimizin bir araya gelmeleri ve asgari müştereklerde birleşmeleri gerekmektedir. Bir araya gelemeyen, siyasi ihtiraslarını memleket meselelerine çözüm yolu bulmada frenleyemeyen siyasi partilerimizin bugüne kadar izledikleri yol üzüntü vericidir. Bir araya gelemeyenleri Sayın Cumhurbaşkanımızın bir araya getirmesi ve bir takım çıkmazlardan siyasi partilerimizi kurtarma için görüşme yolunu açması, demokrasinin bekası için şart görülmüştür.

Türk-İş Yönetim Kurulu Anayasa Nizamını Koruma Kanunu Tasarısını çeşitli yönleriyle eleştirmiş, tasarının bu haliyle Meclislerimizden geçmesini temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldıracak, susan bir toplum meydana getirecek, böylelikle de her an patlamaya hazır bir ortam yaratacak nitelikte bulmuştur.

Türk-İş Yönetim Kurulu yurttaşın Anayasa ve kanunlar çerçevesinde konuşmasından, haklarını ve menfaatlerini savunmasından korkmanın yersizliği üzerinde de görüş birliğine varmıştır.

Türk-İş aşırı akımların gelişmekte olduğunu yıllardanberi her vesile ile açıklamış, bunları önleyici sosyal ve ekonomik tedbirlerin alınması için uyarma ve yol gösterme görevini yapmıştır. Hükümet edenlerin sosyal ve ekonomik tedbirler yerine, daima özgürlükleri kısıtlamayı tercih eğiliminde bulunmaları yüzünden aşırı uçlar genişleme ortamı bulabilmişlerdir.

Nitekim, son olarak, kanlı bir şekil alan İstanbul olayları sırasında, Hükümet yetkilileri meseleye gereken önemi vermemiş, daha sonra da konuyu tamamen ters bir açıdan ele alarak, «Anayasa Nizamını Koruma Tasarısı» gibi, düşünülmesi dahi imkânsız sayılabilecek tedbirleri alma yolunu tercih etmişlerdir.

Türk-İş Yönetim Kurulu şiddet hareketleri ile sonuçlanan olayları en sert bir şekilde kınamış, yurt çıkarlarını kökünden tahrip etmeye matuf bu davranışların işçi hareketinin felsefesi-ne taban tabana zıd olduğunu tekrarlamayı faydalı bulmuştur.

Türk İşçi Hareketi Anayasa Nizamını Koruma adı altında demokrasiyi zedeleyecek, hakları ve hürriyetleri kısıtlayacak davranışların daima karşısında olacaktır.

GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ

2 Türk-İş Yönetim Kurulu, son zamanlarda bazı kuruluşların düzenlediği yürüyüş ve gösterilere işçilerin adının da karıştırılmak istendiğini görmekten üzüntü duymuştur. Bu toplantı ve gösterilere, Türk-İş topluluğu içinden tek bir işçi dahi katılmamıştır. Ancak, işçinin kuvvetli ve bilinçli gücünü kendi

çıkarları için en büyük engel sayan bazı siyasi kuruluşlar, çıkarları uğruna, işçi hareketini kendi politikalarına karıştırma çabasına kapılmışlardır. Nitekim, son İstanbul olayları sırasında yapılan yürüyüşe, «İşçi-Gençlik Yürüyüşü» adı verilmiştir.

Şurası bilinmelidir ki, hangi siyasi parti, ya da bunlara hizmet eden hangi kuruluş olursa olsun, Türk İşçi Hareketinin gücünü kendi çıkarları uğruna kullanmaya kalkışırsa, karşısında Türk-İş'i bulacaktır.

Türk İşçi Hareketi, Türk-İş'in etrafında sarsılmaz bir bütün halinde, her geçen gün biraz daha güçlenerek, bilinçle hedefine ilerlemektedir. Bu yekvücut hareketi bölme çabaları bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da sonuçsuz kalmaya mahkumdur.

Türk-İş herhangi bir konuda harekete geçmek gerektiğinde, daha önce çeşitli nedenlerle ve çeşitli zamanlarda yaptığı gibi, kendi gücünü kullanacaktır. Bu bakımdan, Türk-İş'in bilgisi dışında, işçi adı kullanılarak düzenlenecek gösterilerin Türk İşçi Hareketini temsil yeteneği olmadığını bilmesine fayda vardır.

23
İLKE

3 Ülkemizde sosyal adaletin sağlanmasını temel hedeflerden sayan sendikacılığımızı, birlik ve beraberlik içinde yürütmek üzere kurulan Türk-İş'in hedeflerine daha kısa sürede ulaşabilmesi için sendikaların birbirlerine saygı ve güven beslemeleri, bölücü faaliyetten uzak kalmaları gereğine inanan Türk-İş Yönetim Kurulu, Yedinci Kongrenin kabul ettiği 23 ilkenin ancak, Türk sendikacılığının tam bir disiplinle hareket etmesi sonucu gerçekleşeceğine inanmaktadır.

YURT DIŞINDAKİ İŞÇİLER

4 Yönetim Kurulu, yurt dışında bulunan işçilerimizin problemlerini de gözden geçirmiş ve gerekli bazı kararları almıştır. Bu arada, yurt dışında çalışmakta olan işçilerimizle daha yakından ilgilenmek amacıyla, Avrupada bir Türk-İş irtibat bürosu kurulması kararlaştırılmıştır. Büro, Avrupadaki işçilerimizin bütün sorunları ile ilgilenecek, aylık raporlar verecek, alınması gerekli tedbirleri tesbit edecektir.

ÖNEMLİ TASARILAR

5 Çalışma hayatımızla ilgili kanun tasarısı, teklif ve tadilleri üzerinde de duran Yönetim Kurulu, bunların gerçekleşmesi için Mecliste olumlu bir çalışma yapılmadığını üzüntüyle tesbit etmiştir.

Yönetim Kurulu bundan önceki toplantısında aldığı kararı da göz önünde tutarak, genel seçimler arefesinde izlenecek politikayı tesbit için bu tasarısı ve tekliflere karşı partilerin ve milletvekillerin tutumlarının ayrı ayrı tesbit edilmesi için İcra Kuruluna talimat vermiştir.

Bu karara göre, başta İYAK (İŞÇİ YARDIMLAŞMA KURUMU) teklifi olmak üzere, Sendikalar Kanunu ve Toplu Sözleşme, Grev Kanunu tadil teklifi, emekli işçilerin yaş hadleri ve aylıklarının arttırılması ile ilgili tasarısı ve tekliflerin Parlâmentoda

görülmemesi halinde, engellemeyi yapanlar, ya da görüşülmesi sırasında aleyhte bulunanların durumu, seçimlerde ele alınacak, bunların yeniden seçilmesinin önlenmesi konusunda büyük bir gayretle çalışacaktır. Bu konuyla ilgili olarak açılacak seçtirmeme kampanyasının ayrıntıları İcra Kurulunca tesbit edilecek ve Yönetim Kurulunun gelecek toplantılarında kesin şekle bağlanacaktır.

İŞÇİLERİN EMEKLİLİĞİ

6 Türk-İş Yönetim Kurulu, işçilerin emeklilik yaş hadlerinin 55 e indirilmesi konusunda bir tasarı hazırlanmış olmasını olumlu bir adım saymıştır. İşçi emekli maaşlarının, emekliliğe esas ücretin % 70 ine yükseltilmesi konusunda Türk-İş tarafından hazırlanmış bulunan teklifin Hükümetçe benimseneceği yolunda Çalışma Bakanı tarafından yapılan açıklama da büyük memnurluk uyandırmıştır.

Yönetim Kurulu bu vadlerin bir an önce gerçekleştirilmesi temennisindedir.

MEMUR - İŞÇİ AYIRIMI

7 Memur-İşçi ayırımı konusunda halâ olumlu bir sonuç alınamamış olması, Anayasa teminatı altındaki işçi haklarının kullanılmasını önlemektedir. Yapılan bütün çalışmalara rağmen, meselenin açıklığa kavuşturulmaması nedeniyle, Türk-İş Yönetim Kurulu bazı tedbirlere başvurulmasını artık gerekli görmüş ve İcra Kuruluna talimat vermiştir.

ASGARI ÜCRETLER

8 Milyonlarca işçiyi asgari bir yaşama seviyesine kavuşturacak asgari ücretlerin sürüncemede kalması Türk-İş teşkilâtının tepkisiyle karşılanmaktadır. Yönetim Kurulu, çalışmaların hızlandırılması için İcra Kuruluna talimat vermiş Yönetim Kurulu, teşkilâtın gelen şikâyetleri ve işçinin sabrının taşmak üzere olduğunu tesbit ederek, İcra Kuruluna çalışmaları bir an önce bitirmesi talimatını vermiş, çalışmaların Asgari Ücret Komisyonunun diğer grupları tarafından engellenmesi ve en geç Nisan ayında gerçekleşmemesi halinde ise, bunun derhal kamuoyu ve işçilere duyurulmasını kararlaştırmıştır. İcra Kurulu bu durumda daha önce plânlanmış hareketlere başvurulacaktır.

TEŞKİLATLANMA ÇALIŞMALARI

9 Türk-İş Yönetim Kurulu teşkilâtlanma çalışmalarını da gözden geçirmiş, aynı işkolunda bulunan sendikaların tek işkolunda birleştirilmesi için girişilen çalışmaların hızlandırılması için İcra Kuruluna talimat vermiştir. Bu arada, sendikacılık fonksiyonunu ifa edemeyen ve Türk-İş prensiplerine aykırı davranışlarda bulunan Müzik-İş ve Kâğıt-İş Sendikalarının Türk-İş'ten çıkarılmasına yerlerine, Ar-İş Sendikası ile Sellüloz-İş Sendikasının alınmasına karar verilmiştir.

ANADOLU AJANSI GREVİ

10 Türk-İş Yönetim Kurulu, Anadolu Ajansında ilân edilmiş bulunan grev üzerinde önemle durmuş ve Anadolu Ajansının grev yapan işçilerini destekleme kararı almıştır.

Bütün siyasî partilerin ve kuruluşların grev kararını haklı bulmalarına rağmen, bu konuda işverenin katı davranışı, yurt içi ve yurt dışı haberleşmeyi büyük ölçüde aksatmaktadır.

İşçilerin en haklı isteklerini dahi kabul etmek istemeyen Anadolu Ajansı işvereni, bu tutumuyla, yurt dışındaki propaganda imkânlarımızı da kösteklemekte ve memleket çıkarlarına zarar vermektedir.

Türk-İş Yönetim Kurulu, grevin seyrini yakından izleyerek gerekli tedbirleri almak üzere İcra Kuruluna direktif vermiştir.

YABANCI PETROL ŞİRKETLERİ

11 Mersinde kurulu ve yıllardan beri sendika özgürlüğüne kapılarını kapamakta direnen ATAŞ RAFİNESİ ile üyemiz PETROL-İŞ SENDİKASI arasında yapılagelen ve uyumsuzlukla sonuçlanan toplu iş sözleşmesi görüşmelerinin seyri Yönetim Kurulumuzca etraflı bir şekilde incelenmiştir. % 56 hisse ile Mobil, % 26 hisse ile Shell, % 18 hisse ile BP. gibi, üç yabancı petrol şirketinin ortaklaşa sahip bulundukları ATAŞ işverenin sendika özgürlüğüne ve Türk çalışma mevzuatına aykırı bir tutumda oldukları tesbit edilmiştir. Hukuki ve adil ölçülere göre vergi ödemekten kaçınma fırsatı bulabilen ATAŞ ve üç ortağı, sömürü ve istismar yolunda devam ettikleri sürece Türk-İş'i daima karşılarında bulacaklardır.

Titizlikle hatırlatmak isteriz ki, ATAŞ RAFİNERİSİNİN üç yabancı ortağı Petrol Şirketleri Türk Milletinin milli petrol konusundaki ciddi hassasiyetini daha fazla tahrik etmekten şiddetle kaçınmalıdır. Petrol Şirketlerinin bir taraftan Türk ekonomisine zararlı faaliyette bulunmakta oldukları, diğer taraftan çalışanların Sendika özgürlüğüne karşı çıktıkları kesinlikle anlaşılmıştır. Türk-İş, petrol şirketlerinin ulusumuz aleyhindeki bu davranışlarını şiddetle protesto eder, başarıya ulaşmaya kadar, bütün gücü ile üyesi Petrol-İş Sendikasını destekleyeceğini Türk kamuoyuna duyurur.

Yukarda yer alan hususların artık beklemeye tahammülü kalmadığında görüş birliğine varan Yönetim Kurulumuz, bunların bir an önce gerçekleştirilmesi amacıyla, kanun sınırları içinde, gereken her harekete başvurulmasını kesinlikle kararlaştırmış ve daha önceden plânlanmış hareketleri uygulama alanına koyması için İcra Kuruluna direktif vermiştir.

Haberler

Demirsoy : “TÜRK - İŞ ANAYASAYI KORUYOR”

23 Mart'ta Bursa Mar - İş Sendikası kongresinde bir konuşma yapan Türk-İş Başkanı Seyfi Demirsoy, Anayasa Nizamını Koruma Kanunu Tasarısına ilişkin görüşlerini açıklamış ve şunları söylemiştir:

«Biz bu tasarının komünizm, faşizm, anarşizm maddesinin karşısında değiliz. Bu aşırı uçların ıslahı ve memleketin iç güvenliğinin sağlanması, hürriyetlerin zedelenmemesi için Türk-İş olarak gerekeni yapmaya, gerektiğinde demirden yumruğumuzu indirmeğe hazırız.»

Seyfi Demirsoy, Türk-İş'in Anayasayı en güzel şekilde koruduğunu da söyleyerek, üniversite gençliğinin sokak kavgalarına son verip derslerine dönmelerini istemiştir. Türk-İş Başkanı, yeni Avukatlık Kanununun Cumtturbaşkanı tarafından veto edilmesini sağlamak için harekete geçildiğini de sözlerine eklemiştir.

★

HALİL TUNÇ
«ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
YASALARI ÇİĞNİYOR»
DEDİ

Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç, Orman Genel Müdürlüğünün,

Türkiye Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası (AĞAÇ-İŞ) ile imzaladığı toplu iş sözleşmesi hükümlerini hukuk dışı bir tasarrufla ihlal ettiğini ve mahkeme kararlarını da tanımadığını söylemiş «Orman Genel Müdürlüğü, yasaların ve yargı organlarının üzerinde merci değildir» demiştir.

Tunç, bu konuda şu açıklamada bulunmuştur:

«Türk-İş bünyesinde bulunan Ağaç-İş Sendikası ile Orman Genel Müdürlüğü arasında bir süre önce 13 işyerini kapsayan bir toplu iş sözleşmesi imzalanmıştır. Bu işyerlerinden biri de Ayancık Kereste fabrikasıdır. Ancak Ayancık'ta A.P. Sinop Milletvekili Mustafa Kaptan'ın teşviki ile Orman-İş adlı ikinci bir sendika kurdurulmuş ve Ağaç-İş sendikasını bölme gayreti içine girilmiştir. Büyük siyasi baskılara rağmen Ağaç-İş sendikası üyeleri, bu tertiplere boyun eğmemişler ve toplu sözleşme yapma yetkisini sağlamışlardır. Ağaç-İş Sendikasının sözleşmesinde, sendikaya üye olmayan işçilerin sağlanan haklardan yararlan-

namıyacağı hükmü olmasma rağmen, Orman Genel Müdürlüğü, Orman-İş sendikasının üyelerine sözleşmeyi uygulama yoluna gitmiştir. Başbakanlık, Tarım Bakanlığı ve Genel Müdürlük nezdinde yapılan temasların olumsuz sonuçlanması üzerine mahkemeye başvurma zorunluğu doğmuş ve mahkeme, sözleşmenin sadece Ağaç-İş Sendikası üyelerine uygulanabileceği kararını vermiştir.

Bir yandan yasaların açık hükmü, diğer yandan yargı organının kararı olmasına rağmen, Orman Genel Müdürlüğü, sorumsuz davranışında ısrar etmektedir. İşçiye bölme ve sendikacılık hareketini politik tesirlerin içinde eritme gayretleri, bugüne kadar hiç bir şahsı sonucu çok ağır sorumluluktan kurtaramamıştır. Orman Genel Müdürlüğü, yasaların ve yargı organlarının üzerinde bir merci değildir.

Yurdumuzda son zamanlarda sık sık görülen ve mahkeme kararlarının uygulanmaması gibi hukuk dışı davranışlara Orman Genel Müdürlüğünün de katılması, hür sendikacılığı ve de-

Türk - İş
Başkanı S. Demirsoy

mokratik düzen içindeki kanun hakimiyetini zedelemektedir.

Türk-İş, bu kanunsuz tutuma son verilerek, mahkeme kararlarına uyulmasını istemektedir. Önemle belirtmek gerekir ki, bu tutum değişmediği takdirde, A-yancık'ta doğabilecek olayların bütün sorumluluğu Orman Genel Müdürlüğüne ait olacaktır.

Türk-İş, üyemiz Ağaç-İş'in bu hakkı davasında sonuna kadar yanındadır.»

★

LİKAT-İŞ SENDİKASI GENEL KURULU YAPILDI

Likat-İş Sendikası üçüncü Genel Kurulu 24 Mart günü İzmir'de yapılmıştır. Genel Kurul çalışmalarını izleyen Türk-İş Başkanı Seyfi Demirsoy bir konuşma yaparak «Hükümet edenler, işçinin, halkın, basının ve üniversitenin sesine kulak verirlerse memleketi daha iyi idare ederler» demiştir.

Sendikaların baskı kuruluşları olduğunu belirten Türk-İş Başkanı Demirsoy şunları söylemiştir:

«Sendikacılar baskı müesseseleridir. Biz baskımızı milletin refahı istikametinde kullanırız. Anayasa Nizamını Koruma Kanunu çıkınca sendikacılar konuşamayacaklardır. Tasarı anti-demokratiktir. Bu kanun tasarısının iki yıllık bir geçmişi vardır. Biz hep sustuk. Çünkü elimizde tasarının metni yoktu, ama bugün var. Biz diyoruz ki, bu kanunu çıkartamayacaklardır.»

Türk-İş Başkanı Türk-İş'in anarşi peşinde olmadığını, komünist ve faşist hareketlere karşı çıkmaya Türk-İş'in andı bulunduğunu bildirmiş ve şunları söylemiştir:

«İstiyorlar ki Türk-İş topluluğu sokağa dökülsün. Biz sabırlıyız. Hürriyetlerimizi almak isteyen faşist ve komünistler bilsinler ki biz sokağa çıkarsak onlar ezilirler.»

Aynı toplantıda konuşan Çalışma Bakanı Turgut Toker, işçi emekliliği aylığının yüzde 70 oranına çıkarılmasını öngören kanun tasarısı-

nın bu dönemde kabul edileceğini söylemiştir.

Genel Kurulda Likat-İş Sendikası Genel Başkanı Mehmet Ali Sarı, Teksif Genel Başkanı Şevket Yılmaz ve Deri-İş Sendikası Genel Başkanı Mustafa Şahin de birer konuşma yapmışlardır.

★

LİKAT-İŞ SENDİKASININ TRABZON VE GİRESUNDAKİ GREVİ SONA ERDİ

Likat-İş Sendikasının Trabzon ve Giresun limanlarında bir aydan beri devam eden grevi, işverenin toplu iş sözleşmesini imzalamasından sonra sona ermiştir.

Sendika üyesi işçiler, yeni sözleşme ile ücret zammı ve sosyal haklara kavuşmuşlardır.

Anadolu Ajansındaki grevden sonra gazeteciler Genel Müdürlük önünde grev gözcülüğü yapıyor.

Anadolu Ajansındaki grev bir hafta sürdü

Türkiye Fikir İşçileri Sendikası ile Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın Anadolu Ajansında geçtiğimiz ay içinde uyguladığı grev bir hafta devam etmiş ve işverenin, işçi isteklerini kabul etmesi sonucu başarı ile bitmiştir.

TARIM - İŞ SENDİKASI 1500 İŞÇİ ADINA SÖZLEŞME YAPTI

Türkiye Tarım-İş Sendikası ile Tarım Bakanlığı Tarım İşleri Genel Müdürlüğü ve Ziraat Mücadele Genel Müdürlüğü arasında 28 işyerinde çalışan 1500 işçi adına toplu iş sözleşmesi imzalanmıştır.

İki yıl süreli yeni sözleşmelerle, Tarım İşleri Genel Müdürlüğü işyerlerinde çalışan işçilerin aylık ücretlerine 120 lira, ölüm parası 500, doğum parası 200 lira ve günlük yemek ücreti olarak da 3 lira, yılda 270 lira değerinde giyim eşyası ve çocuk zammı sağlanmıştır.

Zirai Mücadele Müdürlüğü ile yapılan sözleşme ile de, işçi aylıklarına 105 lira zam, yemek ücreti, çocuk zammı, ölüm ve doğum yardımları kabul edilmiştir.

Sekiz gün devam eden Anadolu Ajansının grevinde Babualinin en kıdemli gazetecisi Niyazi İspartalı (solda) ve Ümit Deniz grev gözcü-lüğü nöbetinde...

kuruluşlar tarafından desteklenmiştir.

Grevin son bulması için Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç ve Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ün katıldığı toplantıdan sonra anlaşma sağlanmış ve 1 Ocak 1969 dan itibaren geçerli olmak üzere işçi ücretlerine yüzde 18 oranında zam, ayda yüz lira yemek parası ve her yıl yarım maaş tutarında izin ödeneği verilmesi ile iş güvenliği ve sosyal haklar konusunda ileri hükümler kabul edilmiştir.

Anlaşmanın yapılmasından sonra bir demec veren Devlet Bakanı Seyfi Öztürk şunları söylemiştir:

«Her iki taraf, meseleleri çözme götüran şartlarda anlaşmışlar ve gerekli protokolu imzalamışlardır. Varılan anlaşmaya göre, fikir işçilerine ve diğer personele işverenin durumuyla müteneasip gerekli hak ve menfaatler geniş surette sağlanmıştır.»

GREV HAREKETLİ GEÇTİ

Bir hafta devam eden grev oldukça hareketli geçmiş ve özellikle Anadolu Ajansının İstanbul Bürosu önünde ses ve saz sanatçıları konserler vermişler ve moral takviyesinde bulunmuşlardır.

ARCA

KUMAŞ FABRİKASINDAKİ TEKSİF GREVİ SONA ERDİ

Teksif Topkapı Maltepe Şubesi tarafından geçtiğimiz ay içinde Arca Kumaş Fabrikasında başlatılan grev 12 Mart'ta sona ermiş ve işçi yövmiyeleri 470 kuruş arttırılmıştır.

Sözleşme, ücret artışı yanında sosyal yardımlar konusunda da ileri hükümler getirmiş ve iki yıllık süre içinde dini bayramlarda toplam olarak 800 lira ikramiye, günde 250 kuruş yemek ücreti ve işçinin tahsilde bulunan çocuklarına burs verilmesi kabul edilmiştir.

MUĞLA'DA MADENCİLERİN GREVİ SONA ERDİ

Muğla ve Havalisi Maden İşçileri Sendikası ile Oral Madencilik Şirketi arasındaki toplu iş sözleşmesi görüşmelerinde anlaşmaya varılamadığı için Sendika tarafından

bu iş yerinde başlatılan grev 36 gün devam etmiştir.

Geçtiğimiz ayın ortalarına doğru sona eren grev ile, işçi ücretlerinde artış ve sosyal haklar konusunda da ileri hükümler sağlanmıştır.

ÇİMSE - İŞ SENDİKASININ İSTANBUL'DA YAPTIĞI SÖZLEŞME

Çimse - İş Sendikasının İstanbul Kartal'da kurulu bulunan El-yafılı Çimento Sanayii Anonim Şirketine bağlı Fibrolit Boru Fabrikası işvereni ile iki aydan beri devam eden toplu iş sözleşmesi görüşmeleri olumlu sonuçlanmıştır.

İmzalanan sözleşme ile, işçilerin saat ücretlerine birinci yıl 60, ikinci yıl 25 kuruş olmak üzere 85 kuruş zam sağlanmış, kıdem tazminatları saat ücretlerine iki kuruş tespit edilmiş, vardiya zamları da yılda yüzde 25 olarak ayarlanmıştır.

Türk - İş Sendikacılık Koleji 14. dönem mezunlar geçtiğimiz ay içinde diplomalarını almışlardır. Bu münasebetle Türk-İş Kolejinde yapılan törende Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç ve sendika yöneticileri hazır bulunmuşlardır. Resimde, kolej mezunları toplu halde.

NATO - İŞ ÜYELERİ İŞLERİNDEN ÇIKARILIYOR

İzmir Nato - İş Sendikası yöneticileri, toplu iş sözleşmesi görüşmelerine devam edildiği sırada, Amerikalı işverenin NATO subay ve assubay gazinolarında çalışan Türk personelin toplu halde işlerine son verdiğini açıklamışlardır.

Geçtiğimiz ayın başlarında düzenlenenler basın toplantısında bu konuda bilgi veren NATO - İş yöneticileri, 23 Türk personelin işyeri ile ilişkilerinin kesildiğini, buna karşı refakat pasaportu ile gelen Amerikalıların dolgun ücretlerle bunların yerlerine yerleştirildiğini belirterek, kanunlarımızın bunların çalışmalarına müsaade etmediğini, bu yüzden durumun önlenmesi için Dışişleri ve Millî Savunma Bakanlıklarına bildirildiğini söylemişlerdir.

★

SU - İŞ SENDİKASI İSTANBUL SULAR İDARESİ İLE ANLAŞTI

Türkiye Baraj, Enerji, Su ve Sulama İşçileri Sendikası ile İstanbul Sular İdaresi Müdürlüğü arasında bir süredir devam eden toplu iş sözleşmesi görüşmeleri olumlu sonuçlanmıştır.

1 Mart 1969 tarihinden itibaren geçerli olan sözleşme ile işçilere, geçmiş haklarına mahsuben 960 lira verilmesi, çocuk zammının 25 liraya çıkarılması ve sözleşme süresi içinde saat ücretlerine seyyanen 63 kuruş zam yapılması ve kıdem zammına esas olmak üzere 2 kuruş eklenmesi kabul edilmiştir.

Sözleşme sosyal yardımlar konusunda da yeni hükümler sağlamıştır.

★

BEŞ KİŞİLİK TARIM - İŞ HEYETİ İSRAİL'DE İNCELEME YAPTI

İsrail İşçi Sendikaları Konfederasyonunun davetlisi olarak, Türkiye Tarım ve Tarım Sanayii İşçileri Sendikası Genel Başkanı Binali Yağışan başkanlığında Tarım - İş Teşkilatlanma Sekreteri Selâhattin Gezeren, Tarım - İş Mali Sekreteri Yaşar Nakışçı, Ceylanpınar Şube

Başkanı Ahmet Ağır, Bursa Tarım - İş Şube Başkanı Ömer Lütfü Torun'dan kurulu bir heyet, 18 Mart'ta İsrail'e gitmiştir.

Tarım işçilerinin sosyal ve ekonomik durumları, tarım gelirlerinin arttırılması ile üretim ve tüketim kooperatifçiliği konularını inceleyen heyet, İsrail'de 15 gün kalmıştır.

Tez - Büro İş Sendikası Başkanı Tahir Gerek

TEZ - BÜRO - İŞ SENDİKASI ORDU YARDIMLAŞMA İLE ANLAŞTI

Tez - Büro - İş Sendikası ile Ordu Yardımlaşma Kurumu ve ona bağlı dokuz işyerinde üç aydan beri devam eden toplu iş sözleşmesi görüşmeleri sonuçlanmış ve 600 işçi ücret artışı ile sosyal haklara kavuşmuştur.

İmzalanan üçüncü dönem sözleşme iki yıl sürelidir.

İKİ SÖZLEŞME DAHA...

Tez - Büro - İş Sendikası, Emek İnşaat ve İşletme Anonim Şirketi ile Memurlar Kooperatifinde de birer sözleşme yapmıştır. Emek İnşaat Şirketinde imzalanan sözleşme ile Türkiye'de ilk defa Sosyal Sigortalardan hariç her üyenin 100 bin liraya hayat sigortasına bağlanmasını sağlamıştır.

BESİN - İŞ YÖNETİM KURULUNUN BİLDİRİSİ

14 - 18 Mart tarihleri arasında toplanan Besin - İş Sendikası Yönetim Kurulu, çeşitli işçi ve yurt sorunları üzerindeki görüşlerini bir bildiri ile kamuoyuna açıklamıştır.

Besin - İş Yönetim Kurulunun bildirisi şöyledir:

«1 — Asgari ücret:

931 sayılı İş Kanunu gereğince tesbit edilmesi gereken Asgari Ücret Çalışma Bakanlığınca tesbit edilmemiş ve geciktirilme ile işverenlerin emek istismarını hızlandırmalarına bilerek göz yumulmuştur.

Bu tutumun adaletle ilgisi olmaz.

2 — İşverenler Başkentte bile geniş ölçüde kaçak işçi çalıştırmaktadırlar. Devlet bu yüzden büyük kayıplara uğramakta işçiden kesilen vergi ve sigorta primleri haksız patronların cebinde kalmaktadır.

Bu işyerinde çalışanlar her türlü iş emniyetinden yoksundurlar. İşsizlik korkusu şikayetleri önlemektedir.

Sendikaların kurulmuş olması devletin görevlerini ortadan kaldırmaz.

Çalışma Bakanlığının işyerleri üzerindeki denetimi yok denilecek duruma düşmüştür. Esasen bütçesine karşı Hükümetin gösterdiği ilgi, Çalışma Bakanlığının nederece itibar gördüğünü anlamamıza kâfidir.

Kanunların uygulanmaması veya uygulanamaması vatandaşın gözünde Devletin itibarını zedelemektedir. Hükümetin âcil tedbirler almasını istiyoruz.

3 — Hükümet köylüyü köye, toprağa bağlayıcı ciddi tedbirler almamakta devam ettikçe şehirlerdeki işsizler ordusunun çalışanlar üzerinde baskısı ağırlaşacaktır. Toplu sözleşme düzeni bu nedenlerle çalışamaz hale gelecektir.

4 — Toprak Reformu üzerindeki münakaşalara son verilerek Anayasa hükmünün bir an evvel uygulanması Hükümetçe temin olunmalıdır.

5 — Devlet yatırımları politik nedenlerle israfa uğramaktadır. Kuruluşu bitmeyen işletmelerin masraflı merasimlerle işletmeye

açılmasını kadrolarına tâyin edilen müdür ve personele bir karşılığı olmadan aylarca para ödenmesini Hükümet edenlere yakıştıramıyor ve Sayın Başbakanın bunlara tenez-zül etmemesini yahut kendisini yamultanları şiddetle cezalandırmasını istiyoruz.

6 — İşçilerin emekliliği ile ilgili kanun teklifi üst kuruluşumuz Türk-İş'in tesbit ettiği ölçüler içinde süratle kanunlaştırılmalıdır.

7 — Türk-İş Yönetim Kurulu tarafından (10) madde halinde Türkiye radyolarından kamu oyuna duyurulan memleket sorunları ile ilgili karardan dolayı Türk-İş Yönetim Kurulunu tebrik ve kendilerine teşekkür mektubu gönderilmesi kararlaştırılmıştır.

8 — Sosyal Sigortalar Kurumu hastahanelerine muayene ve tedaviye giden işçilerimiz ile onların eş ve çocuklarının saatlerce bekletilmekten kurtarılmasını ıztıraplı insanlara daha fazla eziyet edilmesini istiyoruz.

9 — Kamu iktisadi teşebbüsü olan Et ve Balık Kurumunun yaptığı yatırımlarda israfa mâni olunması için bu teşekkülü ikaz ve denetleme zamanının gelip hattâ geçtiğini ilgililere hatırlatıyoruz.»

ÇALIŞMA BAKANI İŞ GÜVENLİĞİ KONUSUNDA YENİ TEDBİRLER ALINACAK DEDİ

Çalışma Bakanı Turgut Toker, geçtiğimiz ay içinde Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu yöneticileri ile bir görüşme yapmış ve işyerlerinde iş güvenliğinin sağlanması konusunda alınacak tedbirlerin geliştirileceğini söylemiştir.

İşverenlerin, işçi sorunları ile ilgili çalışmaları hakkında bilgi alan Çalışma Bakanı Toker, yurt dışına işçi gönderilmemesi görüşünde olan işverenlere, vasıflı işçilerin dış ülkelere gönderilmesinin yerli sanayiye gelişmesine engel olacağını söylemiş «özellikle dış ülkelerde çalışma süreleri tamamlanan işçilerimize, yurda döndüklerinde iş bulma çabası içinde olmanın zaruretine inanıyorum.» demiştir.

Çalışma Bakanı Turgut Toker, Şeker-İş Ankara Şubesi kongresinde.

Toker “Çalışma hayatı ile ilgili tasarılar Meclise veriliyor „ dedi

Mart ayı başında yapılan Ankara Şeker-İş Sendikası Genel Kurulunda bir konuşma yapan Çalışma Bakanı Turgut Toker, işçi hakları ile ilgili çeşitli kanun tasarılarının yakında Millet Meclisi'ne sunulacağını bildirmiş ve yönetmeliklerin hazırlandığını söylemiştir.

Çalışma Bakanı Turgut Toker, işçi - işveren ilişkileri üzerinde durmuş ve işçilere verilecek ferdi mesken kredisile ilgili yönetmeliğin bu ay içinde tamamlanacağını belirttikten şöyle demiştir:

«Bu yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden sonra, işçi kendi elindeki arsada, başını sokabilecek bir yuvaya sahip olabilmek için ferdi olarak Sosyal Sigortalar Kurumu kredisinden istifade imkânına kavuşturulacaktır. Diğer taraftan bilhassa büyük şehirlerimizde yapılmakta olan ve tespit edilecek normlara uygun hazır bir dairenin sahibi olması da ferdi krediyile imkân dahiline girecektir.»

SEYFİ DEMİRSOY'UN KONUŞMASI

Şeker-İş Sendikası Ankara Şubesi Genel Kurulunda bir konuşma yapan Türk-İş Başkanı Seyfi Demirsoy «Türk işçisi ve sendikaları, demokrasinin vazgeçilmez unsurları ve koruyucusu olduklarını

her zaman ispat etmişlerdir» demiştir.

Demirsoy, Türk işçisinin, yurt kalkınmasındaki görevlerini çok iyi anladığını belirtmiş ve şunları söylemiştir:

«Politikanın içerisine girmeyeceğiz. Bizi bu yola çekmek isteyenler var. Muvaffak olamayacaklardır. Çalışacağız, o nispette de haklarımızı alacağız. Kuvvetliyiz, kudretliyiz, şuurluyuz.»

TOKER İŞÇİ EMEKLİLİK MAAŞLARININ ARTIRILACAK İNİ SÖYLEDİ

Geçtiğimiz ay içinde İstanbul'da Bakanlığı ile ilgili incelemelerde bulunan Çalışma Bakanı Turgut Toker, emeklilik yaş haddinin 55'e indirilmesi ve ihtiyarlık ödemesinin yüzde 70'e çıkarılması yolundaki hükümet kararının işçilerce çok olumlu karşılandığını söylemiştir.

«Ekonomik faaliyetlerin bir sonucu olan ve bu sonucun tesirlerinden ileri gelen sosyal meselelerimizin kısa ve uzun zamanda aydınlığa kavuşması ve gerekli çözüm yollarının araştırılıp bulunması, tedbirlerin alınması bakımından gezimin yararları büyük olmuştur.»

ASGARİ ÜCRET SORUNU

GÜL NEŞ'E EREL
Türk-İş Araştırma Merkezi
Müdür Yardımcısı

İnsan emeğine değer vermeyen, çalışanın insanlık haysiyetini korumadan düzenlenmiş yasalar artık uygulama alanı bulamamaktadır. İçinde bulunduğumuz devirde kalkınmanın amacı, çalışanlara yaptıkları işe uygun, insanlık haysiyetine yararlı bir ücret sağlayarak emeği ile geçinenlere de çağdaş medeniyet düzeyine uygun bir yaşantı vermektedir.

Plân, yalnız emeğiyle yaşayanların fedakârlığına dayanan bir istismar mekanizması olduğu takdirde insan olduklarını artık kavramış olan işçiler elbette sesini yükseltecektir. Bunda, başka bir tahrik unsuru aramak boşunadır. Aslında, asgari yaşama düzeyinin altındakilerden fedakârlık beklenemez. Fedakârlık bu düzeyi aşmış olanlardan beklenecektir. Kalkınmanın en az maliyetle, en az krizle, en az sosyal problemler yaratılarak yapılması şayanı arzudur.

FIATLAR

Ancak fiat istikrarı prensibi bir yana itilir, hattâ para ve kredi politikası ve takibedilen ekonomik siyaset ile fiatlar tahrik edilirse bu durumdan, işçilerin sorumlu olmaması gerekir. Aslında Türkiyede fiatların genel seviyesinin kuvvetli şekilde yükselmesinden en çok müteessir olan sınıfı başta işçi sınıfı olmak üzere dar ve değişmez gelirli vatandaşlar teşkil eder. Sendikaların, resmi ekonomik politikasının mesul olduğu fiat artışları karşısında, sırf fiat istikrarı endişesiyle ücretlerde artış istemekten vazgeçeceklerini düşünmek bir hayalden ileri gidemez ve kimse sendikaları bu davranışlarından ötürü sorumlu tutamaz. Ücretlerde meydana gelen artışların gelişmiş sanayi ülkeleri ile Türkiye gibi ekonomik bünyesi değişik olan bir ülkede fiatların genel durumu üzerinde yaratacağı çok farklı tesirleri gözden uzak tutmamak gerekir. Türkiyede işçilerin genel nüfusa oranı % 3, aktif nüfusa oranı % 7 dir. Buna karşı gelişmiş ülkelerde faal nüfus içinde ücretlilerin oranı % 70 den aşağı düşmemekte, hattâ ingilte-

rede % 93 e varmaktadır. Ayrıca fiat ve kârların kontrol altına alınmadığı bir ülkede sendikaların tek taraflı olarak ücret zamlarından vazgeçmeleri, şirketlerin kârlarını biraz daha artırmaktan başka işe yaramıyacaktır.

Yıllarca ücret artışları tehlikeli olarak gösterilmeye çalışılmış, tutarlı bir ücret politikasının gelir dağılımındaki adaletsizlikleri düzeltme araçlarından biri olduğu gerçeği görülmek istenmemiştir. (1) Halen ülkemizde ücretliler, batı ülkelerinden farklı olarak, milli gelirin pek az kısmını elde etmektedirler.

BESLENME

Türkiyede yakın tarihe kadar, işverenlerimizin anlayışsızlığı, hükümetlerin uzun vadeli ıslahat yerine geçici tedbirlere başvurmuş olmaları, ilim adamlarımızın sadece nazari çalışmalarla yetinip, Türkiyeye uygulanabilecek model çalışmaları yapmamış olması, sistemli ve rasyonel bir ücret ıslahatına gitmemeleri, ülkemizde emeğin prodüktivitesini fevkalâde tahdit eden belli başlı sebepleri teşkil etmiştir. İşçiler bazı besin maddelerini fiyatları çok yüksek olduğu, kendilerine ödenen ücretler ise çok düşük bulunduğu için satın alamamakta, kullanamamaktadırlar. Günde brüt 20 lirayı altı (2) nüfuslu bir işçi ailesine çok gören anlayış, bugünkü toplumsal düzenden aldığı güçle, gerçekleri başka türlü göstermektedir. Bu anlayış bir yandan işçiyi sömürerek yoksulluğa düşürmekte, diğer yandan yoksulluğa düşürdüğü işçinin bu durumunu, asgari ücret hesabında esas almaktadır. Bu anlayış, işçilerin şimdiye kadar kullanmadıkları malları ömürleri boyunca kullanmaya hakları yoktur anlamına gelen sakat bir görüşün ifadesidir. Çabuk hastalanma, geç iyileşme yanında çabuk yorulma, tembellik, çalışma isteksizliği, unutkanlık, düşünme güçlüğü, davranış düzensizlikleri ve çabuk hiddetlenme ile beliren kötü beslenmenin, insan sağlığında % 60 a kadar kayıp meydana getirdiği FAO/OMS yayınlarında belirtilmiştir. Beslenme yetersizliği nedeniyle ortalama sağlık zararı % 30 dur. Vatandaşlarımızdan bir kaçının ölçsüz kazancı pahasına kaybolan sağlık ve bu nedenle harcanan tedavi, yatak, bakım ve ilaç paraları, kullanılmayan işgücü değeri milli ekonomi bakımından göz önünde tutulmak icabeden ehemmiyettedir. Ülkemizin % 2,5 u (760.000) veremlidir. Veremlilerin tedavisi için harcanan

milyonlarda fiat ve ücret politikamızın, yetersiz beslenmenin sorumluluğu çok büyüktür.

PRODÜKTİVİTE

Emeğin prodüktivitesi ile ücret gelirleri ve istihdam şartları arasındaki sebep-netice münasebetinin bir sonucu olarak, kötü ve ağır hayat şartlarının istihsal kabiliyetinin artırılması ve sanayiinin hızlanmasına önemli bir engel teşkil ettiği, sanayi ülkelerinin tecrübeleriyle anlaşılmış bulunmaktadır. Avrupa Ekonomik Topluluğu istatistik enstitüsü, altı ortak pazar ülkesinde Ekim 1966 tarihi itibarıyla işçilerin normal saat ücretleri ve çalışma süreleri hakkında elliden fazla sanayi koluna üzerinde yaptığı anket sonucunda, işçi ücreti ile birlikte verimin yükseldiği sonucuna varmıştır.

MİLLİ GELİR

«Türkiyede ücret siyaseti» adı altında yapılan bir araştırmaya göre, işçilerin refah düzeyi 27 yıl içinde milli gelir artışını takip edememiştir (3). Bu araştırmada 1938 yılında bir işçinin gündelik ücreti ile 3.800 kg. sığır eti alabildiği buna karşı 1965 yılında bir günlük ücretin 2.400 kg. sığır eti karşılığı olduğu gösterilmektedir. Prof. Zaim, araştırmasında 1938 yılında 136 krş. olan ortalama ücreti 100 kabul etmiş, fiat artışlarını dikkate alınca 1943 yılında reel ücretlerin 45.2 ye indiğini hesaplamıştır. 1965 yılındaki 21.61 lira olan ortalama ücret sabit fiatlarla 147.3 e intibak etmektedir. Ancak gıda maddeleriyle karşılaştırılınca durum tersine dönmektedir. Milli gelir artışıyla da ücretlerin milli gelir içindeki payının yükselmediği, aksine düşme gösterdiği görülmektedir. Bir başka ifade ile, 27 yıl içinde reel ücretler, milli gelir artışlarını izlememiştir. 1955, 1964, 1965 yıllarında ücretlerde belirli artışlar sağlanmışsa da, bu artışlar, önceki yılların fiat artışlarını karşılayamamıştır.

PLÂN

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında da «işçilerin 1950-60 devresi boyunca adam başına gayri safi milli hasıla içindeki paylarını ortalama olarak % 10 oranında kaybettikleri meydana çıkmaktadır. Dönemin ortalarından başlayarak yüksek nitelikte teknik elemanın devletçe işçi sigortalarına bağlı olarak gittikçe artan bir oranda kullanılması, işçi gelirlerine yansımış böylece sonucu yanıltıcı bir duruma sokmuştur. Bu yanıltıcı görünüş düzeltilmediği takdirde işçilerin gelir dağılımındaki ka-

yıplarının dönemin ikinci yarısında da sürdüğü ve ortalama azalış oranının % 10 dan daha yüksek olduğu meydana çıkacaktır.

Sonuç olarak, tarım dışındaki işçi ve ücretlilerin yaşama seviyelerinin yükselişinin, ortalama genel yaşama düzeyi artışına ayak uydurmadığı ve gelir dağılımından elde ettikleri kişisel payların bazı dalgalanmalar dışında sürekli olarak azalma eğilimi gösterdiği söylenebilir.» (4).

Yine Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı sahife 51 de; «yapılan hesaplara göre, devletin toplam gelirinin bu dönem içindeki artışının gayri safi milli hasılanın artışına oranı aşağı yukarı aynı kalmıştır. O halde emek gelirleri gayri safi milli hasıla artışını takip etmediği, tarımsal rant gelirleri ve devlet gelirleri ise ancak gayri safi milli hasılanın artışı kadar arttığına göre, sermaye ve taşınmaz mallar geliri gibi diğer gelir sahiplerinin adam başına gelirlerinin gayri safi milli hasıla artışı üstünde bir artış göstermiş olmaları gerekmektedir.

Sonuç olarak, memurlar, sanayi ve tarım işçilerinin gelir dağılımındaki kişisel paylarının gittikçe azalmasına karşı, sermaye, teşebbüs ve rant gelirleri sahiplerinin gelir dağılımındaki paylarının yükselmiş olduğu söylenebilir. Bu eğilim devam etmektedir.

Plânın sosyal adalet amaçlarından biri, bu gidişi durdurma ve onun yerine gelir dağılımına daha adil bir görünüş ve yön verecek eğilimi yaratmaktır» denilmektedir.

SONUÇ

Plânda yer alan bu ifadelerden sonra ülkemizde ücret artışından dolayı enflasyon korkusunun, daha başlangıçta, ancak önümüzdeki uzun bir devre içinde tamamlanacak olan ücret ıslahatına ciddi bir engel teşkil etmeyeceği ortaya çıkmaktadır. Yapılacak iş gayri safi milli hasıla artışından işçilerin ve diğer dar gelirlielerin paylarını diğer gruplardan daha yüksek oranda artırarak hedefe ulaşmaktır. Bu takdirde hem sosyal adalet ilkesine ulaşılabilecek ve hem de gelirle birlikte verim artacağından (5) sınai kalkınmanın da hızlanması sağlanmış olacaktır.

- (1) Halil Tunç — *Türk-İş Dergisi* Ekim 1968
- (2) *Türk-İş, İşçi aile bütçe istatistikleri, işçi ailesinde ortalama fert sayısı: 6.3*
- (3) *Yeni Gazete* 23.8.1967
- (4) *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı* Sh. 49
- (5) *Ortak Pazar ülkelerinde yapılan anket.*

ICFTU : AMERİKA KARARI GÖZDEN GEÇİRMELİDİR

Geçtiğimiz ay içinde Brüksel'de toplanan Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU) İcra Kurulu, Amerikan İşçi Sendikaları Konfe-

derasyonu'nun (AFL-CIO) hür sendikacılık hareketinin saflarından ayrılma kararını eleştirmiş, AFL-CIO'nun bu kararı «yeniden gözden geçirmesini» istemiştir. İcra Kurulu toplantısına Amerikan işçi delegeleri katılmamıştır.

Öte yandan Paris'te Fransız İşçi Sendikaları Konfederasyonu (CGT-FO) nun olağan kongresinde bir konuşma yapan ICFTU Genel Sekreteri Harm Buiter, AFL-CIO'nun kararının hür sendikacılık camiasında büyük bir üzüntü yarattığını belirtmiş, «Uluslararası Konfederasyonun (ICFTU) kapıları AFL-CIO'ya açıktır» demiştir. AFL-CIO'nun ICFTU'dan ayrılmasının hür sendikacılık hareketini maddi sıkıntılara sokabileceğini kaydeden ICFTU Genel Sekreteri, «konunun asıl önemli yanı, 13 milyon işçiyi saflarında toplayan güçlü bir kuruluşun ICFTU bünyesinde kalmak istememesidir» demiştir.

MEANY İDDİALARINI TEKRARLADI

ICFTU yetkilileri Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun «kapılarının Amerikan işçilerine açık olduğunu» açıkladıkları günlerde AFL-CIO Başkanı George Meany bir demeç vererek ICFTU hakkındaki iddialarını tekrarlamıştır. George Meany «ICFTU'nun komünizmle mücadelede etkili olamadığını, Teşkilatın iğrenç bir hal aldığını» söylemiş, «Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu ile komünist Dünya İşçi Sendikaları Federasyonunu birleştirme yollarının arandığını» iddia etmiştir. George Meany, Amerikan işçilerinin hür sendikacılık hareketi içindeki görevlerine, Uluslararası İş-

kolu Federasyonları (ITS) ile işbirliği yaparak devam edeceğini de sözlerine eklemiştir.

Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu İcra Kurulu 12-14 Mart günlerinde Brüksel'de yaptığı toplantıda Uluslararası Konfederasyonun «Asya Sendikacılık Kolejinin Yeni Delhi'den Malaysia'ya nakledilmesini» kararlaştırmıştır. Asyalı sendikacıların eğitimde önemli bir rol oynayan Sendikacılık Kolejinin nakledilmesine sebep olarak, Malaysia'nın Asya'lı sendikacıları daha kolay ulaşım imkânları sağlaması gösterilmiştir.

FRANSIZ İŞÇİ KONFEDERASYONUN GENEL KURULU YAPILDI

Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU) üyesi Fransız İşçi Sendikaları Konfederasyonu (CGT-FO) nun olağan kongresi 18-21 Mart tarihlerinde Paris'te yapılmıştır.

1400 delegenin katıldığı kongrede «Fransız İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun siyasal partiler karşısında bağımsızlığı ilkesi» teyid edilmiştir. Fransız Hükümetinin 27 Nisan'da referanduma sunacağını açıkladığı çeşitli tedbirlere karşı olduğunu belirten genel kurul, «birleşmiş ve demokratik Avrupa» fikrini işleyen bir karar oy birliği ile kabul etmiştir.

ICFTU'ya ve onun geniş ölçüde temsil ettiği hür sendikacılık hareketine bağlılığını tekrarlayan genel kurul'da eski Genel Sekreter Andre Bergeron, yeniden oy birliğiyle bu göreve getirilmiştir.

YUNANİSTAN'IN AVRUPA KONSEYİNDEN İHRACI İSTENDİ

Belçika İşçi Sendikaları Konfederasyonu (FGTB) Genel Sekreteri

«Amerika kararını gözden geçirmelidir»

BUITER
ICFTU Sekreteri

«ICFTU komünizmle mücadelede etkisiz kaldı»

MEANY
AFL-CIO Başkanı

Çalışma eski Genel Sekreter Becu zamanında başlamıştı.

BECU
eski ICFTU Sekreteri

Fransız demiryolcularının 6 Mart günü Paris'te başlattıkları grev ulaşımı felce uğrattı. Resimde grev sırasında Paris Garı...

FRANSA'DA ÜÇLÜ GÖRÜŞMELERDEN OLUMLU SONUÇ ALINAMIYOR!

Hükümet, işçi sendikaları ve işverenler arasında Paris'te bir süredir devam eden üçlü görüşmelerin çıkmaza girmesi üzerine, Fransız sendikaları yer yer greve başlamışlardır.

6 Mart sabahı demiryolları işkolunda başlayan grev tüm Fransa'yı etkilemiş, Paris'in güney batısına banliyö seferleri yapılamamış, Paris - Cenevre Ekspresi yola çıkamamıştır.

Görüşmelerin çıkmaza girmesini izleyen günlerde Peugeot ve Renault otomobil fabrikalarında da grevler başlamıştır.

İşçi liderleri, huzursuzluğun sorumlusu olarak Hükümet ve işverenleri göstermektedir. Bir işçi lideri, «fiat yükselişlerine paralel olarak işçi ücretlerine zam yapılmadığı takdirde, sendikaların üçlü müzakerelerden derhal çekileceklerini

ve tüm sektörlerde greve gideceklerini» söylemiştir.

Üçlü görüşmelerde Fransız ekonomisinin geleceği ve Frank'ın durumu söz konusudur. Hükümet, sendikaların yüzde 12 oranındaki zam isteğini «aşırı» olarak nitelermekte, bunun kabul edilmesi halinde, Frank'ın devalüe edilmesinin kaçınılmaz olacağını iddia etmektedir.

George Debunne, Belçika Başbakanı, Gaston Syskens'e müracaat ederek, Belçika'nın Avrupa Konseyinde Yunanistan'ın ihracını sağlayacak yönde oy kullanmasını istemiştir. Bilindiği üzere Ocak 1969'da top-

lanan Avrupa Konseyi, Yunan cuntasını takbih etmiş, insan hak ve özgürlüklerini çiğnemekte olduğunu öne sürerek, Konsey'den kendi isteğiyle çekilmesini istemişti. Yunanistan'ın bunu kabule yanaşma-

ması üzerine, konu Konsey Bakanlar Kurulu'na getirilmiş bulunmaktadır. Bakanlar Kurulu'nun kararı Yunanistan'ın Avrupa Konseyi'nde kalıp kalamayacağını belirlemiş olacaktı.

İSPANYOL İŞÇİLERİNİN PROTESTOSU

Batı Almanya'da çalışan İspanyol işçileri vatandaşlarının İspanya'da çektiği izdirabı protesto etmek amacıyla 25 Mart Bonn'da büyük bir gösteri düzenlemişlerdir. Gösteriye katılan 1500 kadar İspanyol işçisinin ellerinde, faşist Franco yönetimini yeren pankartlar bulunuyordu.

Öte yandan iki aydan beri İspanya'da yürürlükte bulunan «olağan üstü hal» 25 Mart gecesi sona ermiştir. Olağan üstü hal sırasında, çoğunluğu işçi lideri 208 kişi tutuklanmış, Franco aleyhtarı olarak tanınan 20 kişi de, taşrada uzak şehirlerde ikamete mecbur edilmişlerdir.

«Olağanüstü hal»in kaldırılması üzerine bir açıklama yapan Sürgündeki Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu, İspanyol işçilerin «demokrasi mücadelesinin şiddetle devam edeceğini» bildirmiştir.

TÜRKİYE İLE ALMANYA ARASINDAKİ SOSYAL GÜVENLİK ANDLAŞMA- SININ UYGULANMADI- ĞI İDDİA EDİLİYOR

Federal Almanya Metal İşçileri Sendikası'nın Türkçe yayınladığı «Metall Haberler» gazetesinin belirttiğine göre, «Federal Almanya ile Türkiye arasındaki Sosyal Güvenlik Andlaşması uygulanmamaktadır.»

Köln'de çalışan bir Türk işçisinin mektubunu yayınlayan gazete, şikayetlerin «yaygın olduğunu» öne sürmektedir.

«Metall Haberler» tarafından yayınlanan mektup şöyledir:

«Almanya'da çalışan Türk işçileri için Türk ve Alman hükümetleri arasında yapılan Sosyal Güvenlik Anlaşması'nın çok aksayan tarafları bulunmaktadır. Meselâ; Türkiye, Sosyal Sigortalar Kurumunca bölgelere ayrılmıştır. Bu anlaşma bazı bölgelerde geçerli kabul edilmektedir. Anlaşmanın geçerli olmadığı bir bölgede oturan Türk işçileri ve aileleri bu anlaşmadan yararlanmamaktadırlar.

Eğer buradaki, yani Almanya'daki Türk işçileri için bir anlaş-

Kısa haberler

İNGİLTERE

Geçtiğimiz ay içinde İngiltere'deki Ford fabrikalarında başlayan grev, işverenin işçi isteklerini kabule yanaşması üzerine sona ermiştir. Sendika liderleri, grevin İngiliz ekonomisini sarstığı yolundaki iddiaları cevaplandırmışlar, bunun sorumluluğunun işçi haklarını vermek istemeyen işverenlere ait olduğunu belirtmişlerdir.

TUNUS

Tunus ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında «işbirliği» yapılmasına ilişkin andlaşmanın imzalanması Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu ((ICFTU) nca «olumlu bir gelişme» olarak nitelendirilmiştir. ICFTU Genel Sekreteri Harm Bui-ter 17 Mart tarihinde Tunus İşçi Sendikalarına bir telgraf göndererek, andlaşmanın Tunus ekonomisine olumlu katkıda bulunmasını dilemiştir.

NİJERYA

Nijerya'da işbaşındaki askeri hükümete bir mektup yazan Nijerya Demiryolları İşçileri Sendikası Genel Sekreteri Alhaji H.P. Adebola, Hükümetin kamu kuruluşlarıyla ilgili son kararnamesini yermiş, çeşitli düşüncelerle toplu sözleşme düzeninin dışında bırakılmak istenen işkollarında da toplu sözleşme yapılmasını istemiştir.

ma yapılmışsa, bundan, Türkiye'deki ikamet durumları gözetilmeksizin, Almanya'daki bütün işçilerin istifade etmesi gerektir.

Ayrıca Anavatan'a izinli giden arkadaşlarımızın hastalık hallerinde, Sosyal Sigortalar Kurumu işgörememezlik belgesi ve diğer lüzumlu evrakları tam zamanında Almanya'daki ilgili hastalık kasasına gönderdiğinde işçi buradan hastalık parasını herhangi bir zorlukla karşılaşmadan alabilmektedir. Fakat genellikle lüzumlu işlemler formalite yüzünden geciktirilmekte, dolayısıyla işçi burada hastalık parasını almakta güçlük çekmekte, bazan da alamamaktadır. Türkiye'den Almanya'ya üç ayda gelen evrak var. Pek tabii ki, hastalık kasası parayı ödemiyor. Bu gibi hallerde meydan vermemek için sorumlu makamların biraz daha fazla ilgi göstermelerini rica ediyoruz.»

İSVEÇ SENDİKALARI PORTEKİZE KARŞI KAMPANYA AÇTI

İsveç Sendikaları Konfederasyonu (LO) 27 Mart günü yayınladığı bir bildiri ile «Portekiz'e karşı

Avrupa Serbest Mübadele Birliği içinde kampanya açacağımı» açıklamıştır.

Portekiz'in yönetimi altında bulundurduğu topraklarda izlediği siyaseti şiddetle yeren İsveç İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Avrupa Serbest Bölge Mübadele Birliği Bakanlar Kuruluna müracaat edeceğini ve bu yolla Portekiz'e baskı yaptıracağını bildirmektedir. Portekiz Avrupa Serbest Mübadele Birliği'ne üyedir.

DANİMARKA'DA DEMİR- YOLLARINDA GREV

Danimarka Demiryolları İşçileri Sendikası 27 Mart günü 4 saat süren bir grev yapmıştır.

1800 makinistin katıldığı grev, Danimarka'yı tümüyle etkilemiş, tren yolcularının büyük çoğunluğu seyahat edememişlerdir.

Sendika, işçilerin ücret artışı isteginin kabul edilmemesi halinde yeniden greve gidileceğini açıklamıştır.

Öte yandan Danimarka İşçi Sendikaları Konfederasyonu da bir bildiri yayınlarak Demiryolları İşletmesinin tutumunu yermiş, Demiryolcuların haklı isteklerinin kabul edilmesini istemiştir.

bir oyunun içyüzü

boraks

BU, bir tröst, bir yeraltı serveti ve bir ülkenin hikâyesidir.

TRÖST, bir maden cevherinde, meselâ boraksta, dünya piyasasına rekabet kabul etmez şekilde hakimdir. Bu hakimiyetinin verdiği güçle, üretimi istediği gibi kontrol etmekte, sanayiın artan talebine karşı, üretimi sabit tutarak, ya da çok az arttırarak, fiyatları istediği gibi ayarlayabilmektedir.

TRÖST, hakimiyetini sürdürebilmek için, dünyanın her yerindeki bor yataklarını kendi kontrolü altında bulundurmak zorundadır. Ancak bu şekildedir ki, dünya piyasasında kendisiyle rekabet edilmesini önleyebilecektir.

DÜNYANIN herhangi bir yerinde bor yatakları bulundu mu, tröst derhal orada hazır: «Boraksınızı biz işletelim. Bu, büyük sermaye isteyen bir iştir. Siz kendi imkânlarınızla bunu yapamazsınız.. Biz sizin bor yataklarınızı işletir, size de para kazandırırız.» Bu teklife paralel olarak, tröst, o ülkenin bir kısım sermayedarlarına bir şirket kurdurarak, boraks arama imtiyazlarına sahip olur.

ŞİMDİ tröstün yapacağı iki şey vardır: Ya arama bahanesiyle sahaları kapatmak, ya da bir yandan arama yaparken, öbür yandan da yatakları, istediği miktarda boraks üretecek şekilde, kısıtlı olarak işletmek.

VE tröst bu yolla, o ülkenin kendi boraksını işletmesini önleyerek, dünya piyasasında hakimiyetini sürdürmektedir.

GÜNÜN birinde, boraks yataklarına sahip ülke, işin üstüne düşecek, araştırmaların sonucunu öğrenmek için harekete geçecek olursa, tröst, araştırmalarının sonucunu bildirir: «9 milyon ton rezerviniz olduğunu tesbit ettik.»

ŞAYET, ülke bununla yetinmez ve işi biraz daha kurcalamaya kalkışır, tröst, ülke yöneticilerinin ağzına bir parmak bal çalmak için, miktarı biraz daha yükseltir ve «rezerviniz 48 milyon tonmuş meğer» der.

AMA ülke kendi imkânlarıyla araştırmalarına devam ederse, görecektir ki, rezerv, ne 9, ne de 48 milyon tondur... Ülkenin boraks rezervi en az 500 milyon tondur.

VE işte o zaman, o ülke, yıllardanberi nasıl kandırıldığını, bu en kıymetli ihrac malının sağlayacağı gelirden nasıl yoksun bırakıldığını anlayacaktır.

BU bir hikâye... mi dersiniz...

ÖYLEYSE, gelin bir de Türkiyede boraks konusunun gelişmesine bir göz atalım.

Y ILLARCA üzerinde tartışmalar yapıldıktan sonra bor minerallerimizin durumu nihayet geçen yılın başında Cumhuriyet Senatosu tarafından ele alındı.

Cumhuriyet Senatosu'nun bu konuyu incelemek üzere teşkil ettiği araştırma komisyonunun çalışmaları bir yıl devam etti.

Komisyon raporunu 28 Aralık 1968 de tamamladı.

BİR ÖNERGE VE ÖTESİ...

Bor mineralleri hakkında bir yıl süren Senato araştırması bu konuda verilen bir önerge üzerine başlamıştı. 18 Ocak 1968 tarihinde Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına verdikleri önerge ile iki senatör, «Türkiye bor maden yataklarının korunması ve işletilmesi hakkında yapılan resmî işlemlerin yurt yararları aleyhinde olması ihtimalinin kuvvet kazandığını» öne sürüyor, kalkınmamızda büyük bir rolü olabilecek olan bu madenin geleceğinin güven altına alınmasını istiyordu.

İstanbul Senatörü Fikret Gündoğan ile Giresun Senatörü İhsan Topaloğlu tarafından verilen önerge şöyleydi :

«Türkiye Bor maden yatakları ve bunların korunması ile işletilmeleri hakkında, bugünlerde yapılan resmî işlemlerin, Türkiye yararları aleyhine olması ihtimali kuvvet kazanmış ve efkârı umumiyeyle işgal eden önemli konular arasına girmiş bulunmaktadır.

Durumun inceden inceye tetkiki, Türkiye yararlarının korunmasını ve Türkiye'nin kalkınmasına büyük katkıda bulunacağı aşikâr olan Bor madenlerinin geleceğinin güven altına alınmasını sağlamak üzere, bu konuda bir Senato araştırması isteğinde bulunmak zorunluluğu doğmuştur.

İçtüzüğümüzün 133 üncü maddesi gereğince Senato Araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.»

Senato Genel Kurulu bu önergeyi 5 Şubat 1968 günü kabul etmiş, böylece madenlerimiz üzerinde oynanan çeşitli oyunları açık seçik ortaya koyan Senato araştırması başlamıştı.

KABAHAT SAMUR KÜRK OLSA!

Senato Araştırma Komisyonu önergeyi iki bölüme ayırmış, önce «Türkiye yararları aleyhine yürütülen resmî işlemlerin nelerden ibaret bulunduğunu» sonra da Bor minerallerinin geleceğinin nasıl güven altına alınabileceğini soruşturmaya başlamıştı.

Araştırma Komisyonunun, bor minerallerine ilişkin resmî işlemlerin yurt çıkarlarıyla ne şekilde bağdaşmadığını incelerken izlediği yol son derece ilginçti:

Bu konuda zaman zaman sorumluluk taşımış yüksek dereceli memurlar Komisyona davet ediliyor ve kendilerine, «...söyleyin bakalım,» deniyordu, «...siz şu zamanlarda şu makamı işgal etmişsiniz. Devrenizde şu, şu, şu işlemler olmuş. Bir de önerge var; yapılan resmî işlemlerin Türkiye yararları aleyhinde olduğundan söz ediyor! Ne dersiniz?» Verilen cevaplar, kolaylıkla tahmin edileceği gibi tekti:

— Zamanında yapılan işlemler yurt çıkarları aleyhine değil, aksine...

Bor mineralinin geleceğinin nasıl güven altına alınabileceği konusunda yapılan soruşturma da, Komisyon üyelerinin sık sık birbirleriyle ağız kavgası yapmalarına yol açtı. Üyeler, Türkiye'nin her bölge-

Senato araştırması ve boraks madenlerimiz

sindeki yer altı servetleri gibi, sodyumlu bor tuzu maden yataklarının da, Anayasa'nın 130 uncu maddesi gereğince, Türk milletine ait olduğunda mütefiktirler. Gel gör ki, «Türk devletine, yüzyıllar boyu devam edecek, rakipsiz bir dış gelir sağlama imkânına sahip» olduğunu belirttikleri bu madenler, «asli ve hakiki sahibi Türk ulusu» nun hakimiyeti altına nasıl sokulabilir, işte bunda bir türlü anlaşıyorlardı! Fakat herşeye rağmen, Komisyon çalışmaları yararsız olmamıştı... Bu araştırmayla, belki de, yüzyıllar sürececek bir sömürünün önü alınabilecekti!

UÇTU... UÇTU... MADENLER UÇTU!

Maden zenginliklerimizin, dünya üretimine ve ticaretine hakim yabancı monopollerin tasallutundan kurtarılması meselesi bir asrın sorunuymdu.

Yer altı zenginliklerimizin geleceğinin güven altına alınması konusu, zaman zaman, başta Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu olmak üzere, çeşitli çevreler tarafından ortaya atılmış, gerçekçi, yurt çıkarlarını ön plânda tutan tedbirler alınması istenilmişti.

Bor minerali yabancı tasallutunun derecesini ve cüretini, gözler önüne seren en canlı örneklerden biriydi...

Dünyada bor mineralinin ham cevherde yüzde 90'ını, rafinaajda yüzde 70'ini elinde tutan İngiliz «Borax Consalidated Ltd.» Şirketi, Türkiye'ye 1880'lerde girmişti. Endüstrinin 120'den fazla branşında ham madde olarak kullanılan ve ticari değeri yüksek olan bor minerali hakkında bu Şirket uzun yıllar, «...Türkiye'de boraks olmadığını, ihraç edilemeyeceğini» iddia etmişti. Oysa bor mineraline dünyada üç bölgede raslanılıyordu. Bunlar; Batı ve Güney Amerika, Kuzey Amerika ve Türkiye idi.

Türkiye'de ihraca müsait bor minerali olmadığını iddia eden dev monopol aslında uzun yıllar Güney Amerika ülkelerinde başarıyla uyguladığı bir oyunu Türkiye'de de denemeye çalışıyordu. Oyun son

re sonra, dünya piyasasının, Doğu bloku ülkeleri de dahil, rahatça bor cevheri tedarik etmekte olduğu görülmüştü. Bunun bir tek izahı vardı: uzun yıllar Türkiye'nin bor cevheri ihracına, bor mineralinin stratejik ham madde kabul edilmesi nedeniyle engel olunmuş, buna karşılık dev monopolün elinde bulunan diğer kaynaklar en geniş şekilde kullanılmıştı! Şüphesiz bu durum, konu 1963 başlarında Paris görüşmelerine götürülmeseydi, sürüp gidecekti... Bu tarihte Paris resmi görüşmelerinde bor minerallerinin durumu enine boyuna tartışılmış ve ihracatı sınırlandırılan karar kaldırılarak, NATO üyesi devletlere ihracat serbestisi tanınmıştı.

DEĞİŞEN BİR ŞEY YOK KI...

NATO'nun bor minerallerini stratejik ham madde olarak ilân ettiği ve ihracatını sınırladığı yıllarda Türkiye'de hummalı bir faaliyet başlamıştı. Borax Consalidated Ltd. Şirketi 6224 sayılı Yabancı Sermaye Kanununun araladığı kapıdan yeniden Türkiye'ye giriyor ve sermayesine büyük ölçüde katkıda bulunduğu «Türk Boraks Anonim Şirketi» kanalıyla bor yataklarının bulunduğu bölgelerde faaliyete geçiyordu... Öyle ki, NATO'nun bor mineralini stratejik ham madde listesinden çıkardığı günlerde, en önemli bor yatakları Türk Boraks Anonim Şirketi'nin elinde toplanmıştı...

Türkiye'deki bor tuzunun bir özellik taşıdığı da bu tarihlerde öğrenilebildi. Seyitgazi ve Kırka mın-tasında bulunan bor tuzu, «sodyumlu bor» olarak anılıyor ve borun genellikle görülen şekli, «colomanit» ten Avrupa piyasalarında 7 - 10 dolar daha yüksek bir muamele görüyordu. Colomonit Avrupa maden borsalarında 22 - 30 ton/dolar üzerinden piyasa bulmaktaydı. Türk Boraks Anonim Şirketi, bor minerali ihracatına ilişkin sınırlamanın kaldırdığı günlerde, işte bu, sodyumlu bor yataklarını kapatmıştı...

UYUSUN DA BÜYÜSÜN...

Türk Boraks Anonim Şirketi bu günlerde çok cazip bir haberle ortaya atıldı: rezerv, 9 milyon tonun üzerindeydi... Yataklar pek parlak bir istikbal vaadediyordu...

Senato Araştırma Komisyonunda bilgisine müracaat edilen eski Maden Dairesi Reislerinden Kamil Haznedaroğlu o günleri şu sözlerle anlatmıştı:

«... 1965 yılına doğru, İngiliz Şirketinin kapattığı sahalar, imtiyaz ve mukavele tertib olunması ve şartnamenin hazırlanması devresi geldi. Mesai arkadaşlarımı davet ederek ve Mart ayında firmamın mühendisini de davetle, 9 milyon ton rezerv bulunduğu bildirilen bu sahaların meseleleri üzerinde, derin müzakerelere girdik. Çünkü Firma ve

Cumhuriyet Senatosu Bor Mineralleri Araştırma Komisyonu Raporu

Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonu raporunun kapağı.

derecede basitti: Dev monopol, geri kalmış ekonomilerin yabancı sermayeye araladığı kapılardan sızıyor, boraks sahalarını kapatıyor, sonra, bitmek tükenmek bilmeyen bir sondaj faaliyetine girişiyordu. Amaç, yer altı zenginliklerini değerlendirmekten çok, iyi bir şekilde değerlendirilmesinin önüne geçmekti. Şirket böylece, tüm rekabet ihtimallerini bertaraf ederek, kullanmak istediği kaynakları kullanıyor, kendi istediği ve kazancı bakımından en uygun gördüğü ana kadar faaliyette bulunduğu ülkenin yer altı zenginliklerini atıl bırakıyordu. Bu oyun uzun yıllar Güney Amerika'da denenmiş ve dünya piyasasına Kuzey Amerikanın bor minerali sürülmüştü...

STRATEJİK BİR KAZIK!

Borax Consalidated Ltd.'den sonra Türkiye'nin bor minerallerine bir süre de NATO'nun aldığı bir karar belâ olmuştu. NATO'nun kuruluşunu izleyen yıllarda, bir NATO komisyonu olan «COCOM», bor minerallerini «stratejik ham madde» olarak ilân etmiş ve «NATO üyesi ülkelerin Demirperde gerisi ülkelere bu madeni ihraç etmemesini» kararlaştırmıştı. O tarihlerde Türkiye'nin bor ihracatı 7,500 ton civarında bulunuyordu. Borax Consalidated Ltd. Şirketi'nin NATO komisyonunun bu kararının alınmasında ne derecede etkili olduğu bilinmemekle beraber, bir sü-

bizim mühendislerimiz, bu sahalar cevherinin âdi bor olmayıp, sodyumlu bor olduğunu belirtiyorlardı. Bu neticeden çok sevindik. Çünkü Türkiye’de, mademki yataklar sodyumlu bor yatakları idi, artık Türkiye, Avrupa’ya satılan Kuzey Amerika menseli bor ticaretine rekabet tesis edebilecekti. O andan itibaren gözümüz açıldı. Ve bu işin bir başka iş olduğunu öğrendik. Daha sonraları yeni rivayetler de gelmeye başladı. Rezervin 9 milyon ton olmayıp, daha yüksek olabileceği duyuldu. Nihayet sağdan soldan işitmelerle, bu bölgedeki maden rezervinin milyonlarca ton ile ifade edilebilecek bir durum taşıdığını öğrendik...»

«Sağdan, soldan öğrenilenlerin» neler olduğu, bir süre sonra anlaşılacak ve Londra’yla yapılan teması takiben Türk Boraks Anonim Şirketi, rezervin 9 değil, 48 milyon ton olduğunu bildirecekti. 9 milyon ton bir anda 48 olmuştu, fakat bu dahi, Maden Tetkik Arama Enstitüsü’nün bulgusu olan 450 milyon tonluk rezerv yanında cüce kalıyordu! 450 milyon tonluk sodyumlu bor, en mütevazî hesapla Türk Hazinesinin 500 yıl süreyle daimi bir gelire sahip olması demekti... Tabii işleten, dev monopolün çıkarları değil de, Türkiye’yi ve madenlerin hakiki ve asli sahibi Türk ulusu düşünüldürse...

BİZ İŞLETSEK NE OLUR?

Ateşe dayanıklı cam, cam pamuğu, fiber glas, sabun, deterjan, porselen, emaye, gübre, böcek öldürtücü ilaçlar, tabaklama, metalurji, çelik halitaları, paslanma ve aşınma kontrolü, katı yakıt, nükleer radyasyonlara karşı çeşitli yapışkan maddeler, boya, alevlenmeye dayanıklı kaplamada kullanılan ve endüstrinin en az 100 diğer çeşit branşının ham maddelerinden olan bor minerali, böylece, dünya tüke-

timinin her yıl yüzde 10 oranında arttığı bir devrede, dönmüş dolaşmış, Borax Consalidated Ltd. Şirketinin hakimiyet alanı içine girmişti...

Bu durum, başta Türk-İş olmak üzere, madenlerimizin yurt çıkarlarına uygun bir şekilde işletilmesinden yana olan her çevreyi ayağa kaldırmış, yetkililer yıllar öncesi uyarılmış, «... bor minerali üzerinde oyunlar oynanıyor» denilmişti. Oynanan oyun, ayrıntılarıyla, Senato Araştırma Komisyonunda da açığa kavuşturulmuştu.

Bor mineralini, onun «hakiki ve asli sahibi» Türk ulusu işletse ve ihracatını kendi eliyle düzenlese neler olabilirdi? Bu soruya en yetkili ağızlar şu cevabı veriyorlardı:

«... Türkiye’nin Avrupaya kolayca yılda 1 milyon ton boraks satması mümkündür. Avrupa tüketimi, ayrıca her yıl artmaktadır. Dünya piyasasını elinde tutan Borax Consalidated Ltd. Şirketinin gayretiyle boraks fiyatları, son zamanlarda, tonda 45 dolardan 25 dolara inmiştir. Türkiye, Avrupa’ya 25 dolardan boraks satarsa, yıllık kazancı 25 milyon dolar olacaktır. Ancak boraks ham olarak değil de, gayet basit işlemlerle yarı mûmul halde satılırsa ve fiyatlar Avrupa piyasası tutulduktan sonra yavaş yavaş arttırılırsa, Türkiye’nin geliri 100 milyon dolar olabilecektir.

Türkiye, Avrupa piyasasını tutma konusunda avantajlı bir durumdadır. Yurdumuz Avrupaya çok yakındır. Dünya piyasasının önemli bir kısmını elinde tutan ve Türkiye’nin rakibi durumunda bulunan Borax Consalidated Ltd. Şirketi ise, bor mineralini California’dan çıkarmakta ve Avrupa’ya satmaktadır. İleride Türkiye, Amerika’nın Doğu sahillerine bile boraks satabilecek duruma girecektir. Ancak Borax Consalidated California madenleri

Başkan Termen : (Burada bir dakika Sayın Kâmil Bey Bu konuda, mühim hukuki problemler var. Mektubunuzun yankıları, başkadır. Mektubunuzda, Hükümete teklif ettiğiniz konular, başka bir öz niyetle verilmiştir. Bu niyet, yapıdır. Devletin menfaatini okşar manadadır. ‘Ancak Hukukun bir prensibini hatırlıyalım. Maden Hukuku, gayri kaabili tecezzidir. Yani bir ferdin bir sahada aldığı ruhsat müktesep bir hak halinde, bir poligonda, toptan bir hukuka bağlanmış’tır. Bu poligonun içinde bol mal var diye, bu poligonun bir kısmının ruhsat sahibi elinden alınması, Hukuk Devleti anlayışına ne dereceye kadar yakışacaktır?)

Haznedaroğlu (Yakışır Beyefendi. Çünkü bütün dünyadaki demokratik memleketlerin hepsi, yapmış bunu.)

Başkan Termen : (Nerede, neyi yapmışlar?)

Haznedaroğlu İtalya’da yapılmış. İtalya, bütün kükürtlerin hepsini, şahıslardan almış.)

(D) CETVELİ SORUNU

YAZAN

MUSTAFA BAŞOĞLU
Sağlık-İş Sendikası Genel Başkanı

Kamu Kurumlarında bütçelerin (D) cetvelinden ücret aldıkları için T.C. Emekli Sandığına tâbi tutulan hizmetlilerin (Müteferrik Müstahdem) «Memur» mu, «İşçi» mi sayılmaları gerektiği, yıllardan beri devam edegelen uyuşmazlık konusu olup «D Cetveli Sorunu» nu meydana getirmiştir. Bu sorunun intikâl etmediği organ ve makam kalmadı denebilir; şimdi ise Yasama Meclisinde bulunmaktadır ve çözümlenirse burada çözümlenebilecektir. Oldukça karaşık bir geçmişi olan sorun bir yandan toplu iş sözleşmeleri görüşmelerinde uyuşmazlık konusu olduğu için Uzlaştırma, İl ve Yüksek Hakem Kurullarına götürülmüş, diğer yandan aynı konuda çıkan uyuşmazlık üzerine bazı sendikalar, sadece bu yüzden, grev kararı almışlar birçok İl'de çeşitli sendikalar aynı uyuşmazlık yüzünden idareleri mahkemeye vermek zorunda kalmışlardır. İlk yargı kararında T.C. Emekli Sandığına tâbi olanların işçi sayılamayacağı hüküm altına alınmışsa da bu kararın Yargıtay'ca bozulması üzerine tüm mahkemeler görüş değiştirip hizmetlileri 274 sayılı Kanuna göre, işçi kabul etmişlerdi. Ne varki, bazı idareciler «Odacım da mı işçi sayılacak?» endişesinden hareket ederek, yargı kararlarını uygulamamışlar, kararların uygulanmasını temin için konu Bakanlar - Sendikacılar toplantısında, hemen hemen her defa, gündeme alınıp müzakere edilmiş, Türk - İş ve diğer sendika kongrelerinde, çoğu zaman tüm genel toplantılarda münakâşası yapılmıştı. Bu çabalardan sonra Anayasa ve 274 sayılı Kanunun emrettiği şekilde uyuşmazlık işçi lehinde gelişirken, Yargıtay ve Danıştay Genel Kurulları, hizmetlilerin 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre işçi sayılamayacaklarına karar vermişlerdir. Uyuşmazlık Mahkemesi T.C. Emekli Sandığına tâbi olanların, ancak idari kazada dava açabileceğini kabul ederek hizmetlileri memur sayan görüşe dolaylı şekilde katılmıştır. Anayasa Mahkemesi 274 sayılı Kanunun bazı maddelerinin iptaliyle ilgili davayı incelerken 2 nci maddedeki «Hizmet Akdinin» yorumunu yapmış ve bu akdin hizmetlileri de kapsadığına karar vermiştir. Sayıştay Genel Kurulu, Yargıtay ve Danıştay Genel Kurulları kararlarına uymamış, hizmetlilerin 657 sayılı Kanuna göre memur durumuna getirilmediklerini kabul etmiştir. Böylece Yargı organlarının verilen kararlar birbirini tutmadığından, sorun açıklığa kavuşturulamamış, uyuşmazlık giderilememiştir.

İşte bütün bu olanlardan sonra uyuşmazlığın, «İdari» veya «Yargı» kararlarıyla çözümlenemeyeceğine inanan Türk - İş, sorunun kesin bir sonuca kavuşturulması, bir daha uyuşmazlık ve huzursuzluklara yol, açmaması için 274 sayılı Sendikalar Kanunun 2 nci maddesinde değişiklik yapılmasının zorunlu olduğuna karar vermiş, bu amaçla hazırlanan Kanun teklifi İşçi Milletvekilleri tarafından Büyük Millet Meclisine sunulmuştur.

274 ve 275 sayılı Kanunların tadil teklifleri, hâlen Millet Meclisi Geçici Komisyonunda bulunmaktadır. Türk-İş, her iki teklifinde Meclislerin bu çalışma döneminde kanunlaşması görüşündedir; çalışmalarını bu yöne teksif etmiştir.

Devlet Personel Dairesi ve diğer idareler, Anayasa'nın 117 nci maddesine dayanarak hizmetliler de dahil, kamu hizmetlerinde daimi hizmet gören herkesi memur sayma görüşünü savunmaktadırlar. 257 sayılı Kanun da bu düşünceye göre düzenlenmişti, değişiklik teklifinde de aynı görüş hâkimdir. Özellikle Hukuk Genel Kurulu kararlarında, görülen işin niteliği ne olursa olsun, ister bedeni, ister fikri, kadro karşılığı ücret alan herkes memur olarak kabul edilmektedir ki, Genel Kurul bu sonuca, 657 sayılı Kanuna dayanarak ulaşmıştır. Kararlara göre Genel, Katma ve Özel Bütçelerle, Belediye Bütçelerinden 3656, 3659 ve 440 sayılı Kanunlara tâbi daire ve müesseselerden kadro karşılığı ücret alanlar, 657 sayılı Kanuna göre memurdurlar. Bu düşünce kökleştiği takdirde kamu kesiminde işçi kalmayacak; o zaman sendikacılık ve toplu sözleşme haklarını sadece özel kesimdeki işçiler kullanabileceklerdir. Böyle bir durum Anayasanın eşitlik ilkesine, elbette aykırı olacaktır. Çünkü ister kamu, ister özel kesimde olsun, işçi işçidir.

Ne denilirse denilsin, nasıl karar verilirse verilsin, hizmetliler bugün ne memur, ne de işçi haklarından yararlanamıyorlar. Gerçi, bu yılki genel bütçeyle yılda 30 güne kadar ücretli izin ve hastalanma hâlinde ilaç giderlerinin devletçe karşılanması öngörülmüştür, fakat önemli olan bu iki hususun veya diğer hususların, şu veya bu şekilde, düzenlenmesi değil, Anayasa bakımından hizmetlilerin «İşçi» mi, «Memur» mu sayılması gerektiğinin kesin bir sonuca ulaştırılmasıdır.

Bize göre, Personel Dairesi de, diğer idareler de, Anayasanın 117 nci maddesini yanlış yorumlamaktadırlar.

Anayasa teklifleri, madde gerçekçeleri ve görüşme tutanakları incelendiği, ve hatta Anayasanın 117 nci maddesinin bir ve ikinci fıkraları birlikte mütalâa edildiği zaman, hizmetlileri memur saymak mümkün olamayacaktır. Kaldı ki, ortada, bir de dünya uygulaması vardı; dünyanın neresinde odacı, kapıcı, çöpcü, hademe, şoför, elektrikçi, çoban, yağlıboyacı, badanacı, kaynakçı, ateşçi ve benzeri sıfatları taşıyanlar ve bu sıfatların gerektirdiği işleri fiilen görenler, memur sayılmaktadırlar? Mademki uluslararası sözleşmelere ve öncelikle Anayasamıza uyma zorunluğu vardır ve Anayasa işçilere, kamu kesim, sürekli hizmet, geçici hizmet, geçici iş, ücret ödeneşi gibi ayrımlar yapmadan işçi sendikalarına girme, toplu sözleşme ve gerektiğinde grev yapmayı temel hak olarak vermiştir ve madem ki bu hakları, Anayasa'ya göre kanun kamu yararı, genel ahlâk, kamu düzeni, sosyal güvenlik gibi sebeplerle de olsa kısıtlıyamaz, ortadan kaldıramazsa öyle ise «**Odacı da mı işçi olacak?**» deyip hizmetlileri memur saymak, Anayasa'ya aykırı bir tutum olacaktır.

Sonuç olarak şunu arzetmek isteriz: 274 sayılı Sendikalar Kanununa, hizmetlilerin işçi sendikalarına girme haklarını garanti edecek bir hüküm konulmadığı takdir-

de, ne bu uyumsuzluk ne de meydana getirdiği huzursuzluk giderilemeyecektir. Yüzbinin üstünde olan hizmetlileri, bazı mülâhazaların etkisiyle kanun ya da kararla memur yapmak Anayasa'ya karşı çıkmaktan başka bir işe yaramaz.

Demokrasinin korunmasına, sosyal adaletin gerçekleşmesine, çağdaş milletler seviyesine ulaşmaya hizmeti hedef alan **Türk İşçi Hareketi**, bu hareketin yegâne ve gerçek temsilcileri «**TÜRK - İŞ**» işçilerin anayasa haklarının kısıtlanmasına ve hele ortadan kaldırılmasına asla razı olamaz. Bunun için de geçici «**Tedbirler**» karşı gösterilecek «**Tepkiler**» «**gerçek tedbirler**» alınıncaya kadar devam eder.

Unutulmamalıdır ki, Memur - İşçi ayrımı sorunu, birkaç sendikacının değil, tüm sendikacılarımızın ortak sorunudur. Ve yine unutulmamalıdır ki, yüzbinden fazla insan, Anayasa ile tanınan haklarını yokedecek tutum ve davranışlara tevessül edenlere oy vermekte çok hassas ve titiz davranacaktır. Bunun için 274 ve 275 sayılı kanunların tadil tekliflerini gerçekçi gözle incelemek ve çalışma hayatımızı kararlılık ve huzur içerisinde devam ettirebilecek şekilde kanunlaştırmak gerçekten elzemdir.

TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ ÇAĞRISININ İPTALİ

- «1 — Süresi sonunda nihayete eren toplu iş sözleşmesinin bitiminden kısa bir süre önce çağrıda bulunulmasında (35 gün) yasaya aykırılık yoktur.
- 2 — Mücerret toplu görüşme çağrısının, aynı işyeri ile diğer bir sendika tarafından yapılmış toplu iş sözleşmesi henüz yürürlükte bulunduğu esnada ve zamansız yapılmış olduğu iddiası, toplu görüşmeye çağrıda usulsüzlükten başka bir şekilde ve 275 sayılı Kanunun ikinci bölümünün kapsamı dışında mütalâa edilemez.
- 3 — Kesin hüküm tartışma konusu yapılamaz.
- 4 — Görev Konusu Kamu düzeni ile ilgili olup res'en nazara alınmalıdır. Yarg. H.G.K, E. 968/9 - 117, K - 316, 11.5. 968, Kanun No: 275, Mad. 9, 11, 12.

**YARGITAY HUKUK GENEL
KURULU KARARI**

Taraflar arasındaki davadan dolayı yapılan yargılama sonunda; İstanbul 13 üncü Asliye Hukuk (İş) Hakimliğinden verilen 12/10/1967 gün ve 1801/1242 sayılı hükmün incelenmesi davalı Sendika vekili Avukat tarafından istenilmiş olmakla Yargıtay Doku-zuncu Hukuk Dairesince: (Dava, hukuki nitelikçe Metal - İş Sendikası tarafından kullanı-lmasına başlanmış olan çağrı ve toplu görüş-me yetkisinin isteğine ilişkindir.

Mahkeme, Maden - İş Sendikasının, işverenle aktetmiş olduğu toplu iş sözleşmesinin henüz yürürlükte olduğu ve esasen Metal - İş Sendikasının 275 sayılı yasada öngörülen prosedüre de uymadığı gerekçesiyle çağrının iptalini ve bu suretle muarazanın önlenmesini karar altına almıştır.

Buna karşı Metal - İş Sendikası, yetki konusunda kesin hüküm bulunmadığı gibi ilân ve bildiriye ilişkin prosedüre de uyulmuş olduğundan söz ederek yasaya aykırı bulunan mahkeme kararının bozulmasını istemiştir.

Davacı Metal - İş Sendikası, 275 sayılı yasanın 7 inci maddesi hükmüyle konulan çoğunluk prensibini ileri sürmemiş, sadece mü-

nakit bir toplu iş sözleşmesinin yürürlükte bulunması ve prosedüre uyulmaması sebeplerine dayanmıştır.

1 — Davacı Sendikanın, emayetaş, saç ve emaye fabrikaları anonim ortaklığı işyeri için işverenle aktediği toplu iş sözleşmesinin 29.9.1967 tarihinde sona ereceği konusunda bir uyuşmazlık yoktur. Keza davacı davalı sendikanın 24.8.1967 tarihinde, işverenle işyeri seviyesinde bir toplu iş sözleşmesi yapmak üzere çağrıda bulunduğunu kabul etmiştir. Esasen bu yön dosya içindeki gazete nüshasının incelenmesinden de anlaşılmıştır.

Gerçekten bir toplu iş sözleşmesi yürürlükte iken başka bir sendikanın, aynı seviyede olmak kaydıyla bir yenisini yapması mümkün değildir. Ancak, 275 sayılı yasada, toplu iş sözleşmesinin sona ermesinden kısa bir süre önce toplu görüşme çağrısında bulunmayı önleyen bir hüküm yer almamıştır. Nitekim davacı Maden - İş Sendikasında yürürlükteki sözleşmenin sona ermesinden 20 gün önce toplu görüşme çağrısında bulunmuştur. Bu çağrıyı kendisi için muteber sayarken diğer bir sendikanın aynı doğrultudaki davranışının hükümsüzlüğünü ileri sürmüştür. Metal - İş Sendikası çağrısında: (29/9/1967 tarihinden sonra muteber olmak üzere işyeri seviyesinde toplu iş sözleşmesi aktedeceğini) açıkça belirtilmiştir. O halde, davacı sendika ile mün'akit bir toplu iş sözleşmesinin yürürlükte bulunduğu süre için yeni bir sözleşme yapma iddiası, gerçeğin bir ifadesi olmaktan uzaktır. Davacı sendika, işverenle 26/9/1964 tarihinde bir toplu iş sözleşmesi akteylemiştir. 275 sayılı kanunun 4 üncü maddesi, süresi belirli toplu iş sözleşmelerinin bir yıldan az ve üç yıldan uzun süreli olamayacağı hakkında emredici bir hüküm koymuştur. Sözli geçen sözleşmenin 52 inci maddesinde, (Bu sözleşmenin 29/9/1964 tarihinde yürürlüğe gireceği ve süresinin de üç yıldan ibaret olduğu) yazılıdır. O halde Metal - İş Sendikasının yürürlükteki toplu iş sözleşmesinin sona ermesinden 35 gün önce çağrıda bulunmasında kanuna aykırılık söz konusu olmamak gerektir.

2 — Öte yandan prosedüre uymama sebebiyle yetki kaldırma isteklerine ilişkin hükümler 275 sayılı kanunun 12 inci maddesinin 3

üncü bendinde yer almıştır. Bu hükümlere göre yetki kaldırma istekleri, itiraz şeklinde kanunen belli mercilere yönetilmek ve bu mercilerin kararlarına karşı da yine kanunen belli yargı yerlerine başvurulmak gerekir. Gerçi anılan bend hükmünde, toplu iş sözleşmesinin yapılmış olmasından söz edilmektedir. Bununla beraber, bu bendin sağladığı itiraz hakkında kullanılması için toplu iş sözleşmesinin yapılmasını bekleme zorunluğu yoktur. İlgililer görüşmelerin her safhasında yetkisizlik itirazında bulunma imkânına sahiptirler. Nitekim bu görüş, doktrince de benimsenmektedir.

Bundan başka davalı Metal - İş Sendikasının bildiri ve ilân şartlarına uymuş olduğu hakkında İstanbul Asliye 22. inci Hukuk Mahkemesinden verilmiş kesin hüküm vardır. Artık davacı sendikanın bu yöne ilişkin iddiası tartışma konusu yapılamaz. Özellikle kanunun öngördüğü sisteme göre buna cevaz yoktur.

Yetki ve ehliyet bir tartışma konusu olmayıp mesele sadece prosedür bakımından incelenmiştir. Esasen davacı sendika da işçi çoğunluğunu temsil etmekte olduğunu ileri sürmüş değildir. Mahkemece yukardaki bendlerde açıklanan yönler göz önünde tutulmaksızın yazılı sebep ve düşüncelerle çağrının iptali ile muarazanın önlenmesine karar alınmış olması yasaya ve usule aykırıdır. Ve davalı sendikanın temyiz itirazları bu bakımdan yerindedir.

Temyiz olunan kararın gösterilen sebeplerden bozulmasına 12242/10897 sayı ile 23/11/1967 gününde karar verilip, mahalline geri çevrilmekte, yeniden yapılan yargılama sonunda; bazı sebep ve düşüncelerle eski hükmünde direnmeye karar verilmiştir.

HUKUK GENEL KURULU KARARI

Hukuk Genel Kurulunca incelenerek direnmeyi kapsayan son hükmün süresinde temyiz edildiği anlaşıldıktan ve dosyadaki kâğıtlar okunduktan sonra gereği düşünüldü:

Davacı vekili dava dilekçesinde ve duruşma sırasında, müvekkili sendikanın, emayetaş maden eşya saç ve emaye fabrikaları T. A. Ş. nin Bakırköy yeni mahallede kurulu fabrikası

için 2/9/1967 tarihine kadar yürürlükte bulunan bir toplu iş sözleşmesi imzalandığını, henüz bu toplu iş sözleşmesi yürürlükte iken davalı Metal - İş Sendikasının 26.8.1967 günlü İstanbul'da basılan İstanbul Postası gazetesinde (Emeyetaş saç ve emaye Fabrikaları T. A. Ş. ile 29/9/1967 tarihinden sonra geçerli olmak üzere işyeri seviyesinde toplu iş sözleşmesi aktedilecektir) yolunda ilânda bulunduğunu, müvekkiline de bu konuda 5/9/1967 günü tebliğ olunan blidiriyi gönderdiğini, davalının 275 sayılı kanunda öngörülen prosedüre uymadığını, toplu sözleşme süresi bitmeden ve sözleşme yürürlükte iken çağrıda bulunmanın kanuna aykırı düştüğünü bildirmiş davalı metal iş sendikası tarafından 24.8.1967 gününde İstanbul Postası gazetesi ile yapılan çağrının usulüne uygun olmadığına tesbiti ile çağrının iptalini ve muarazanın önlenmesini istemiştir.

Mahkemece 275 sayılı kanunun âmir hükümleri karşısında toplu iş sözleşmesi yürürlükte iken yeni bir toplu iş sözleşmesi yapılamıyacağı, sözleşmenin bitimine kısa bir süre kalmış olsa dahi işverenin hiç bir suretle toplu iş sözleşmesine çağrılanıyacağı, çağrının şarta muallak olarak da yapılamıyacağı, yazılı çağrı ve yazılı bildirinin 275 sayılı kanundaki prosedüre aykırı yapılmış olmasından dolayı kanunsuz bulunduğu, böyle bir çağrının iptali isteğinin dava yolu ile tesbitinin mümkün olduğu kabul edilmiş ve iddia sabit görülerek istek gibi iptal kararı verilmiş, özel dairenin bozma ilânı üzerine de eski kararda direnilmiştir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulunda davacı sendika tarafından evvelce yapılmış toplu iş sözleşmesi henüz yürürlükte iken, sözleşme süresinin bitmesinden kısa bir süre önce kendisini toplu iş sözleşmesi yapmaya yetkili gören diğer bir sendikanın aynı iş yeri ile işyeri seviyesinde toplu görüşme için çağrıda bulunması ve bu çağrının 275 sayılı kanunda gösterilen prosedüre aykırı yapılmış olduğu ve bu nedenle iptali gerektiği iddiasının, dava yolu ile halli gerekip gerekmiyeceği ve bu hususun mahkemenin görevi içinde olup olmadığı müzakere konusu yapılmıştır.

Olayın 275 sayılı kanunun ikinci bölümündeki toplu görüşmede çağrı başlıklı 9 uncu

ve çağrı yetkisi üzerinde uyusmazlık başlığını taşıyan 11 inci ve toplu iş sözleşmesi yapma yetkisinin tesbitinde usul başlıklı 12 inci maddeleri çerçevesinde çözülmesi gerekmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi davacı davasını; davalı Metal İş Sendikası tarafından 24.8.1967 gününde İstanbul'da gazete ile yapılan çağrının usulüne uygun olmadığına tesbiti ile iptali şeklinde nitelendirmiştir. Buna nazaran uyusmazlık, toplu görüşme çağrısının, 275 sayılı kanun hükümlerine ve kanunda öngörülen usule uygun olup olmadığı noktasında toplanmaktadır. Çağrının toplu iş sözleşmesi henüz yürürlükte iken veya sözleşme süresi bitmesinden kısa bir süre önce yapılmış olduğu iddiası da netice itibariyle çağrının usulsüzlüğü ve toplu iş sözleşmesi yürürlükte iken diğer bir sendikanın aynı işyeri ile, işyeri seviyesinde toplu görüşme yapmağa ve çağrıda bulunmaya bu itibarla yetkili olamayacağı iddiasına müncer olmaktadır. Toplu görüşme çağrısında uyulması öngörülen prosedür 275 sayılı kanunun 12 inci maddesinde açıklanmıştır. 12 inci maddenin dava ile ilgili 2 inci bendi (belli işyeri veya işyerlerinde toplu iş sözleşmesi yapmaya kendisini yetkili gören işçi sendikası, toplu görüşmeye başlamadan en az 6 iş günü önce Bölge Çalışma Müdürlüğüne yazı ile başvurarak aynı mahalde aynı iş kolunda kurulu diğer işçi sendikalarının adreslerini gösterir bir listeyi almaya ve bu listede yazılı sendikalara hangi işyerinde toplu iş sözleşmesi yapmak istediğini yazı ile bildirmeye ve bunu varsa mahallî bir gazete ile ilân etmeye mecburdur) hükmüyle prosedürü belirtmiştir. Aynı maddenin üçüncü bendinde (yukardaki bentler gereğince ilânın yapılmasından ve eğer ilân yapılması gerekmiyorsa yazılı bildirinin yapılmasından itibaren altı iş günü geçtikten sonra yetkisizlik itirazı dinlenmez.

1 ve 2 inci bentlerde yer alan bildiri ve ilân şartlarına uyulmaksızın yapılmış olan toplu iş sözleşmesinin taraflarından birinin yukardaki bentler gereğince yetkisiz olduğu, sözleşmenin uygulanmaya başlandığı günden itibaren altı iş günü içinde ilgililerce yapılacak itiraz sonucunda anlaşılırsa bu sözleşme hükümsüzdür sayılır) denilmektedir. Davanın

bu fıkra ile ilgisi bulunmamaktadır. (Bu bent uyarınca itirazlar 11 inci madde gereğince yapılır).

Metni yukarıda aynen alınan 12 inci maddenin üçüncü bendinin 2 nci fıkrası gereğince 1 ve 2 inci bentlerde yer alan bildiri ve ilân şartlarına (prosedüre) uyulmaksızın bir toplu iş sözleşmesi yapılırsa, bu sözleşmeyi yapan taraflardan birinin yetkisiz olduğu ilgililerce itiraz yolu ile ileri sürülebileceği açıkça belirtilmiş ve bütün itirazların mezkûr yasanın 11 inci maddesi uyarınca yapılacağı kabul edilmiştir.

Taraflar toplu görüşmeye çağrı konusunda uyuşmazlığa düşmüşler ve davacı sendika davalı taraflardan yapılan toplu görüşme çağrısının zamansız ve prosedüre uygunsuzluğunu iddia etmiştir. Toplu görüşme çağrısına ilişkin hükümler 275 sayılı kanunun (toplu görüşme ve toplu iş sözleşmesi yapma yetkisi ve toplu görüşmede usul) başlıklı ikinci bölümünde toplanmış bulunmaktadır.

İkinci bent şumulüne giren uyuşmazlığının itiraz yolu ile çözüleceği yukarıda yazılı maddelerde açıklanmıştır. Mücerret toplu görüşme çağrısının; aynı işyeri ile diğer bir sendika tarafından yapılmış toplu iş sözleşmesinin henüz yürürlükte bulunduğu esnada ve zamansız yapılmış olduğu iddiasını, toplu görüşmeye çağrıda usulsüzlükten başka bir şekilde ve 275 sayılı kanunun 2. bölümünün kapsamı dışında mütalâa etmeye imkân bulunmamıştır.

Gerçi 275 sayılı kanunun 50. maddesinde (bu kanunda hüküm olmayan hallerde, medeni kanun ve borçlar kanunu ile hizmet aktini düzenleyen diğer kanunların hükümleri uygulanır), denilmekte ise de, bu madde hükmünün de olayda tatbik yeri yoktur. Zira 275 sayılı kanun toplu görüşme çağrısı nedeniyle kanuna aykırı davranıldığı iddialarının itirazen halledileceğini 2. bölümdeki maddelerde açıklamıştır.

O halde davacının ileri sürdüğü iddialarının itiraz yolu ile 11. maddenin açık hükmüne binaen ve özel daire bozma ilâmının 2. bendinde yazılı olduğu üzere ve itirazen Bölge Çalışma Müdürlüğünce çözülmesi ve Bölge Çalışma Müdürlüğünün bu konudaki kararlarına karşı da süresinde iş davalarına bakmakla görevli mahalli mahkemeye itiraz yolu ile müracaat edilmesi ve bu mahkemece kesin karara bağlanması lâzımdır.

Görev hususu kamu düzeni ile ilgili olup resen nazara alınacağından ve bu nedenlerle yerinde olan özel daire bozma ilâmına uyulmak gerekirken eski hükümde direnilmesi usul ve kanuna aykırı bulunmuş ve bozmayı gerektirmiştir.

SONUÇ: Davalının temyiz itirazlarının bu itibarla kabulüne, direnme kararının yalnız yukarıda gösterilen nedenle H.U.M.K. nun 429. maddesi gereğince BOZULMASINA, bozma nedenine göre hükmün sair yönlerinin incelenmesine mahal bulunmadığına 11/5/1968 gününde oyçokluğuyla karar verildi.

İş kazasında işverenin sorumluluğu

Yargıtay kararı

«Ağır ve tehlikeli işler tüzüğü hükümlerine aykırı olarak çalıştırılan çocuğun ölmesi halinde, tüzük hükümlerine aykırı olarak işçi çalıştıran işverenin zarardan tamamen sorumlu tutulması gerekir.

Yarg. 9 HD, E. 967/8679, K. 968/568. 15.1.1968»

Kanun No : B. K, madde 54

3008, madde 58 - 115

Ağır ve Tehlikeli İşler Tüzüğü

Küçük Rıdvan Erim'in ondört yaşında bulunmasına rağmen ağır ve tehlikeli işte çalıştırıldığı ve bu

çalışma sırasında işkazası sonucunda öldüğü, uyuşmazlık konusu değildir. Bu yaşta bir çocuğun ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılması, olay tarihinde yürürlükte bulunan 3008 sayılı İş Kanununun 58 inci maddesi hükmü gereğince yasaktır ve aynı kanunun 115 inci maddesi uyarınca da cezayı gerektiren bir durumdur. Bu hükümlerin kanuna konuluş nedeni, salt beden gelişmeleri tamamlanmamış işçileri korumak değildir; böyle bir düşünce yanında anılan işçilerin tehlikeli işlere karşı güvenlik yönünden korunmaları amacının da yasa koyucu tarafından izlenmiş bulunduğu söz götürmez. Şu duruma göre işverenin bu esaslara aykırı olarak işçi çalıştırması halinde, sırf bu davranışından dolayı, hukuki sorumluluğunu da ka-

bul etmekte zorunluk vardır. Nitekim Yargıtay'ın kökleşmiş görüşü de bu yoldadır.

Ne var ki işverenin sorumluluğunu gerektirici bir başka durum bahse konu olmaksızın yalnız ve başlı başına böyle bir davranış sonucu zarardan tamamen sorumlu tutulması, mağdurun mevcutsa müterafık kusurunun nazara alınmamasını haklı kılmaz. Gerçekten ilke olarak böyle durumlarda dahi birlikte sebebiyet verme halinin göz önünde tutulması gereklidir. Burada, hakkaniyet gereği, BK. m. 54'e hakim düşüncenin benzetme yoluyla uygulanması hali söz konusudur. Bu açıdan mahkemenin birlikte sebebiyet vermeye ilişkin düşüncesi, esas olarak, doğru ve kanuna uygundur.

Yalnız bu gibi durumlarda müteferrik kusurun araştırılmasında her şeyden önce İş Kanununun anılan maddesiyle güdülen işçiyi koruyucu amaç ve bu amacın dayandığı düşünce gözönünde tutulmalıdır. Şu hale göre müterafık kusur hali incelenirken, kural olarak, işverenin kusurlu bulunduğu esastan hareket etmek, işçinin yaşı ve tecrübesine göre yapması, ya da yapmamasının kendisinden tereddütsüz şekilde beklenebilecek davranışların tersini yapması durumunda, müterafık kusurun varlığını kabul etmek zorunludur.

Olayda, bilirkişi incelemesi, bu esaslara uyularak yapılmış değildir. Bu sebepten, yeniden ve hiç değilse birisi güvenlik uzmanı bulunan bilir kişiler aracılığıyla bilirkişi incelenmesi yapılmak, bu incelemede yukarıda açıklanan esaslardan başka işverenin güvenlik tedbirlerini gereği gibi almadığı ve ölen küçüğün

ustasının verdiği emri bir an önce yerine getirmek isteğiyle hareket etmesi dışında bir davranışının söz konusu bulunmadığına ilişkin deliller değerlendirilmek, birlikte sebebiyet vermenin kabulü halinde bunun nedenleri açık ve etraflı şekilde mutlaka belirlenmesi cihetine gidilmek gerekir.

Mahkemece, bu maddi ve hukuki olaylar gözönünde tutulmadan yazılı şekilde karar verilmesi usule ve yasaya aykırıdır.

SONUÇ : Temyiz olunan hükmün yukarıda açıklanan sebeplerden dolayı davacı taraf yararına BOZULMASINA,

Muhalefet Şerhi :

Davacıların oğlu 1951 doğumlu Rıdvan davalılara ait inşaat demiri çekme haddehanesinde çalışmakta iken 8.11.1965 tarihinde geçirdiği iş kazası sonucu ölmüştür. Ağır ve Tehlikeli İşler Tüzüğü hükümlerine göre, kazanın meydana geldiği işyeri ağır ve tehlikeli işlerin görüldüğü bir işyeridir. Burada çalıştırılacak işçilerin 16 yaşından küçük olmaması anılan Tüzük gereğidir.

Olay tarihinde 14 yaşındaki küçük Rıdvan'ın bedeni ve fikri durumunun gereği gibi gelişmemiş olmasından kazanın meydana geldiğini kabul etmek yerinde olur.

O halde, kazada, küçüğün Borçlar Kanununun 54 maddesinde yazılı birlikte sebebiyet verme halinin mevcut olmadığını araştırmaksızın işverenin tazminat ile sorumlu tutulması gerektir. Bu sebepten Dai-re kararına muhalifim.

İş kazasında kusuru bulunmayan işverenin sorumluluğu

YARGITAY HUKUK GENEL KURULU KARARI

- «1. İş kazalarında ceza hukuku açısından yaptırılan inceleme sonucu hukuk hakimini bağlamaz
2. Adam kullananın tazminat ile sorumlu tutulabilmesi için kusurlu olması şart değildir. Yarg. H.G.K. E. 966/9 - 1425 K. 215, 19.4.1967»

Kanun No : B. K, madde. 55

H.U.M.K, madde. 151.

Taraflar arasındaki davadan dolayı yapılan yargılama sonunda; Sivas 1. Asliye Hukuk (İş) Hakimliğinden verilen 7/2/1966 gün ve 117/10 sayılı hükmün incelenmesi davacı vekili tarafından istenilmiş olmakla Yargıtay Dokuzuncu Hukuk Dairesince: (Davanın konusu, iş güvenliğine aykırı davranış

sonuca uğranılan zararların ödenmesi isteğine ilişkindir.

Mahkeme, iddiayı sabit görmeyerek isteğin reddine karar vermiştir.

Buna karşı davacı, mahkeme kararının objektif delillere dayanmadığını ileri sürmüştür.

Gerçekten Hukuk Mahkemesi, davacı işçinin çalışma gücünü kaybetmesine müncer olan olayı doğuran faktörlerin nelerden ibaret bulunduğu konusunda bir inceleme yapmamış, sadece C. Savcısının cezai bakımdan aldığı bilirkişi mütalâasıyla yetinmiştir.

Bir kere ceza hukuku açısından yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucunda varılan kanat, hukuk hakimini bağlamaz. Esasen C. Savcısı tarafından yaptırılan inceleme, tazminat sorumlusunu tayin bakımından objektif bir kesinlik karakteri de taşımamaktadır.

O halde, gerçeğe ulaşmak için uzman bir bilirkişi aracılığı ile kusur konusunda bir inceleme yaptırılıp varılacak sonuç uyarınca bir karar vermek gerekli iken muhtevası bakımından hukuki bir karar uyandırmaktan uzak bulunan yetersiz bir rapora dayanılarak tazminat isteginin reddi yasaya ve usule aykırıdır ve davacı tarafından temyiz itirazı yerindedir.

Temyiz olunan kararın gösterilen sebepten bozulmasına 2542/2871 sayı ile 8/4/1966 gününde karar verilip yerine geri çevrilmekle yeniden yapılan yargılama sonunda; bazı sebep ve düşüncelerle eski hükümde direnmeye karar verilmiştir.

Hukuk Genel Kurulu Kararı

Hukuk Genel Kurulunca incelenerek direnmeyi kapsayan son hüküm süresinde temyiz edildiği anlaşıldıktan ve dosyadaki kağıtlar okunduktan sonra gereği görüldü.

Davacı vekili; müvekkilinin davalıya ait işyerinde çalışırken Halis adında diğer bir işçinin kızgın curula hortum ile su sıkması sebebiyle meydana gelen kızgın buharın etkisi ile yaralandığını, kendisine atfı kabil hiç bir kusur veya dikkatsizlik bulunmadığını ileri sürmüştür. Tutanağın 4 üncü maddesinde davacı vekilinin aynen (müvekkilim sigortalı işçinin hadisede kusurlu olduğunu daha doğrusu hadisenin iş kazası neticesinde meydana geldiğini ve işverenin hadisede kusurlu bulunmadığını biz de kabul ediyoruz, esasen dosya meyanında mevcut belgeler işverenin kusurlu olmadığını göstermektedir. Ancak iddiamızda bildirdiğimiz şekilde davalı işverenin istihdam eden bulunması sebebiyle bu celse verdiğimiz dilekçede esbabı mücibesini zikrettiğimiz şekilde mesuliyeti için kusurun aranmayacağını id-

dia etmekteyiz. Bu itibarla davalı iş verenin hadisede kusurlu olup olmadığı hususunun tahkikine lüzum yoktur. Zira kusursuz mesuliyet prensibine göre davalı işveren tazminatla yükümlüdür.) dediği kaydolmuştur. Mahkemece bu tutanak direnme kararına dayanak yapılmıştır. Davacı vekilinin aynı oturumda okunan 1/3/1965 günlü dilekçesinde ise yine kusursuz sorumluluktan söz etmiş bundan başka dilekçenin 3 üncü sahifesinde (davalı 3457 sayılı kanuna muhalefet etmiş ve işçilerin sağlığını koruma ve iş emniyeti nizamnamesine riayet etmemek suretiyle munzam kusur içindedir) demek suretiyle davalının kusurlu olduğunu da iddia etmiştir. Davacı vekiline atfedilen tutanağın 4 üncü sahifesindeki beyan aynı oturumda okunan dilekçe ile birlikte incelendiği taktirde bu beyanın bir vakıayı ikrar veya kusur iddiasından vazgeçme anlamında alınmasına imkân bulunmamaktadır. Esasen cümlelerin şekline göre bir ikrardan da söz edilemeyeceği gibi H. U. M. Kanununun 151 inci maddesi son fıkrasında (iki tarafın ikrarına taalluk eden tutanak bunların huzurunda okunarak kendilerine imza ettirilir.) denildiği halde sözü edilen tutanak okunmamış, imza ile tevsik olunmamıştır. Bu tutanağa dayanılarak bir hüküm verilemez. Öte yandan B. K. nun 55 inci maddesine göre adam kullananın tazminat ile sorumlu tutulabilmesi için kendisinin kusuru şart olmadığı gibi kullandığı adamında kusurlu olması şart değildir. Başka bir deyimle işveren yalnız iş kazasına uğrayan işçinin birlikte (müterafik) kusuru oranında o işçiye karşı tazminat borcundan kurtulur. Yerinde olan özel daire bozma ilâmına uyulmayarak eski hükümde direnilmesi isabetsizdir.

SONUÇ : Davacı vekilinin temyiz isteginin kabulüne, direnme kararının açıklandığı üzere özel daire bozma ilâmı veçhile H. U. M. Kanunun 429. maddesi uyarınca **BOZULMASINA**

Kanunun amir hükümlerine aykırı sözleşme yapılamaz

YARGITAY HUKUK GENEL KURULU KARARI

«5521 sayılı Yasanın 5 inci maddesi hükmüne aykırı olarak düzenlenen sözleşme muteber sayılmaz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 968/9 - 198, K. 197, 27.3.1968»

Kanun No. 5521, madde 5

Taraflar arasındaki tesbit davasından dolayı yapılan yargılama sonunda; İstanbul 21 inci Asliye Hukuk (İş) Hakimliğinden verilen 12/10/1967 gün ve 1418/944 sayılı hükmün incelenmesi davacı vekili tarafından istenilmiş olmakla Yargıtay Dokuzuncu

Hukuk Dairesince: (Hukuk Yargılamaları Usulî Kanununun 22 inci maddesi, selâhiyeti intizamı amme esasına binaen tayin edilmemiş olan hallerde iki taraf bir veya müteaddit muayyen hususa müteallik ihtilafların selahiyettar olmayan mahal mahkemesinde görülmesi tahriren mukavele edebilirler. Hükmünü koymuştur. Toplu sözleşmenin 105 inci maddesi ise, taraflar arasındaki uyumsuzluğun İstanbul Mahkemelerinde çözümleneceğini göstermektedir.

5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanununun 5 inci maddesinin son cümlesi hükmü, birinci cümlede öngörülen prensiplerin, sözleşme ile ortadan kaldırılamayacağı maksadına matuf olup, olayda uygulama yeri yoktur. Bu itibarla davaya bakılarak, varılacak

sonuç uyarınca bir karar verilmesi gerekli iken, ilamda yazılı gerekçe ile dava dilekçesinin reddi usule ve yasaya aykırıdır.

Temyiz edilen kararın gösterilen sebepten bozulmasına karar verilip yerine geri çevrilmeyle yeniden yapılan yargılama sonunda; evvelce verilen hüküm usul ve kanuna uygun görüldüğünden direnme ye karar verilmiştir.

HUKUK GENEL KURULU KARARI

Hukuk Genel Kurulunca incelenerek direnmeyi kapsayan son hükmün süresinde temyiz edildiği anlaşıldıktan ve dosyadaki kağıtlar okunduktan sonra gereği görüldü.

30.1.1950 gün ve 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanununun 5 inci maddesinde (İş Mahkemelerine açılacak her dava, açıldığı tarihte dava olunanın Türk Medeni Kanunu gereğince ikametgâhı sayılan yer mahkemesinde bakılabileceği gibi, işçinin işini yaptığı işyeri için yetkili mahkemede de bakılabilir. Bunlara aykırı sözleşme muteber sayılmaz.) hükmü öngörülmüştür. Kamu düzeni düşüncesiyle kanuna konulan bu hükmün başka bir şekilde (bunlara aykırı sözleşme muteber sayılmaz.) denilmek suretiyle

le yetki konusunda, madde hükmü dışında sözleşme yapma serbestisi ortadan kaldırılmıştır. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun ikametgah ve mukavelenin icra mahalli mahkemesinin yetkisini belirten 9 ve 10 uncu maddeleri mevcut iken 5521 sayılı kanunda bunların tekrarlandıktan sonra usulün 22 nci maddesine yer verilmeksizin (bunlara aykırı sözleşme muteber sayılmaz.) hükmü sevk edilmiş olmakla yetkiye ait sözleşmelerin muteber olamayacağı belirtilmiştir. Esasen 22 nci madde mahkemenin yetkisi kamu düzeni esasına binaen tayin edilmemiş olan hallerde uygulanabilir. Bu itibarla, toplu iş sözleşmesinin 105 inci maddesinde, sendika ile işveren arasında kabul edilen yetki anlaşması bu olayda gözönünde tutulamaz. Çünkü davacının çalıştığı işyeri ile davalının Medeni Kanun gereğince ikametgahı sayılan yer İstanbul kaza çevresi dışındadır.

O halde, mahkemece, davalı vekilinin yetki itirazına dayanılarak davanın yetki yönünden reddine ilişkin hükmünde direnilmesi kanuna uygundur. Davacı vekilinin temyiz itirazının reddi ile direnme kararı onanmalıdır.

Sonuç: Davacı vekilinin temyiz itirazının reddine, direnme kararının ONANMASINA,

Bölge Çalışma Müdürlüğünün görev sınırı

Yargıtay kararı

«Bir toplu iş sözleşmesi yürürlükte iken aynı işyeri için ikincisinin yapılamayacağına dair uyusmazlık hakkında Bölge Çalışma Müdürlüğünce verilen karar görev dışı verilmiş karar niteliğindedir. Yarg. 9 HD, E. 4780, K. 4352»

Kanun No : 275, Mad. 7, 11

Gerçekten Ges-İş Sendikası ile Ankara Elektrik, Havagazı İşçileri Sendikası, Bölge Çalışma Müdürlüğüne başvurarak, Ankara Elektrik, Havagazı ve Otobüs İşletmesi Müessesesi Genel Müdürlüğü ile Elektrik ve Havagazı İşletmeleri işyerlerinde çalışan işçiler adına yapılmış bir toplu iş sözleşmesinin yürürlükte olmasına rağmen Ankara Bölgesi Enerji, Su ve Gaz İşçileri Sendikası aynı işyerleri için toplu görüşme çağrısında bulunulduğunu ileri sürmüşlerdir. Anılan müdürlük yürürlükteki toplu iş sözleşmesinin feshi ihbar olunmadığına göre, bir ikinci akte kanunen imkan bulunmadığına karar vermiştir. Ges-İş Sendikası bu karara karşı Ankara 2nci İş Mahkemesi nezdinde itiraz hakkını kullanmıştır. Mahkeme, Bölge Çalışma Müdürlüğü kararını kanun hükümlerine uygun görerek sendika itirazını reddeylemiştir.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, itirazın hem sendikanın yetkili organı tarafından ve hem de süresinde yapılmamış olduğu gerekçesiyle kanun yararına bozulmasını istemiştir.

a) İtirazın, işçi teşekkülünün yetkili organı tarafından yapıldığı, dosyadaki belgelerden anlaşılmaktadır.

b) Ancak, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının yazılı emir isteğini kapsayan yazısında belirtildiği gibi itiraz, 275 sayılı Kanunun 11 ve 12 nci maddelerinde öngörülen süreler içinde yapılmamıştır.

c) Bundan başka yukarıda esas çizgileriyle özetlenen mesele, bir yetki uyusmazlığı niteliğinde değildir. Zira, taraflar arasındaki görüş ayrılığı bir toplu iş sözleşmesi yürürlükte olduğu sürece aynı işyeri için ikincisinin yapılamayacağı noktasında toplanmıştır. Bölge Çalışma Müdürlüğü yetkisini aşarak hukuki bir uyusmazlığı karara bağlamıştır. Halbuki bu uyusmazlık, mahkemede taraflar teşkil edildikten sonra bir dava olarak görülüp sonuçlandırılmak gerekir. O halde mahkemenin sadece temsil uyusmazlığından doğan bir itiraz niteliğinde kabul ederek kağıtlar üzerinde inceleme yapıp Bölge Çalışma Müdürlüğünün yetkisi dışında aldığı kararı ortadan kaldırmamış olması yasaya ve usule aykırıdır ve Cumhuriyet Başsavcılığının kanun ve yararına bozma isteği bu bakımdan yerindedir.

SONUÇ : Yukarıda açıklanan sebeplerden ötürü Cumhuriyet Başsavcılığının kanun yararına bozma isteğinin kabulüne kesin olarak verilen ve niteliği bakımından yürürlükteki kanuna aykırı bir hukuki sonucu hüküm altına alan mahkeme kararının, usulün 427 nci maddesi uyarınca kanun yararına ve hükmün hukuki neticelerine etkili olmamak üzere BOZULMASINA,

bitmeden Türkiye'deki rezervleri işletmeye yavaşmamaktadır.

HAL BÖYLE İKEN...

Yetkili ağızların tüm anlattıkları, Türkiye'nin ekonomik geleceği için son derece büyük bir önem taşıyan şu sözde toplanıyordu:

«... Bor minerali Türk Hazinesine 500 yıl devamlı bir gelir sağlayabilir...»

Hâl böyle iken, Borax Consalidated Ltd. Şirketinin Türkiye'deki ortakları Senato Araştırma Komisyonu'na müracaat etmek ve hatta üstü kapalı tehditler savurmak cesaretini kendilerinde görebiliyorlardı... Yabancı tasallutunun böylesi, şüphesiz, ender raslanılabilecek cinstendi!

Senato Araştırma Komisyonu, hazırladığı raporunu Senato Başkanlığına sunmasından üç gün önce bir mektup aldı. Mektup, Türk Boraks Madencilik Anonim Şirketi tarafından gönderiliyordu. Şirket, hakkında ileri sürülen ve bir yıl süren Senato Araştırması sırasında da açık seçik ortaya çıkan kötü tutumunu yalanlamaya çalışıyor, tanık olarak dinlenenleri suçluyor, «Komisyon kararının, Türkiye'nin yabancı sermaye mevzuundaki görüşüne ışık tutacağını» da sözlerine ekliyordu. Türk Boraks Madencilik Şirketinin mektubu şöyleydi:

«Türkiye bor madenleri politikası üzerinde, Cumhuriyet Senatosuna bir araştırma raporu hazırlamakta olan Sayın Komisyonunuza, taşıdığı büyük ehemmiyetten ötürü, aşağıda mârûz hususâtı takdimimize, yüksek müsaadelerinizi istirham ederiz.

Türk Boraks A.Ş., Türk kanunlarına göre kurulmuş ve 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunundan faydalanan bir kuruluştur. 6224 sayılı kanunun 10 uncu maddesi gereğince: Yerli sermaye ve teşebbüslere tanınan bütün haklar, muafiyetler ve kolaylıklardan, aynı sahalarda çalışan yabancı sermaye ve teşebbüsler de, aynı şartlar dahilinde istifade etmesi iktiza eder, dendiği halde, bütün iyiniyet ve samimiyetle memleket ekonomisine daha geniş ölçüde faydalı olmak ve daha fazla döviz geliri temin etmek gayretiyle senelelerden beri yapılan türlü teşebbüslerimiz, muayyen bir zümrenin daimi ve sistematik engellemeleriyle karşılaşmıştır. Bu fiillerin neticesi olarak, Şirket zarar gördüğü kadar, Türk ekonomisi de, ehemmiyetli miktarda, döviz gelirlerinden mahrum bırakılmıştır.

Kâh mensup oldukları müesseseyi gûya rekabetten kurtarmak, kâh yaptıkları verimsiz yatırımların olumsuz sonuçlarını örtbas etmek ve kâh da bir takım siyasî görüşlerin başarısını temin

için, Şirketimize karşı mesnetsiz ithamlarda bulunmayı âdet edinmiş olan bu zevatın, son günlerde, muhterem Komisyonunuza, malûmatlarına müracaat edilen kimseler arasında bulundukları görülmüştür.

Yukarıda arz ettiğimiz sebeplerle bu mevzu da katien bitaraf sayılmayacak bu kimselerin, Şirketimiz aleyhine, gayabımızda yapmış olabilecekleri beyanlara, Yüksek Komisyonunuzun iltifat etmemesini istirham ederiz.

Türk Boraks A.Ş., Türk kanunlarına göre kurulmuş ve 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunundan faydalanan bir kuruluştur. 6224 sayılı Kanunun 10 uncu maddesi gereğince: Yerli sermaye ve teşebbüslere tanınan bütün haklar, muafiyetler ve kolaylıklardan, aynı sahalarda çalışan yabancı sermaye ve teşebbüsler de, aynı şartlar dahilinde istifade etmesi iktiza eder, dendiği halde, bütün iyiniyet ve samimiyetle memleket ekonomisine daha geniş ölçüde faydalı olmak ve daha fazla döviz geliri temin etmek gayretiyle senelelerden beri yapılan türlü teşebbüslerimiz, muayyen bir zümrenin, daimi ve sistematik engellemeleriyle karşılaşmıştır. Bu fiillerin neticesi olarak, Şirket zarar gördüğü kadar, Türk ekonomisi de, ehemmiyetli miktarda, döviz gelirlerinden mahrum bırakılmıştır.

Kâh mensuboldukları müesseseyi gûya rekabetten kurtarmak, kâh yaptıkları verimsiz yatırımların olumsuz sonuçlarını örtbas etmek ve kâh da bir takım siyasî görüşlerin başarısını temin için, şirketimize karşı mesnetsiz ithamlarda bulunmayı âdet edinmiş olan bu zevatın, son günlerde, muhterem Komisyonunuza, malûmatlarına müracaat edilen kimseler arasında bulundukları görülmüştür.

Yukarıda arz ettiğimiz sebeplerle, bu mevzu da katien bitaraf sayılmayacak bu kimselerin, şirketimiz aleyhine, gayabımızda yapmış olabilecekleri beyanlara, Yüksek Komisyonunuzun iltifat etmemesini istirham ederiz.

Tetkik buyurmakta olduğumuz mevzu, fakat buyuracağınız gibi, sadece bor mevzuu değildir. Konu, türlü mülâhazalarla politik bir sahaya itilmiş bulunmakta, Yüksek Komisyonunuza varılacak netice, Türkiye'nin yabancı sermaye mevzuundaki görüşüne ışık tutacak ve Şirketimize tevcih olunan husumetin, hukuk devleti olan Türkiye'de, her türlü politik baskıya rağmen, iltifata şayan olmadığını, bir defa daha, tescil edecektir.»

Türk Boraks Madencilik Şirketinin Senato Araştırma Komisyonuna gönderdiği mektubun fotokopisi.

Tetkik buyurmakta olduğumuz mevzuu, takdir buyuracağınız gibi, sadece bor mevzuu değildir. Konu, türlü mülâhazalarla politik bir sahaya itilmiş bulunmakta, Yüksek Komisyonunuza varılacak netice, Türkiye'nin yabancı sermaye mevzuundaki görüşüne ışık tutacak ve Şirketimize tevcih olunan husumetin, hukuk devleti olan Türkiye'de, her türlü politik baskıya rağmen, iltifata şayan olmadığını, bir defa daha, tescil edecektir.»

HANGİ SİYASÎ GÖRÜŞ!

Evet... Senato Araştırma Komisyonu, çalışmalarını tamamladığı günlerde Borax Consalidated Ltd.'nin yerli şeriklerinden işte bu mektubu almıştı.

Mektupta, Senato Araştırma Komisyonu tarafından dinlenen tanıklar hakkında «... Şirketimize karşı mesnetsiz ithamlarda bulunmayı âdet edinmiş zevat...» deniyordu. Kimdi bunlar? Müsteşarlar, Bakanlar, Daire Reisleri, Genel Müdürler...

Şirket daha da ileriye gidiyor, Senato Araştırma Komisyonundan, «kendilerine tevcih olunan husumetin, her türlü politik baskıya rağmen, iltifata şayan olmadığını tescil etmesini» istiyordu... Oysa ortada «türlü mülâhazalarla politik bir sahaya itilmiş bir mevzu» değil, «ulusal bir mevzu» vardı. Senato Araştırma Komisyonunun belirli bazı konulara ışık

tutmasını, sadece Türk Boraks Madencilik Anonim Şirketi değil, Türkiye'de pek çok kişi istiyordu. Senato Araştırma Komisyonu, Türk ulusunun, Türk Hazinesine en az 500 yıl devamlı gelir sağlayacak yer altı serveti üzerindeki kesin hakimiyetini tescil etmeli, yerli-yabancı ortak sömürüsüne engel olmalıydı. Bu konuda alınacak tedbirler, Türkiye'nin yabancı sermaye konusundaki olumsuz tutumunu değil, iyi niyetle çalışmayan yabancı sermayenin, bir hukuk devletinde uğrayabileceği âkıbeti gözler önüne sermekte.

Senato Araştırma Komisyonu'ndan beklenen bor minerali üzerinde oynanan çirkin oyunu, en açık şekliyle gözler önüne sermesiydi. Yıllar önce, «sizde bor minerali yoktur, ihraç edemezsiniz» sözleriyle başlayan oyun, yıllar sonra, «stratejik bir kazıkla» sonuçlanmış, herşeyin düzelmesinin beklendiği günde de, Türkiye'de bor olmadığını iddia edenlerin yerli ve yabancı temsilcileriyle burun buruna gelinmişti...

ÇIKAR YOL: MİLLİLEŞTİRME

Boraks konusu, Türkiye'yi yeraltı servetlerimizin durumu ve geleceği bakımından önemli bir karar arifesine getirmiş görünmektedir. Artık, yegane çıkar yolun, «millileştirme» olduğu noktasına gelinmiştir. Madenlerimiz millileştirilmeli, yabancı tasallutu son bulmalı, Türkiye, kendisine yüzyıllar boyu gelir sağlayacak yer altı servetleri üzerinde kesin hakimiyetini kurmalıdır.

Ve Sonuç ...

Cumhuriyet Senatosu Bor mineralleri Araştırma Komisyonu raporunda şu hükme varmaktadır.

Önergenin ikinci kısmı, Türkiye bor tuzu sahalarının, Türkiye yararlarına tahsis ve tevcih olunabilmesini temin edici anlamda, ne gibi müspet ve yeni tedbirlerin alınması gerektiği üzerindeki araştırma dileğini ihtiva etmektedir ki, Komisyonumuz fayda kazandırıcı bu kısım üzerinde, aşağıda maruz görüş ve tedbir gereklerinin ifasını, arz eder:

1. Türk Milleti, Seyitgazi İlçesi Kırka köyü civarındaki sodyumlu Bor Tuzu maden yataklarının, Anayasanın 130 ncu maddesi gereği olarak, hakiki ve asli sahibidir.

A) Bu havza, arz üzerinde, ender milletlere nasibolan jeolojik bir imkân ve zenginlik ifade etmektedir. 100 milyonlara balığ olan rezervi, ticari ve üstün spesifikaşona bağılı kalite ve terkibi dolayısıyla, Türk Devletine, asırlar boyu devam edebilecek, rakipsiz bir dış gelir sağlama imkânı vadindedir.

B) Komisyonumuz bu sahanın toptan Türk milletli yararlarına tevcih olunmasında, isabet mütalâa etmektedir. Ancak bu havzada, Maden Kanununun müsaade ve tariflerine müstenit ve 6224 sayılı yabancı Sermaye Kanununa göre Türkiye'ye gelen ve madencilik icra eden özel şahıs ve şirketlerin müktesep haklarına seslenen, birçok ruhsat polygonları mevcuttur.

Komisyonumuz özel hukuka merbut ve müstenit ve işletme değerleri yüksek kıymetlere balığ olan bu sahaların, Devlete ait bir hüviyete intikal ettirilmesini, milletin mütemadi ve müteselsil bir milli gelire kavuşturulmasını isabetli bir tatbikat olarak görmektedir.

C) Bu hususun, Anayasamızda meknuz ve halen iş başında bulunan Sayın Hükümetimizin siyasi programlarında yer alan asli prensiplere uygun düşmeyen bir tatbikat getireceği mütalâa olunduğu takdirde, bu havzanın gerek Devlet sahaları, gerekse özel hukuka merbut sahalar olarak, milli gelirimize en yüksek randıman bahşeden plânlı bir sistem içinde çalıştırılmaları, ikinci ve makûl bir tutum olarak, işaret olunabilir.

D) Şayet Devlet olarak bir millileştirme plâni muafık görölmez ise, bu havza maden sahalarının yabancı şirketlerle Devlet müessesesi olan Etibankın, büyük çaplı ve karşılıklı menfaatlere müstenit, şartlı, yeni anlaşmalara geçerek, tüm Avrupa ihtiyacını karşılayabilecek ölçüde yüksek istihsale

Türk - İş

Yıl 1965. Mart başı. Türk-İş Dergisi, çok önemli bir konuda bütün yetkilileri uyarıyor:

«Monopollerin ülkemizde faaliyetinin başka bir örneğini, İngiliz «Borax Consolidated Ltd.» teşkil etmektedir. Bu şirket dünyada bor minerallerinin ham cevherde yüzde 90'ını, rafinaşda yüzde 70'ini elinde tutmaktadır. Şirket, Türkiye'ye 1887 yılında yerleşmiştir. Fakat Türkiye boraksta dünyanın en zengin kaynaklarından birine sahip olduğu ve Avrupa pazarını tamamen ele geçirebilecek durumda bulunduğu halde, bu milletlerarası monopol, maden kaynaklarımızı işletmemiştir. Şirket, Türkiye'de boraks yok. Boraks ihraç edemezsiniz..» diye raporlar vermiştir. Borax Consolidated, aynı işi Güney Amerika'da da yapmış boraks sahalarını kapatmış, fakat işletmemiştir. İşletmemiştir, zira şirketin Kuzey Amerika'da dünya ihtiyacını karşılayacak kaynakları vardır. Türkiye ve Güney Amerika'daki boraks kaynaklarını, rekabeti önlemek için eline geçirmekte ve âtil tutmaktadır. Bu milletlerarası monopol, Etibank ile bazı yerli firmaların boraks üretimi ve ihracına el koymaları üzerine, Türkiye'deki faaliyetlerini arttırmak istemiş ve Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesi'ne başvurmuştur. Maksat, Etibank ve yerli firmaları vurnak, ondan sonra da kaynaklarımızı âtil tutmaktır. Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesi uyanık davranmalı ve Borax Consolidated'in oyunlarını boşa çıkartmalıdır.»

(Türk-İş Sayı: 25, sayfa 19, Maden Davamız. Doğan Avcıoğlu)

Aynı Yılın Mayıs ayı. Türk-İş dergisinin bir başka uyarması:

«Türkiye'de boraks madeni yoktur» şeklindeki düzmece raporuyla, yeraltı servetlerimizin üretimini durdurmak isteyen ünlü «Borax Consolidated» şirketi, bu defa, Türk borakslarını Türkiye'de rafine

sevk olunarak değerlendirilmesi hususu üçüncü bir hal ve tavsiye şartı halinde, Komisyonumuzca, mümkün görülmektedir.

E) Bu havza dahilinde büyük rezervler sahibi bulunan Türk Borax Madencilik Anonim Şirketi ve onun dünya çapındaki lider ortağı Boraks Consolidated Ltd. Şirketi ile, bu iki firma kabul etmediği takdirde, Amerikan Potash And Chemical Firmasına (ki, Türkiye'ye girmiş ve Balıkesir bölgesinde çalışmaktadır.) Teklif yapılarak, Etibank ve hatta mücavir sahalar sahibi Türk özel müteşebbisleri de kuruluşa davet olunarak, bu havzada, dev ve mikst bir holdingin tesisine tevccüh, yerinde olabilir.

Ancak :

a) Kurulacak holdingde, Türk grubu, hakim unsur teşkil etmelidir.

b) Büyük hisse ve administatif görevler Türk grubunda, teknik görevler ticaret ve pazarlama görevleri, yabancı sermayeye müteveccih olmalıdır.

c) Holdingdeki hisseler, ham madde, teknik ve kapital kurallarının gereklerinde tanzim görmelidir.

F) Dünya lâboratuvarlarının 120 den fazla endüstriyel maddeye ham maddelik yapan Bor cevheri yerine, başka ve sentetik yeni terkipler aramakla meşgul bulundukları bu tarihte, Hükümetimiz, bu önemli konunun dünya tüketimine % 50 nisbetinde cevap vermesini süratle temin edebilmek üzere, Komisyonumuzca arz olunan gereklerden en uygununu tensip ve düşüncesini, en süratli şekilde, kanun mercilerine arz ve havale, edebilmelidir.

NETİCE

Bor mineralleri politikası üzerinde Hükümet tatbikatını bir töhmete hedef yapan önerge, ikinci kısmı ile, memleketimizin malik bulunduğu Bor cevherine, alınması gerekli tedbir istikametinde aydınlık getirmiş ve konu ciddi tetkiklere ulaşmış bulunmaktadır.

yıllarca önce uyarmıştı ...

etmek için bir tesis kurmak yolunda çabalara girişmiş bulunmaktadır.

Eski milletvekillerden Sırrı Yırcalı'ya ait boraks madenlerini 1960'tan önce 1 milyon liraya satın alarak «Türk Boraks» adı altında bir paravan şirket kuran bu dev şirket, madenlerimizin işletilmesine engel olamayınca, yılda 30 bin tonu bulan üretimiyle, yerli madencilere rekabete girişmiştir.

Dünyanın en büyük boraks reverzlerinden birine sahip olan Türkiye'ye de el atma çabasında olan dev «Borax Consolidated» in bu, ilk teşebbüsü değildir. Bu şirkete 1950'den sonra arama ruhsatları verilmiş, şirket yetkilileri, Maden Dairesi'ne verdikleri raporda, Türkiye'nin yıllık boraks üretiminin 4 bin tonu aşamayacağını bildirmişlerdir. Bugün Türkiye'de yılda 110 bin ton boraks madeni yeraltından çıkarılmakta ve tonu 23.25' dolar-dan ihraç edilmektedir.

Birleşik Amerika'daki büyük yatakları da ellerinde tutan bu dev şirketin, boraks fiyatlarını düşürmemek için, Türkiye'de boraks üretimini engellemeğe çalıştığı, verdiği düzmece raporla böylece meydana çıkmıştır.»

Türk-İş Sayı 27, sayfa 19 Boraks meselesi)

Ve uyarmalar bu minval üzere devam eder gider.

1968 yılının Ocak ayının 18'i.

Yani Türk-İş'in uyarmasından, iki yıl dokuz ay 18 gün geçmiş...

Cumhuriyet Senatosuna bir önerge veriliyor. Giresun Senatörü İhsan Topaloğlu ile İstanbul Senatörü Fikret Gündoğan'ın imzasını taşıyan önergede bor minerallerinin Türkiye'deki bor madeni yatakları konusunda yapılan işlemlerin Türkiye yararları aleyhine olması ihtimalinin kuvvet kazanmış olduğu ileri sürülüyor, bor madenlerimizin geleceğinin güven-

liğe alınması için tedbirler tesbit edilmesi isteniyor.

5 Şubat 1968

Cumhuriyet Senatosu araştırma önergesini kabul ediyor ve «Bor Mineralleri Araştırma Komisyonu» kuruluyor.

1968 yılının sonu.

28 Aralık 1968.

Türk-İş'in uyarmasından üç yıl, dokuz ay 28 gün sonra, Cumhuriyet Senatosuna önergenin verilmesinden 11 ay 25 gün sonra,

Komisyon raporunu Cumhuriyet Senatosu başkanlığına sunuyor.

Şu anda takvimler 1969 yılı Mart ayını gösteriyor.

Türk-İş'in uyarmasından bu yana dört yıl;

Araştırma Önergesinin verilmesinden bu yana bir yıl iki ay;

Senato komisyonunun raporunu hazırlamasından bu yana da iki buçuk ay geçmiş...

Bu arada, yabancı şirket boraksımızla istediği gibi oynamış, Türkiye'nin kaybı belki yüz milyonlarla ifade edilecek kadar büyük... Senato Araştırma Komisyonu, konunun «en süratli bir şekilde kanun mercilerine arz ve havale edilmesi» tavsiyesinde.

Şimdi merakla bekliyoruz.

Komisyonun «sürat» tavsiyesine ne zaman ve nasıl uyulacak?

Türkiye'nin çıkarlarını koruma gereği ne zaman hatırlanacak?

Bor mineralleri konusunda incelemeler yapmak üzere geçen yıl kurulan Senato Araştırma Komisyonu, bir yıl süren çalışmalarını bitirmiş ve raporunu hazırlayarak Cumhuriyet Senatosuna sunmuştur

Bor minerali hakkında bilgi veren ve özellikle Eskişehir'in Kırka alanındaki sod-

yumlu bor cevherinin 500 yıl süreyle Türkiye'ye devamlı bir gelir sağlayacak nitelikte ve çoklukta olduğunu belirten rapor, «**bu sahanın toptan Türk Milletinin yararlarına tevcih olunmasını**» isabetli görmektedir.

Rapor bor minerali üzerinde yerli-yabancı ortaklığıyla oynanan oyunu, uzman-

ların ve bu konuda zaman zaman, önemli sorumluluklar taşımış yetkilerin tanıklığıyla ortaya koymaktadır. Raporda önce, Komisyonun çalışmaları özetlenmekte, daha sonra Komisyona çağrılan ve dinlenen yetkililerin sözleri nakledilmektedir. Senato Bor Mineralleri Araştırma Komisyonunca hazırlanan raporun bu bölümü özetle şöyledir :

Uzman ve sorumlu kişilerin boraks için söyledikleri ...

FARUK KÜRELİ'NİN SÖZLERİ

Komisyona çağrılan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Hukuk Müşaviri Faruk Kürelî özetle şunları söylemiştir :

«Türkiyede kurulan bir İngiliz Şirketi, Türkiyede diğer bir yerli şirketle iştirak kaydederek, bir çok kalite ve rezervi yüksek bor tuzu sahasına ortak olmuştur... Bu şirket uzun yıllardanberi Türkiyededir. Ve zannederseniz 1963 yılından itibaren sermaye vaz'ı suretiyle sodyum kaliteli bazı ruhsat sahalarında kayda değer istikamette ciddi aramalara girmiştir. Giriştiği sondajlarla tesbit ettiği rezervi, devlete, evvelâ 9 milyon ton olarak ve bilâhare 40 milyon ton olmak üzere bildirmiş ve bugün ise bu rezerv miktarının 400 milyon ton civarında olduğu iddia edilmektedir.

Komisyonunuz, kanaatimce zor ve muhtelif iki görüş tarzı ile karşı karşıyadır. Birinci yön, bugünlerde redde gitmekte olduğumuz bu sahaların devlete kazandırılması halidir ki, yukarıda arzettiğim gibi, yeni bir kanun tedbiri ihtiyar olunmadıkça, bu sahalar bugünkü heyeti ile, devlete aktarılamaz. İkinci yön, mer'î hukukun tarifleri dahilinde reddi müteakip bu sahaların aynen arttırmaya çıkarılması halidir ki, bu ameliye, neticeden yine aynı şirketin veya başka bir şirketin bu sahalarla sahip olmasını gerektirecektir.»

Daha sonra komisyonda bor mineralleri ile ilgili olarak verilen çeşitli ruhsat dosyaları incelenerek bunlarda mevzuata aykırı bir husus olup olmadığı araştırılmış ve aykırı bir husus olmadığı anlaşılmıştır.

HAZNEDAROĞLU KOMİSYONDA

Komisyonda daha sonra 1967 yılı Haziran ayında görevden ayrılan eski Maden Dairesi Reislerinden Kâmil Haznedaroğlu dinlenmiştir. Komisyon Başkanı Ziya Termen, komisyon üyeleri ile Haznedaroğlu arasında özetle şu konuşmalar geçmiştir.

Haznedaroğlu — 1965 yılına doğru İngiliz şirketinin kapattığı sahalar, imtiyaz ve mukavele tertip olunması ve şartnamelerin hazırlanması devresine geldi. Mesai arkadaşlarınızı davet ederek ve Mart ayında firmanın mühendisini de davetle, 9 milyon ton rezerv bulunduğu bildirilen bu sahaların meseleleri üzerinde, derin müzakerelere girdik. Çünkü, firma ve bizim mühendislerimiz, bu sahalar cevherinin adı bor olmayıp, sodyumlu bor olduğunu belirtiyorlardı. Bu neticeden çok sevindik. Türkiyede madem ki yataklar sodyumlu bor yatakları idi, artık Türkiye Avrupa satılan Kuzey Amerika menşeli bor ticaretine rekabet tesis edebilecekti. O andan itibaren gözümüz açıldı. Nihayet sağdan soldan işitmelerle, bu bölgedeki maden rezervinin milyonlarca ton ile ifade edilebilecek bir durum taşıdığını öğrendik.

Başkan Ziya Termen — Mezkûr Boraks şirketi, ikinci defa verdikleri bir raporda rezervi 41 milyon ton olarak bildirmişlerdir. Bu miktar bilâhare 48 milyona çıkmıştır.

Haznedaroğlu — Şirket ilk defa bildirdiği 9 milyon tonluk rezervi, Londradan sorduktan sonra, bir anda 40 milyon tona çıkardı.

Başkan Termen — Bir Türk olarak, bir salahiyyetli daire reisi olarak bu sahanın yabancılar elinde kalmaması çarelerini mi aradınız? İfadelerinizde bu hava var.

Haznedaroğlu — İnsanın aklına ilk gelen, o kadar büyük bir rezervi, bir yabancının eline terk etmek. İnsanın vicdanı rahat etmiyor...

Termen — Şimdi bir sualimiz var. Bu sahaları reddettiğiniz zaman, tamamen başıboş bir saha hüviyeti iktisap edeceğine göre, bu sahalar Türk kanunları ne emrediyor? Kimin olacaktır?

Haznedaroğlu — Kim müracaat ederse onun olacaktır.

Termen — Henüz tam randımanla işletilemeyen bu bor sahaları ortada bulunduğu göre, halen dünya bor ihtiyacını ne relerden karşılamaktadır?

Haznedaroğlu — Amerikadan

Termen — Demek ki Amerikan istih-sali dünya ihtiyacını karşılayabilmektedir.

4268 sayılı eski Kanundaki tercih haklarını istimal eyleyip, bir İktisadi Devlet Teşekkülüne bağlanmasını faydalı görmekteyim.)

Sayın Topaloğlu : (Yabancı şirket elinde 200 milyon tonluk bir saha bulunduğunu kabul edelim. Bu saha yabancı şirket elinde kalırsa, tehlikeler doğabilir mi? Bu şirketin dünya monopollü elinde tuttuğunu da söylediniz?)

Sayın Seyhan : (Olabilir.)

Sayın Topaloğlu : (Peki, bu sahayı elde bulundurabilmek için, bu sahaya da hâkim olmak için, ne tedbir düşünülebilir.)

Başkan Termen : (Sayın İhsan Bey, bir dakika. Bendeniz, bu sorunuzun, burada resmî bir soru olmasını arzu etmem. Konu bir hukuk anlayışı ile kabili telif değildir.)

Sayın Topaloğlu : (Öyle ise ben komisyondan gidiyorum. Bu soru ile hukuk devleti ortadan kalkmaz ki.)

Başkan Termen : (Beyefendi, siz kanunların, kanun anlayışının, dışına çıkarak...) Sayın Topaloğlu:

(Ben kanun dışına çıkmadım ki...)

Başkan Termen : (Eenebi elindeki, hukuka müstenit, son sahayı da almanın şualini, nasıl sorarsınız.)

Sayın Seyhan : (Ben bu suale cevap vermiyeciğim zaten, Beyefendi...)

Başkan Termen : (Hayır, tavzih edilmesi lâzımdır. Ben fikrimi tavzih etmeliyim. Kanun, eenebi bir firmaya, bu hakkı vermiş hata varsa, kanun esasını ilgilendirir. Ve eenebinin tasahhülünde de, hata varsa, Devlet, bu sahayı geri alacaktır.)

Sayın Topaloğlu : (Beyefendi, siz 700 seneden beri hukuk Devleti olduğumuzu ileri sürerek, sual sorarsanız, ben de müsaade buyurun, böyle sual sorayım.)

Başkan Termen : (Ama İhsan Bey, sualiniz kanuni değildir. Hukuk dışındadır. Ayrıca mü-

Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonu çalışmaları sırasında, zaman zaman sert tartışmalar da olmuştur. Yanda görülen, Araştırma Komisyonu zabıtlarından bir bölümün fotokopisi, bu tartışmalardan birinin tanıklığını yapmaktadır. Giresun Senatörü İhsan Topaloğlu, «bu sahayı elde bulundurabilmek için, bu sahaya da hâkim olmak için ne tedbir düşünülebilir» diye sormaktadır. Bu soruya karşı Araştırma Komisyonu Başkanı Ziya Termen, bu sorunun «hukuk anlayışı ile kabili telif olmadığını» söylemekte, buna karşı Topaloğlu, «bu soru ile hukuk devleti ortadan kalkmaz ki» demektedir. Tartışmalar bu minval üzere bir süre daha devam edecek tir.

Ve büyük tröstlerin elindedir. Bizim sahalar keşfedildikten sonra, bu büyük tröstler satışlarda tanzime girişecek, ilgili ticari oyunlara yöneleceklerdir. Her madende olduğu gibi, büyük tröstlerin oyun oynamaları bir usul olduğuna göre, Türkiye'miz bor madenleri henüz büyük istihsale girilmediği bu tarihte hangi oyunlara maruz bırakılacak ve oyunu bize kim oynayacaktır?

Haznedaroğlu — Bunu izah edecek kadar bilgi imkânı yoktur. Maalesef bu hususu, bu memlekette bilebilecek insan da yoktur?

Başkan Termen — O halde Türkiyede oyun oynandığını, cesaretle nasıl iddia ve kullanabiliyorsunuz?

Haznedaroğlu — Cesaretle kullanmam şundan ileri geliyor. Bundan 20 sene evvel, Etibankın krom satıcısı Perkins, bana dedi ki: (Kromu 45 dolar dan satıyorsunuz, size 20 dolar kâfidir.) Aradan zaman geçti, bir de baktık ki biz kromu 20 dolara indirmişiz.

İhsan Topaloğlu — Oyun şöyledir: Boraks Consolidated, dünya rafinerilerinin yüzde 70 ine hakim bir firmadır. Ucuz ihrac ettiği zaman, aradaki kâr kendine kalır. Yani aslında yine bizim memleketimizdir oyuna düşen. Biz satışa başlayınca rakip, fiyatları düşürmeye başlıyor.

Başkan Termen — Bu poligonun içinde bol mal var diye, bu poligonun bir kıs-

minin ruhsat sahibi elinden alınması, hukuk devleti anlayışına ne dereceye kadar yakışacaktır?

Haznedaroğlu — Yakışır beyefendi. Çünkü bütün dünyadaki demokratik memleketlerin hepsi yapmış bunu.

Başkan Termen — Nerede, neyi yapmışlar?

Haznedaroğlu — İtalyada yapılmış, İtalya, kökürtlerin hepsini, şahıslardan almış.

Başkan Termen — M.T.A. bu şirket elindeki sahalar rezervinin 400 milyon ton olduğunu söylüyor. Bu bor sahalarının sahipleri olan şahıs ve firmalara, faraza devletçe el koyma hali sonunda, ödenmesi gerekli para miktarı, tahminen ne olabilecektir? Yüksek olmaz mı?

Haznedaroğlu — Niçin vermiyelim? Kanun bu hususu düşünmemiş. Madenler aslında devletin malı. Bu topraklarda yaşayan insanların ve devletin malı. Bunu başka türlü düşünmem. Fakat gelmiş bir apartman yapmış, bu başka husus.

Başkan Termen — Türkiye bir devlettir. Anadolu da 800 yıllık mazisi olan bir devlet. Bir hukuk devletidir. Türk devleti olarak gaspa mı gideceğiz? Yoksa bedel ödeyerek mi alacağız? Devlet olarak, saha bedelini ödmeden bu iş nasıl yapılabilir?

Haznedaroğlu — Kendisine sahanın işletmesinden bir miktarını verirsiniz.

İhsan Topaloğlu — Yeraltı servetlerini hiç bir zaman bir hak olarak kabul etmek doğru değildir. Sonra bunun ödenmesini, doğrudan doğruya değerlendirip borçmuş gibi kabul etmek de hatalıdır. Bu yoldan hareket edersek, biz icabettiği zaman, Anayasanın kurmuş olduğu kamulaştırmayı yürütemeyiz.

Daha sonra Komisyonunda Maden Dairesi mühendislerinden Tefik Seyhan dinlenmiştir. Tefik Seyhan'ın konuşmalarından önemli hususlar özetle şöyledir:

İhsan Topaloğlu — Kanaatimce bu araştırma meselesi ortaya çıktıktan sonra, tezahür eden deliller muvacehesinde bakanlık saha iptaline gitmiştir. Hâdiselerden bu mâna çıkmaz mı?

Seyhan: — Reddolunan bu sahalar, şayet komisyon kuruluşundan sonra ele alınmayıp, yürüse idi, iptal görmeyecek ve kaziyi muhkeme halinde yürüyüp gidecekti. Komisyonun kurulmasından sonra, bu dosyaların incelenmesi dördünün iptalini mümkün kılmıştır. İptal işlemleri, senato araştırma komisyonu kurulması kararı verildikten bir müddet sonra, incelenmiş ve iptallerine gidilmiştir.

Topaloğlu — Mucip yazıldıktan sonra bu muamelelerin cereyan etmemesi, hattâ bir sene gecikmesi hali devam etse idi, bu minval üzere durum, memleketin aleyhine olur mu idi, olmaz mı idi.

Seyhan — Zarar reddolunan dosyaların, dairece reddolunmaması halinde

tezahür edebilirdi. Bu önerge verilme-miş olsa idi, maden sahaları üzerindeki muameleler yürür giderdi. Türk Boraks Madencilik Anonim Şirketi, Türkiye'deki iyi maden yataklarını şahıslardan satın alarak veya saha sahibi Türk şirketleri ile ortaklıklar tesis ederek çalıştırmak istemektedir. Benim bildiğime göre, bu şirket dünya bor sahalarının yüzde 75 ine sahip bir şirkettir. Kaliforniya sahasının cevherlerini Avrupaya satmaktadır. Sondaj yaptığı Kırka sahalarında, bilâhare MTA tarafından da tespit olunduğu üzere 17 metreden 120 metreye kadar, derinlik kalınlığı sunan, cevher blokları tespit edilmiştir. Rezervin 400 milyon ton olduğu iddia olunmaktadır. Devlet, meri kanunlarının kâfi gelmeyen tedbirini, yeni kanunlar çıkarmak ve kendisine öncelik tanımak üzere değiştirmelidir. Bu sahaların Etibanka verilmesi düşünülmektedir.

Başkan Termen — Devlet, reddedilmiş bu sahaları, Maden kanunu hükümleri muvacehesinden hareketle, direkt olarak kendi bünyesine ve meselâ Etibanka mal edebilir mi?

Seyhan — Bu kanuna göre edemez.

Başkan Termen — Şimdi sayın Topaloğlu derler ki, Türk milleti bu sahaları bizzat devlet olarak, kendi organları ile işletsin. Bunu siz mümkün görüyor musunuz?

Seyhan — Halihazır kanuna göre mümkün görülemez.

Başkan Termen — Yeni bir kanun yapma yoluyla bor mineral sahalarının devletleştirilmesine siz de taraftar mısınız?

Seyhan — Ben şu bakımdan taraftarım: Eğer bu sahalar bir iki saha olarak bu şirketin elinde bulunsaydı ve imtiyaz almış olsaydı idi bu şirket, ileride, devletin vereceği şartnameye uymayarak 79 uncu maddede göre tatili faaliyet isteyecektir.

Başkan Termen — Bir hukuk devleti anlayışı içinde bir devletiz. Bu sahaların devlete, hukukan kazandırılması, acaba nasıl mümkün olabilir?

Seyhan — Ruhsata bağlanmış ve verilmiş bir hakkın zengin bir maden sahası olduğu belirtilerek, kanun yoluyla

alınması değil, red yoluyla hâdiseleşen bir şekilden istifade ederek. Eski kanundaki tercih haklarını istimal eyleyip, bir iktisadî devlet teşekkülüne bağlanmasını faydalı görmekteyim.

BİR TARTIŞMA

İhsan Topaloğlu (CHP) — Yabancı şirket elinde 200 milyon tonluk bir saha bulunduğunu kabul edelim. Bu saha yabancı şirket elinde kalırsa, tehlikeler doğabilir mi? Bu şirketin dünya monopolünü elinde tuttuğunu söylediniz.

Seyhan — Olabilir.

Topaloğlu (CHP) — Pekiyi bu sahayı elde bulundurabilmek için, bu sahaya hâkim olmak için, ne tedbir düşünülebilir?

Başkan Termen — Sayın İhsan bey, bir dakika. Bendeniz bu sualinizin burada resmî bir soru olmasını arzu etmem. Konu bir hukuk anlayışı ile kabili telif değildir.

Topaloğlu (CHP) — Öyleyse ben komisyondan gidiyorum. Bu soru ile hukuk devleti oradan kalkmaz ki.

Başkan Termen — Beyefendi, siz kanunların, kanun anlayışının dışına çıkarak...

Topaloğlu — Ben kanun dışına çıkmadım ki...

Başkan Termen — Ecnebi elindeki, hukuka müstenit, son sahayı da almanın sualini, nasıl sorarsınız?

Seyhan — Ben bu suale cevap veremeyeceğim zaten. Beyefendi...

Başkan Termen — Hayır, tavzih edilmesi lâzımdır. Ben fikrimi tavzih etmeliyim. Kanun, ecnebi bir firmaya, bu hakkı vermiş, bir hata varsa, kanun esasını ilgilendirir. Ve ecnebinin tasahhübünde de hata varsa, Devlet bu sahayı geri alacaktır.

Topaloğlu (CHP) — Beyefendi siz, 700 seneden beri hukuk devleti olduğumuzu ileri sürerek, sorarsanız, ben de müsaade buyurun, böyle sorayım.

Başkan Termen — Ama İhsan bey, sualiniz kanunî değildir. Hukuk dışındadır. Ayrıca, müzakerelerimiz, resmî tespit içinde devam etmektedir.

.....

Konuşmalar bu minval üzerine yürümüş Başkan 6224 sayılı yabancı sermaye

kanunu ile memlekete giren bir firmanın, sahip olduğu sahasının elinden zorla alınmayacağını açıklamış yabancı sermayenin çok nazik bir konu olduğunu belirttikten sonra görüşmelere şöyle devam edilmiştir:

Topaloğlu — 6224 sayılı kanunun kaldırılması lâzım olmaz mı? Arkadaşımız belki teklif edecektir. Biliyoruz ki..

Başkan Termen — Hukuk dışı sual iradetmek..

Topaloğlu — Onu siz takdir ediyorsunuz, hukuk dışı olduğunu ben bilmiyorum. Müsaade edin de sorayım.

Başkan Termen — Beyefendi, bu komisyonun ben başkanımı. Hukuk dışı bir soruyu size sorduramam. Siz bu devleti, bu müzakerelerin tetkikinde, gâsıp hale getirecek bir suali soramazsınız!

Topaloğlu — Benim sormamla, devlet gâsıp hale gelmez. Kabul edilmeyebilir. Ben burada bir komisyon ferdimim.

Başkan Termen — Şu zabıtlara bu fikrin geçmesi dahi, benim kanaatimce, doğru değildir. Son sahayı da elinden alalım diyorsunuz, haksızsınız.

Cemalettin İnkaya (AP) — Kanaatimce, çok mühim soruları bu arkadaşlara sormayalım.

Sabahattin Orhan (AP) — Sayın Topaloğlu, Sayın İnönü diyor ki, oyunlar oynanıyor, siz de önergenizde diyorsunuz ki, memleket yararları aleyhine oluyor. Seyhan da şu anda bu tarihlerde hiçbir şey olmadi diyor. Anlaşıyor ki resmi bir oyun yoktur. Oyun ancak dışarda, kafalarda bir şey var!

MARMARA DENİZİ, BİR ŞAHSA VERİLEMEZ

Komisyonunda ayrıca, Maden Dairesi yüksek mühendislerinden Kadri Yersel'in bu konuda görüşleri alınmıştır. Kadri Yersel, Kırka'daki büyük rezerv tespit edilince o zamanki Bakan İbrahim Deriner'e bor mineralleri ile ilgili olarak bir-iki maddelik bir kanun çıkarılması için bir taslak verdiklerini açıklamış. Başkan'ın yönettiği bir soruya «Bor mineralleri konusunda cereyan etmiş muamelelerin hiçbirisinin, devlet aleyhine yönelmiş olduğu kanısında değilim» cevabını vermiştir.

Bundan sonra özetle şu görüşmeler cereyan etmiştir:

Yersel — Marmara denizini hiçbir şahsa veremeyeceğimiz gibi, bu büyük servetin, hükümetimizi bir sıkıntıya sokmaması için, kazanılması cihetine gidildi ve bu iş için, İbrahim Deriner beyefendiye muameleler üzerinde ufak tefek aksaklıklar var, biz bu aksaklıkları tahkik ederiz, eğer tensip buyrulursa bu işlemler bize bir zaman fasılası kazandırır ve bu zaman fasılası içinde de bu servet üzerinde, sizin büyük yönetim çapında alacağınız tedbirler de alınmak fırsatına erişmiş olur, dedik.

Topaloğlu (CHP) — Sayın Deriner'in kanun yapılması işaretine rağmen, kanunun geciktirilmesinin, bor minerallerine bir zarar dokunmuş mudur?

Yersel — Bu konu, maden kanununun şumulu içinde halledilemez. Bunu, bir-iki maddelik özel bir kanunla tanzim etmek lâzım... Kanunun o tarihte yapılmayışı memleket bor madenleri üzerinde büyük zararlar ika etmiştir.

İnkaya (AP) — Mahlûl madde olarak, bu sahaların Etibank tarafından alınması işi. Bu sahalarla böylece ve bu şekilde ruhsat verilmesi imkânı var mıdır? Bir monopol olan şirket, Türkler tarafından, Türk devleti tarafından bor sahalarının işletilmemesi hususunda, bir gayret içindedir, buyurdunuz. Yabancı şirketler tarafından girilen bu tertip ve gayretler nelerdir? Neler biliyorsanız lütfen söyleyin.

Yersel — Bu gayretin içinde olan, mezkûr firmadır. Devlet katında, yönetim katında, bu firmaya yardımcı ne bir kusur ve ne de destekleyici bir davranış vardır. Ancak, bu şirketlere karşı Maden Kanununu zorlayarak, hukuk devletine, hukuk devleti anlayışına nakise getirecek yollardan tesir yapılması, memleket aleyhine bir durum ifade eder.

Yersel — Efendim bu da nazik bir konu. Nazik ama problemi kökünden çözebilecek ve bir servetin, sodyum tuzu diye, yeniden müracaat edilerek, üzerinde haklar alınmış bulunan bir rezervin, sodyum lâfı ile bunun içinde sodyum maddesi vardır diye, bir muvazaa şeklinde karşı tarafa intikal ettirilmesini sanmam, bu ciddiyetten uzaktır.

REFİK YUNUSOĞLU'NUN GÖRÜŞÜ

Maden Dairesi Reis Muavini Refik Yunusoğlu, komisyonda işin hukuki yönü açısından bilgi vermiş, adı geçen şirkete ait havzalardan bir kısmının işlemlerde eksiklikler bulunarak reddedildiğini ve devlete kazandırıldığını bu işlemlerin Refet Sezgin zamanında yapıldığını, belirtmiş ve şunları söylemiştir:

Yunusoğlu — Demin saydığım altı sahadan iki tanesi muameleleri tereddüt-lü olan mühim Bor minerali ihtiva etmekte olan sahalardır ki, bu sahalardaki hakkı, hukuki bakımdan devlete mal edecek bir unsur bulamadık Sahalardan bir tanesinde de bu çaba içersindeyiz. Bu sahaların birkaç tanesi, Etibankın müracaat ederek, mahlûliyet iddiasına rağmen, işletmeyi arzu ettiği havza dışında kaldığı takdirde rekabet ile, Etibanka geçecek olan sahaların durumunu sarsabilir. Maden kanununda, böyle sahaların, ya hemen kamulaştırılması yahut ayrı bir madde sevk ederek, ehemmiyetli görülen maden havzalarının devlet müesseseleri tarafından işletilmelerini emreden tarzda, bir kanun teminatına bağlanması icap etmektedir.

Başkan Termen — Türkiye'nin şu andaki hükümeti, programında karma ve liberal anlayışı bulunan bir siyasî partinin hükümetidir. Ve yabancı sermaye kanunu vardır. Bu kanun, Türkiyeye otomobil lâstığı, hanım pudrosu veya çukolata, yahut endüstri maddeleri imâl etmeye gelen yabancı firmalar kadar Türkiyeye yeraltı servetlerini işletmenin de, bu kanunla Türkiyeye gelip kurulacak şirketlerce mümkün olduğunu kabul ve ilân etmiştir. Şimdi buyuruyorsunuz ki, biz her sahayı, maziye avdet ederek, bir takım pürüzler bulup kazandık. Ama elinde kalan diğer sahaların alınması çarelerini de, devlet olarak görmeliyiz. Bu beyanınız meri kanun tarifelerine mugayir bir mâna ifade etmekte değil midir? Yani milletçe bir muayyen açığa teveccüh edip bütün yabancıların işlettikleri kıymetli madenleri, ellerinden alan bir devlet haline mi gelelim? Yoksa hukukun, hukuka riayetin içinde mi kalalım?

Yunusoğlu — Madenlerin aranması ve işletilmesi hakkı, devlete aittir. Şekiller, devletin açık iznine bağlıdır. Türkiye bor mineralleri dünya çapında bir havzadır. Bu havzanın yabancı elinde bulun-

ması, memleket aleyhine gelişme kaydedebilir ve bu suretle, bu konuya havza olarak müdahale edin kanun müdahalesi öne sürülmeğe icap eder istimlak yolu, düşünülemez.

Komisyonda Etibank Genel Müdürü Fuat Karayazıcı dinlenmiş Genel Müdür özetle şunları söylemiştir:

Karayazıcı — Biz hükümet politikasına uygun olarak memleketimizin bor istihsalini mümkün mertebe değerlendirmekteyiz. Hükümet bor istihsalini tedricen artan bir hızla Avrupa piyasasına sokmak ve Türkiye piyasasına düşen payın genişletilmesini arzu etmek mevkindedir... Biz Etibank olarak, bidayette Avrupa ihtiyacının yüzde 10 undan başlamış iken, bugün yüzde 33 üne yükseldiğimizi iftiharla belirtmeliyiz. İleride daha büyük rezervlerimiz Avrupa piyasasına eninde sonunda mâlik bir memleket zuhur etmezse, bizim Avrupa piyasasına eninde sonunda hâkim olacağımız aşîkârdır. Kaldı ki, bizim bugüne kadar elde ettiğimiz neticeler doğrudan doğruya kolamanit cevherine dayalı bir piyasadır. Son yıllarda ise, memleketimizde çok büyük miktarda, sodyumlu bor rezervlerinin bulunduğu tesbit olunmuştur. Biz memleket olarak, bu cevherleri değerlendirmeye başlarsak, Avrupa piyasasının tümüne hâkim olabileceğimiz gibi, Amerikan ihracatı ile de rekabet tesis etmemiz, mümkün olacaktır. Bu, potansiyel olarak budur...

Topaloğlu (CHP): Yani biz şu anda Avrupa ihtiyacının yüzde 33 seviyesine ulaşmışız. Bu kendi gücümüzle olmuştur. Bu konuda daha ileride bir yabancı şirket yardımına ihtiyacımız var mıdır?

Karayazıcı - Ben boraks konusunda bu mevzuu tetkik etmiş bir insan olarak, teknik bilgiye ihtiyacımız olduğuna sureti katıyede emin bir insanım. Nitekim Bandırmada, bir boraks ve asitbörük fabrikası kurduk. İşbirliği yaptığımız memleket, bu işte iyi bir ihtisasa sahip olmadığından, bugün bunun zararını görüyoruz. Umumi olarak, boraks mevzuunda herhangi bir yabancı şirket yahut da yabancı bilgi ile işbirliği yapıp yapmama hususunda, ben hayır diyemem ve hattâ hayır denilmesini muhtemelen de zararlı görebilirim.

KARTEL ELİMİZİ ÖPER

Topaloğlu (CHP) — Hakikaten bunun işletmesi bu kadar zor mudur? Şimdi karışımızda karteller, bizim genişletmek imkânımız onun aleyhine olacağına göre, beraber yürümemiz nasıl mümkün olur?

Karayazıcı — Bir atasözü ile cevap arzetmek isterim. Bükemediğin eli öp derler. Belki de kartel gelip bizim elimizi öper.

Ben bugün Türkiye'de, B/2 0/3 cezrini istihsal edecek bir tekniğin, mevcut olduğuna kani değilim. Bizim bugün susuz asitborik istihsal edecek fabrikalar kurmamız lazımdır. Ve bu fabrikaları, sodyum bor yataklarına istinad ettirmemiz, isabetli olur. Ancak bu konu için büyük sermayeye, bilgiye, teknolojiye ihtiyaç vardır.

MTA'NIN UZMANI

Karayazıcı (devamla) — Sodyum boraks sahaları üzerinde arama yapmış olan şirket, gayet tabii olarak bu sahalarda çok büyük aramalara girişmiştir. Bu aramalar suretiyle yapılmıştır. Fakat maalesef ve öyle zannediyorum ki, bu sahaların MTA tarafından kapatıldığı tarihte yapılan aramalar olarak, bilâhare bu şirket tarafından sondaja tevessül suretiyle değerlendirildiği aşîkârdır. Ve MTA'nın bu sahalarda çalışan uzmanı, bilâhare bu şirkete geçerek çalışmıştır.

«Komisyonda, bu sahalarda önce MTA adına araştırmalar yapan daha sonra Türk Boraks Şirketine giren uzmanın Rubret adında bir yabancı olduğu açıklanmıştır.»

SUAT SEYHUN'UN GÖRÜŞLERİ

Enerji Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Suat Seyhun ise özetle şu görüşleri öne sürmüştür:

Seyhun — Tabii en emin düşünce bu sahaları, bir millî müesseseye mâl etmektedir. Fakat mevcut kanunlar muvacehesinde buna imkân görülmediği takdirde, teşebbüslerimiz netice vermediği takdirde, o vakit bu sahaları işletecek şirketlere, memleket menfaatine en uygun gelecek şekilde şartlar koşarak verebilmektir. Bor madenlerini ham cevher olarak değil de işlenmiş madde olarak satmak, yani konsantre bor veya

bor mamulleri olarak, asit borik veya boraks olarak satmak isabetli olacaktır.

Başkan Termen — Bakır işleten bir vatandaşa da bakır fabrikası kuracaksınız demek mümkün müdür?

Seyhun — Çok büyük rezerv varsa, benim görüşüme nazaran bu şartları koşmak lazımdır.

Başkan Termen — O zaman devletimiz, demokratik liberâl anlayışın dışına çıkarak, zenginlerin, fabrika kurması mümkün şahısların fabrika kurmalarına ve fukara madencinin de maden haklarını reddeden bir anlayışa, devlet olarak girmez mi?

Seyhun — Tabii ki şahıs imkânları mahduttur. Şahıslar yine kabiliyetli bir el uzanmak suretiyle, istifadeye yönelirler.

Sabahattin Orhon (AP) — Kanunda zannederseniz şartname tanzimi için hükûmete hak tanınmaktadır.

Başkan Termen — Kanun hükûmete fabrika kurmayı empoze eder demiyor.

Topaloğlu (CHP) — Devlet, büyük istihsal ve büyük yatırım empoze etmek suretiyle memleket istihsalinin yükselmesini emredebilmelidir.

Seyhun — Bu şirket bize, iki adet tesis planı getirdi. Şirket hakkında pek bilgimiz yoktu. Projeyi realize edebileceği inancında değildik. Ayrıca, bu şirket, mamûl madde olarak, cevheri sadece konsantre etmeyi teklif etmiş idi. Teklif ettikleri 100 milyonluk sermaye, bu konu için büyük kapital ifade ediyordu. Teklifte hissettiğimiz samimiyetsizlik, bu yatırımın realize edilmesi konusunda bizde menfi tesir yarattı...

Başkan Termen — Sayın Topaloğlu derler ki, bu şirketin hedefi sahip bulunduğu büyük yatakları istismar etmek bekletmektir. Siz de buyuruyorsunuz ki, Türkiye'de 100 milyonluk bir fabrika kurarsa, dışardaki menfaatleri haleldar olacaktır? Şimdi bu iki fikri, iki zıt görüşü nasıl telif edeceğiz?

Topaloğlu — Bu şirket Türkiye'deki sahaları esir madenler haline getirmek istemektedir. Gayesi, bu sahaları işletmektir. Yani biz Suat beyle aynı paralelde bulunuyoruz.

Seyhun — Çünkü şirketin Türkiye'de böyle büyük bir müessese kurması için sebep yok. Batıda kurulmuş düzeni var. Fabrikaları var. Türkiye'de yeni bir menbain meydana çıkması, öteki tesislerini âtıl vaziyete getirecektir.

SUPHİ YAVAŞÇA

Topaloğlu — İhracatımızın gelişmesi ve Etibank ile yabancı şirket temaslarının özü nedir?

Yavaşça — 1959 - 1963 yılları arasında, bu şirketle, Etibank olarak birkaç defa temaslarımız oldu. Etibank o tarihlerde bir asitborik ve boraks fabrikası kurmaya karar vermişti. Hatta son olarak kurulacak fabrikayı şartlı olarak müşterek kurma teklifini getirdiler. Her defasında bizim, ihracat fiyatlarını düşürmemize taraftar olmadıklarını, zira kendilerinin daha yüksek fiyatla mal satıldıklarını iddia ettiler. Biz, Avrupa piyasasında, bunların bahsettikleri yüksek fiyatı, çok zaman bulamadık. Bugün dahi boraks şirketinin, senevi 50 ilâ 70 bin ton arasındaki ihracatının ihrac fiyatı, bizim Etibank'ın ve özel teşebbüslerimizin ihrac fiyatlarından, daha yüksek görünüştedir.

Küçük istihsal yapmakta olan bu şirketin henüz işletme ruhsatnamesi almamış bulunan bir şirket olarak, bu tutumu nispeten makul olabilir.

AHMET CEBECİ

Daha sonra Komisyonda Devlet Yatırım Bankası Teknik Grup Başkanı Maden Yüksek Mühendisi Ahmet Cebeci dinlenmiştir. Cebeci, Hükûmetin Eskişehir'deki sodyumlu bor yatakları konusunda olumlu çalışmalar yaptığını, millî menfaatlere uygun çabalar içinde bulunduğunu söylemiş; «Kanun tadili düşünülmelidir. Tuz kanunu gibi, bazı devletlerin kömür, kükürt konusunda yaptıkları gibi.. Büyük sahalar kanunla devletleştirilmelidir» demiştir.

Başkan Termen'in bor mineralleri üzerinde monopol bulunduğu yolundaki deyimini hukukî ve ilmî değerinin ne olabileceği yolundaki bir sorusuna Cebeci, «Şeklen bir monopol mevzuubahis değil» cevabını vermiştir.

Bu arada Komisyonda Boraks Şirketi'nin Türkiye'de İngiliz Şirketi olarak ticaret

yapmadığı, bu İngiliz Şirketinin bir Türk Şirketi ile iştirake geçerek Türk Boraks Şirketi adı altında yeni bir hüviyetle çalıştığı, bu anonim şirkette yer alan Türk hissedarların, küçük hisselerle şirket ortağı bulundukları, Cebir Selek, Sırrı Yırcalı, Ferzan Aras ve David Simson gibi kimselerin bu şirkette yer aldığı anlaşılmıştır.

KENAN ONAT'IN SÖZLERİ

Eskişehir Bankası Genel Müdürü Kenan Onat, Komisyonda verdiği izahatta, eski görevi dolayısıyla bu konuda bilgi sahibi olduğunu belirtmiş ve şu hususları öne sürmüştür:

Onat — Bu firma Türkiye'ye, Sultan Hamit zamanında gelmiş bulunmaktadır. 1929 ve 1930 ve bilhassa 1950 den sonra yabancı sermayeyi teşvik kanununun çıkmasını müteakip firma kanun faaliyetleri dahilinde, Türkiye'de eski hukuku ihya ederek yeniden girmiş bulunuyor. Bu firma bor mineralinin Türkiye'de araştırılması, istihsalı ve ihracı ve hattâ rafineri tesis etme konusu ile alakalı olarak girmiştir. Hatırlıyorum. Komite bu teşebbüslerde fayda mütalâa etmiştir. Bilâhare bir yatırım teşebbüsünde kükürt ithali onlarca bahis konusu edildiği ve fakat bu teklif komitece reddolunduğu için yatırımın akibetinin ne olduğunu hatırlamıyorum. Bu işlerin tetkiki sırasında gördüm ki, firma rafineri kurmaktan ziyade maden sahası tedarik etmek fikri içindedir. Çünkü bazı teklifleri komitece kabul olunduğu halde, firma, vait ve taahhütlerini yerine getirmemiştir.

Bu firma Türkiye'de bulunduğu yataklara büyük istihsal yapıp bu sahalar minerallerini dünya piyasasına sürmek siktıntısı içinde değildir. Firma, Kaliforniyada ve Arjantinde diğer yataklara sahiptir. Binaenaleyh Türkiye'de bir iş yapmış görünüyor Türkiye'deki faaliyeti daima küçük istihsal ve ihracı olmuştur. Bizim tespit ettiğimiz bu firma, Türkiye'yi bir rezerv bölge olarak tutmak ve maden sahalarının başkalarının eline geçmesine mâni olmak istemiştir.

Komisyonda eski Etibank Genel Müdürlerinden Tahsin Yalabık da dinlenmiştir. Yalabık, konuşmasında, önce «Herhangi bir devlet dairesinin memleket aleyhine hareket

edebileceğini düşünmek ya da hayalden geçirmenin bile doğru olmayacağını» belirtmiş, daha sonra adı geçen firmanın, Etibank ve özel teşebbüsle muamelelerinde daima memleket aleyhine tutum içinde bulunduğunu söylemiştir. Yalabık bu tutuma örnek olarak firmanın 1957 de neşrettiği bir raporu göstermiştir.

Yalabık daha sonra, Boraksın geçmişte bir süre NATO stratejik maddeleri listesinde kaldığını, bu sebepten doğu ülkelerine satılmadığını, «Cocom» denilen bu listenin gereğine aykırı hareket eden Türk malı yüklü bir geminin Çanakkaleden geri çevrildiğini, Amerikanın Türkiye'ye bu tutumla ilgili olarak ihtarda bulunduğunu açıklamıştır.

Yalabık, Etibank Bandırmada bir bor rafinerisi kurma teşebbüsü üzerine İngiliz firmasının yeni bir rapor vererek «bunu yapmanın cinayet olduğu ithamında bulunduğunu» belirtmiştir.

Başkan Termen — Anlaşıyor ki, fabrika kurmayınız diyen bu firmanın kolomanit terkipli saha mallarını imal etmek üzere Bandırmada kurulması düşünülen fabrikaya mâni olmak istemesindeki samimiyet, bugün bir cinayet olarak değil, bilâkis zamanında ihtar görmüş bir konu olarak, bugün kurulan Bandırma fabrikasının başarı ile çalışmamakta olduğu hâdisesi ile sübut bulmuş durumdadır. Arsenik yüksekliğinin mazaratına, o tarihte işaret eden bu firma, kanaatimizce caniyane bir rapor vermiş olarak değil, hattâ faydalı bir hizmet ve tavsiye ortaya koymuş hüviyette, mütalâa olunmalı değil midir?

Yalabık — Burada esefle kaydedeyim ki, konuşmamı uzun bulduğunuzu belirterek, bu şirketin samimi tutum içinde olduğundan bahsediyorsunuz. Bu şirket, bitti denilen maden sahasından, bilâhare rafineri kurma müsaadesi talebi ile geri dönen bir firmadır. Müsaade kendisine verilmiş fakat rafineriyi kurmamışlardır.

«ŞİRKET AVUKATLARI DEĞİLİZ»

Başkan Termen — Sayın Tahsin Bey, beyanınız arasında, esefle kelimesini kullandınız. Bizler, şirket avukatları değiliz. Biz, millet adına Senato genel kurulu nam ve hesabına, hâdiseleri dosyalarda tetkik ve Senato'ya takdim ile mükellef kişileriz.

Yalabık — Evvelâ firmayı tavsif etmeye çalıştım. Ve ben esef kelimesi ile, firmanın durumunu, iyice anlatamadım diye kendi kendime esef ettim.

Başkan Termen — Estağfurullah. Sizden önce 9 arkadaşımızı dinledik. Pek çoğu, devletin yüksek umuru ile memur ve meşgul zevat idi. Onlar, bu firmanın genel tutumu hakkında bize çok geniş fikirler verdiler bu fikirler daima bu firma aleyhine oldu.

Yalabık — İngilizlerin yok dediği kolomanit 1950 senesinde 60 dolara satılıyordu, 1959 da da 42 dolara sattık. Biz fiyatı düşürelim ki, bunlar mümkün olan seviyeye gelsinler, ihraç edemesinler diye. Fakat düşündükleri silâh, tersine işledi, bizim fiyatlar onların manevrası ile düşürülünce, Avrupada mısır patlağı gibi rafineriler kurulmaya başladı. Biz daha çok cevher satmaya başladık. Bugün 200 bin tonun elde edilmesi, bu şekilde yükseldi. Arsenik meselesine gelince, bu madde, şirketin Kaliforniya cevherleri içinde de mevcuttur. Etibank bu rafineriye karar verdiği zaman, Emet Kolomaniteleinde de arsenik olduğu biliniyordu... Efendim, arsenik var. Alıcılar hiç bir şekilde itiraz etmemişlerdir. Bu arsenik konusu alıcı firmalar tarafından değil de, alıcı ile satıcı arasındaki komisyoncu firmanın, fiyat düşürmek endişesi ile ortaya attığı bir husustur.

Başkan Termen — Siz konuşurken ben not aldım. Siz, Bandırma rafinerisinin kurulması düşünüldüğü ilk tarihte, bu İngiliz raporunda, bu teşebbüsün bir cinayet olduğundan bahis buyurdunuz. İngilizlerin (sakın paranızı harcamayınız dediğini) ifade buyurdunuz, böyle değil mi?

Yalabık — Evet.

Başkan Termen: — Devlet ve Etibank, o tarihte, cinayet kelimesi ile tavsif olunan bu işaretin, isabetsizliğine karar vererek, Bandırmada Fabrikayı kurdu. Bu fabrikanın bugün ne hal içinde olduğu da âşikârdır. Vakıa budur. Mesele budur. İngiliz şirketinin 1957 deki bu ihtarını Türk Devletine ışık tutmuş gibidir. -

Yalabık — İngilizler arseniklidir, rafineri yapmayı demediler. Bandırma Fabrikasını bugün işletmekle görevli kimseler, bor konusu ile bir seneden da-

ha uzun zaman, acaba, meşgul olmuş kimseler midir?

Başkan Termen — Konu ayırdır..

İnkaya (AP) — Biz buraya dinlemeye gelen arkadaşlarla bir münakaşa hali içine düşmemeliyiz.

Başkan Termen: — Münakaşa hali bizzarur doğmuştur. Bu müzakereleri münakaşa kabul etmemek lâzım.

ETİBANK, PROTOKOLA GİDİYOR

Yalabık: — Efendim, Etibank bugün Potash and Chemical firması ile yüzde 51 - 49 nisbetleri üzerinde, Eskişehir sahaları için, protokola kadar gitmiştir.

Başkan Termen: — 51 hisse kimin hissesi?

Yalabık: — 51 Etibankın. Fakat nisbetin yüzde 51 olması bir hâkimiyet ifade etmez.

Tahsin Yalabık devamla:

«Amerikan Hükûmetinin kendi sektörlerini yabancı devlet istimlaklerine korunmakta bulunduğuna dair bir garanti neşretmiş bulunduğunu, bir yabancı şirket sahasının istimlakine gidiğinde, karşınızda Amerikan Hükûmetini bulacağımızı» bildirmiştir.

Komisyonla dâvet edilen eski Enerji Bakanı İbrahim Deriner, bor madenlerini kapsıyacak şekilde bir iki maddelik bir kanun taslağı hazırladığını, ancak bunun yerine Maden Kanunu tasarısı kapsamına bu konuyu almanın uygun bulunduğunu belirtmiştir.

Kemal Noyan, Bakanlıkta memleket yararları aleyhine herhangi bir işlem yapılmamış olduğunu, bilâkis memleket yararları lehine gelişmeler kaydedildiğini belirtmiş ve ayrıca adı geçen şirket hakkında şunları söylemiştir:

Noyan: — ... Bu ecnebi şirket kanaatimce Türkiye'ye bir fayda katmış, çalışmış bir şirkettir. Bu benim samimi kanaatimdir. Bu şirket, bir gün gelmiş resmen demiş ki, benim sahalarım da 40 milyon ton rezerv var. Sonra başkaları, burada rezerv 40 milyon değil, 500 milyon tondur demiş. Kim demiş bu 500 milyon tonu? Ecnebilerin verdiği sondaj sonuçlarından bizimkiler söylemiş. Sondajı biz yapmamışız ki, itiraf etmek lâzım. Adamlar sondaj yapmış, tesbiti yaparken, bunu 40 milyon olarak tesbit etmiş. Bizim uzmanlarımız da bakmışlar bu 40 değil, daha fazla.. Bence bu aslında bir hizmettir. Bu durumdan sonra 1968 yazında, redlerden sonra sondajlara geçilmiş ve 12 sondajdan 10 tanesi bitirilmiş ve 40 milyon tesbit edilen bu yeni sondajlar sonunda, 500 milyonluk ilk tahmin teyid olunmuş. MTA malûmumuz yavaş çalışır. Bu, onun genişliği icabıdır.

SADRETTİN ALPAN

MTA Genel Müdürü Sadrettin Alpan da komisyonda geniş bilgi vermiştir. Görüşmelerden bazı parçalar şöyledir:

Alpan: — Ben Kaliforniya'ya gittim ve oradaki Bor madenini de gördüm. Mütehassıslara rezervi sorduğum zaman önce bir şey söylemediler. Ben 100 milyonluk bir rezerv görüyorum dedim. Onlar da aşağı yukarı o kadardır, cevabını verdiler. Biz Kırka sahasında yaptığımız 12 sondaj neticesinde aşağı yukarı 482 milyon ton rezerv vardır, diyebilmekteyiz.

(Alpan, Kırka sahasının haritalarını da getirmiştir. Komisyon üyelerine göstermiştir.)

Başkan Termen — Bu sahalar halen kimlerin uhdesindedir?

Alpan — Şu mavi ile gösterilenler, Türk Boraks veya İngiliz şirketine aittir. Etraftaki sahalar henüz sondajlar yapılmadı. Buralarda da cevher bulunması muhtemeldir.

(Alpan'ın konuşması sırasında millileştirme sözünü etmesi üzerine.)

Soru — Fakat nasıl? Millileştirmeden maksadınız, yani devletin olsun, satınalın-sın tarzından mı?

Alpan — Arzumuz, bir Türk şirketi tarafından bunların işletilmesinin daha faydalı olacağıdır... 500 bin tonluk bir istihsalde herhalde Etibank veya Etibank ile müşterek kurulacak bir ecnebi şirket tarafından yapılabilir.

Başkan Termen — Tröstlerle Türk devleti, bu konuda birleşmeyip de karşı karşıya gelseler Türk devleti ekonomik mücadele imkânını elinde tutabilir mi?

Alpan — Bugün için belki bazı müşküllerle karşılaşabiliriz. Fakat neticede dünya talebi artacak ve fiyatlarımız daha müsait bulunduğu için, Avrupa bize muhtaç olabilecektir. Muhtaç olacağı için de avantaj sahibiyiz. Bu avantajımıza yabancılar neticeten boyun eğeceklerdir.

A N A Y A S A

Tabii servetler ve kaynakları, Devletin hülküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Arama ve işletmenin Devletin özel teşebbüsüyle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır.

M A D D E 130

EKONOMİ

BÜLTENİ

Çalışma hayatımızın problemlerinden olan hastalık, işsizlik, iş kazaları, malûlluk ve analık gibi problemleri kapsayan «Sosyal Güvenlik» konusundaki yazımız bu sayıda sona ermektedir.

Uluslararası Çalışma Teşkilatının bu konu ile ilgili çalışmalarını belirten yazımızda sosyal güvenlik hükümleri ve mevzuat da belirtilmiştir.

İŞSİZLİK SİGORTASI

1964 yılı itibariyle 32 ülkenin işsizlik sigortası veya benzer bir program uyguladığı görülmektedir. Bu ülkelerin çoğu Avrupa kıtasında olup Portekiz hariç Batı Avrupa ülkelerinin tümü ve Doğu Almanya, Macaristan ve Yugoslavya işsizlik sigortası programlarını uygulamaktadır. Kuzey Amerika ve Kanada da işsizlik sigortasına sahip olan Güney Amerika'da Şili, Ekvator ve Uruguay sınırlı işsizlik sigortası programları uygulamaktadır. Asya ve Okyanusyada sadece Avustralya, Japonya ve Yeni Zelanda, Afrikada ise Ceyazir ve Güney Afrika bu tür programlara sahiptir. Böyle bir sistem Kıbrıs da mevcut olup sınırlı bir program da Irakta uygulanmaktadır.

Bu özetlemeden görülmektedir ki, işsizlik sigortası uygulayan ülkeler bu tür bir sosyal güvenlik tedbirini kolayca uygulayabilecekleri teşkilatlanmış iş piyasasına sahip olan sanayi dalında oldukça gelişmiş ülkelerdir.

Bu programların çoğu ilk olarak II. Dünya Savaşından evvel, çok azı ise son yıllarda ihdas edilmiştir. Son yıllarda ihdas edilen programlar genellikle son on yılda dünyada istihdam seviyesinin genel olarak yükselmesi ve aynı zamanda bağımsızlığını yeni kazanmış ülkelerin sınai gelişme hızının yavaş olması sonucu doğmuştur.

Ülkelerin üçte ikisi kapsamlı bir mecburi işsizlik sigortasına sahiptir. Danimarka, Finlandiya ve İsveç'in sistemleri sigorta karakterinde olmakla birlikte gönüllü olarak sendikaların kurdukları ve finansmanına katıldıkları bir işsizlik sigortası niteliğindedir. Ceyazir, Avustralya, Fransa, Macaristan, Lüksemburg, Yeni Zelanda ve Yugoslavya'nın uyguladığı programlar tam bir sigorta niteliğinde olmayıp daha ziyade bir işsizlik yardımı tipindedir. Bu tip programlarda işsizlere yardım, imkânların kısıtlı olup olmadığı araştırıldıktan sonra verilmektedir. Fransa'nın işsizlik sigortası programı mevzuat ve toplu iş sözleşmeleri ile düzenlenmiştir. Ekvator'da uygulanan sistemde sadece toptan bir yardım yapılmakta, Irak'da ise yardımlar ihtiyat fonundan verilmektedir.

Bu programların dışında Latin Amerika, Afrika ve Orta Doğu'daki birçok ülke mevzuat veya diğer programlarla işinden çıkarılan işçiye işverenin bir tazminat vermesini şart koşmaktadır. (Arjantin, İran, Tanganika ve Türkiye gibi.)

Mecburi işsizlik sigortası programları uygulayan ülkelerin yarısı sadece tarım dışı çalışanları diğer yarısı ise tüm çalışanları kapsam içine almaktadır. Ancak birkaçı kazancı belli bir seviyenin üstünde olan maaşlıları hariç tutmuş bazıları ise mevsimlik ve muvakkat işçilerin kapsamıyla ilgili özel hükümler getirmiştir. Bazı ülkelerde de deniz adamları, liman işçileri, demiryolu işçileri ve yapı işçileriyle ilgili özel işsizlik sigortası programları ihdas edilmiştir.

Gönüllü işsizlik sigortasının kapsamı ise işçi sendikalarının hangi endüstri dallarında işsizlik fonları ihdas ettiğine bağlıdır. Bu da sendikaların teşkilatlanmalarıyla sıkı sıkıya bağlıdır. Danimarka ve İsveç'te çalışan nüfusun % 50 sinden fazlası kapsam içindedir. Lüksemburg hariç işsizlik yardımı programlarının kapsamı mesleki bakımdan sınırlanmamıştır.

Finansman metodu diğer sigorta finansman metodlarından çok farklı olmayıp ülkelerin çoğu üçlü finansman metodunu uy-

gulamaktadır. Birçok ülkede hükümet dışı primler işçi ve işverenler tarafından miktarlarda verilmektedir. Ancak ABD de işverenler normal olarak primlerin tümünü verir, bunun yanında ABD'den başka hiçbir ülke işsizlik sigortasını, işverenlerin ödedikleri prim nisbetlerini müessesedeki işçi devri kıstasına paralel yürütmektedir. Bazı ülkelerde ise değişik sanayi dalları için ayrı ayrı işsizlik sigortası fonları ayrılmıştır. Böylece işsizlik sigortası ulus çapında olmayıp sanayi dalları itibariyle mevcuttur.

AİLE YARDIMLARI

II. Dünya Savaşından evvel çocuklu fakir ailelere para yardımı sağlayan programlar mevcut olup bu programlar yakın yıllarda hızla yayılmıştır (62 ülke). Böylece sosyal güvenlik dallarından en yenisini aile yardımı programları teşkil etmektedir. Bu programları uygulayan ülkelere 27 si Avrupada, 20 si Afrikada, 5 i Asya ve Okyanusya'da (Avustralya, Yeni Zelanda, Kamboçya, ve Güney ve Kuzey Viet-Nam), 3 ü Orta Doğuda (İran, İsrail, Lübnan) ve 7 si Amerika ülkelerindedir. (Arjantin, Bolivya, Brezilya, Şili, Kanada, Kolombiya ve Uruguay). Programların hemen hepsi 1960 dan önce ihdas edilmiş olup bazı ülkelerde yeni hükümler son yıllarda getirilmiştir. Son yıllarda programlarında değişiklik yapan ülkelere birkaçı, 1960 da Güney Afrika Birliği ve Tunus, 1961 de Batı Almanya ve İtalya, 1962 de Hollanda, İspanya, İsviçre ve 1963 de Brezilya, İzlanda, Lübnan'dır.

Aile yardımları programları iki kategoriye ayrılabilir. Yardımlar 12 ülkede belli sayıda çocuğa sahip her mukim aileye verilmektedir. (örneğin: Avustralya, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Doğu Almanya, İzlanda, İrlanda, Yeni Zelanda, Norveç, İsveç SSCB ve İngiltere). Diğer 50 ülkede ise yardıma hak kazanma istihdam edilme ile sıkı sıkıya bağlıdır; yani yardımlar istihdam edilen kişilerin ailelerine münhasır kılınmıştır. Bununla birlikte bu ülkelere bazıları kısmen veya tamamen kendi hesabına çalışanları da kapsama almaktadır. Hatta, Fransa, Hollanda ve Lüksemburg gibi birkaç ülkede çalışmayanlar da kapsama alınmaktadır. Aile yardımları veren ülkelerin hemen hepsinde yardımlar çalışmayanlara, ödenek alanlara veya almakta olanlara ve aynı zamanda çalışanlara da verilmektedir.

Aile yardımlarının kapsamı ile ilgili diğer bir husus da ailenin büyüklüğüyle ilgilidir. Aile yardımları ulusal sistem uygulayan 12 ülkenin 8 inde ve istihdama paralel bir sistem uygulayan 50 ülkenin 42 sinde ailede tek çocuk olsa bile, yardım almaya hak kazanmış çocukları olan bütün ailelere; ulusal sistem uygulayan 2 ülkede (Norveç ve İngiltere) ve istihdama paralel bir sistem uygulayan 6 ülkede (Arnavutluk, Fransa, Batı Almanya, Macaristan, İran ve Fas) yardım almaya hak kazanmış iki veya daha çok çocuklu ailelere; ulusal sistem uygulayan SSCB ve Batı Almanya ve diğer sistemi uygulayan İsrail'de 4 veya daha fazla çocuklu ailelere; ve birkaç ülkede de, ailenin hiç çocuğu olmasa bile, bir işte çalışmayan karısı veya bir yetişkin kişiye bakmakla mükellef olan şahıslara verilmektedir.

Kapsamdaki farklılıklar finansman metodlarındaki farklılıklarda da görülmektedir. Program şartları çerçevesinde bütün mümkün aileleri kapsayan programların finansmanı genellikle hükümetçe (genel gelirlerden) yapılmaktadır. Buna karşı istihdamla paralel olan sistemlerin finansmanı tamamen veya kısmen işve-

renlerin bordro üzerinden ödedikleri primlerle yapılmaktadır. İşveren primleri programın maliyetini karşılamadığı yerlerde farkı talep etmek pek nadir hallerde görülmekte buna karşılık bazı ülkeler kendi hesabına çalışanlardan bunu talep etmektedir.

ILO (MİLLETLERARASI ÇALIŞMA TEŞKİLÂTI) VE SOSYAL GÜVENLİK

1969 Ekiminde kuruluşunun 50. yılını kutlayacak olan Milletlerarası Çalışma Teşkilâtının belli başlı gayesi, Ana Yasasında da belirtildiği gibi sosyal adaleti gerçekleştirmek, dolayısıyla evrensel bir barışı ve devamlılığı sağlamaktır. 50 yıllık bir zamandır ILO'ya üye memleketlerin hükümetleri, işçileri ve işverenleri dünya çapında yaşama ve çalışma şartlarını geliştirmek ve sosyal istikrarı büyük ölçüde tehdit eden fakirlik sorununu halletmek maksadıyla büyük gayretler göstermektedirler. 1944 yılında Philadelphia'da toplanan Milletlerarası Çalışma Kongresinin Milletlerarası Çalışma Teşkilâtının gaye ve hedeflerine ilişkin kabul ettiği Deklerasyon'da «dünyanın herhangi bir yerindeki fakirlik dünyanın her yerindeki zenginliği tehlikeye düşürecek mahiyettedir» şeklinde bir ibare yer almaktadır ki, bu deklarasyon 1944 yılından sonra ILO yasasının eki haline getirilmiştir.

Herkes çalışma hayatında işsizlik, hastalık, malûliyet, analık hali, iş kazaları ve meslek hastalıkları, yaşlılık ve ölüm gibi birtakım risklerle karşı karşıya bulunmaktadır. Ücretinden başka dayanacağı bir geliri olmayan kimseler bu risklerle karşılaşınca yegane gelir kaynakları olan ücretlerinden de mahrum oldukları talep etmek pek nadir hallerde görülmekte buna karşılık bazı ülkeler kendileri ve aileleri geçim güçlüklerine düşer olmaktadır.

19. Asrın başlarından, başka bir deyimle Avrupa'da endüstrileşmenin başladığı yıllardan zamanımıza kadar birtakım risklerle karşılaşan işçileri kısmen de olsa korumağa matuf birtakım tedbirlerin alınması yolunda çabalar sarfedilmiştir. Bu yolda alınan birçok tedbirlerden ancak bir asır sonra sosyal güvenlik sistemi doğmuştur. Alınan tedbirler arasında yer alan tasarruf bankaları kurmak, hastalık ve işkazası vukuunda işverenin mesul olması prensibi, özel sigorta şirketleri aracılığıyla ferdî sigortalıların çeşitli şekillerinin ihdası yer almış olmakla beraber bunların hiçbirisi işçi sınıfını bir bütün olarak himaye etmekte etkili olamamıştır. Bu devrede ticari sigorta sistemi oldukça gelişme göstermiş fakat primlerinin yüksek oluşu yüzünden ücretlilerin ması prensibi, özel sigorta şirketleri aracılığıyla ferdî sigortalardan yararlanamamıştır. Gönüllü sosyal sigorta daha çok karşılıklı yardım dernekleri şeklinde gelişmiştir. Kamunun da manevi desteğine mazhar olan bu sistem gelişmiş ve birtakım başarılar elde etmiş olmakla beraber çalışan sınıfın güvenliği meselesine radikal bir hal tarzı getirememiş ve mecburi bir sosyal sigorta ihtiyacı giderek artmıştır.

Başlangıçta mecburi sosyal sigorta mevzuatı birçok memlekette muhalefetle karşılaştığı halde bugün genel olarak bütün memleketlerde mecburi sigortanın modern bir devlet için bir zaruret olduğu kabul edilmektedir.

Mecburi sigorta ilk olarak Almanya'da 1883 yılında getirilmiş ve o zamandan beri giderek dünya çapında yayılmıştır. Aynı zamanda sigorta işçileri her geçen gün hastalık, iş kazaları, meslek hastalıkları, malûliyet ve yaşlılık gibi hallerde daha fazla himaye etmeğe yönelmiştir.

Başlangıçta sosyal sigortanın en önemli fonksiyonu, gelirden tamamen veya kısmen yoksun olma hallerinde, kaybı kısmen tazmin etmek maksadıyla nakdi yardımda bulunmak idi. Mamefiş aynı zamanda işkazası veya meslek hastalığına maruz kalan kimseyi, hasta veya malûl kimseyi tedavi etmek ve kazanma gücünü, kapasitesini eski seviyesine getirmek maksadıyla da gayretler sarfedildi ve böylece tedavi edici hekimlik de önemli bir yer tutmağa başladı. Önlemenin tedavi etmekten daha iyi ve faydalı olduğu prensibine binaen sosyal sigortanın kapsamı nakdi yardımın maliyetini düşürmek ve gerek maddi ve gerekse manevi olarak standartları yükseltmek maksadıyla işkazalarının, meslek hastalıklarının önlenmesini kapsayacak şekilde genişletildi.

Böylece mecburi sigorta sisteminin, tazmin etme, tedavi etme ve önleme olmak üzere 3 temel fonksiyonu oluyordu.

1919 yılında Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı kurulduğu zaman pek az sayıda memlekette sosyal sigorta plânları mevcuttu. 1919 yılından günümüze kadar sosyal sigorta ve sosyal güvenlik sisteminde görülen gelişme sosyal politikanın bu sahasında Milletlerarası Çalışma Teşkilâtının oynadığı önder rolü göstermektedir. Teşkilâtın bu konuda gösterdiği çabayı, birisi sosyal sigortanın getirildiği 1919 - 1939 ve diğeri de daha mufassal sosyal güvenlik plânlarının getirildiği ve bu plânların geliştirildiği 1944 sonrası devresi olmak üzere iki dönemde incelemek mümkündür. Milletlerarası Çalışma Teşkilâtının faaliyetleri, milletlerarası standartların kabulü, araştırmalar ve analizler yapılması, sosyal sigorta veya sosyal güvenlik plânlarını kurmak veya geliştirmek isteyen hükümetlere yardımda bulunulması gibi değişik şekillerde tezahür etti.

1939 DAN ÖNCE MİLLETLERARASI STANDARTLAR

1919 yılında Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı kurulduğu zaman sosyal sigorta dünya çapında yaygın değildi. Ancak ILO'nun kurulması ile milletlerarası standartlar getirilmeğe başlandı. 1919-1939 devresinde sosyal sigorta konusuna ilişkin 20 kadar sözleşme ve 10 kadar tavsiye kabul edildi. Bu devrede, 1935 yılında iş kazaları ve meslek hastalıkları, 1927 de hastalık sigortası, 1933 de malûliyet, yaşlılık ve ölüm sigortası, 1935 de işsizlik sigortası, 1936 da denizadamları için hastalık sigortası ve hastalık ve işkazaları ve meslek hastalıkları halinde gemi adamlarına karşı gemi sahiplerinin mükellefiyeti sahalarında adımlar atıldı. Deniz adamlarına ait olan standartlar, sosyal sigorta ve sosyal yardımlara ilişkin iki konvansiyon ile tadile uğradı. Son olarak, iş kazaları ve meslek hastalıkları, malûliyet, yaşlılık ve ölüm yardımlarını kapsayan sigorta plânlarının kapsadığı muhacir işçiler ve yabancıların hakları da diğeri iki konvansiyon ile himaye edildi. Bu konvansiyonlardan 1925 yılında kabul edilmiş olan ikili iş kazaları ve meslek hastalıkları vukuunda tazminat yönünden yabancı işçilere yerli işçilerle hak eşitliği tanırken 1935 yılında kabul edilmiş olan ikincisi muhacir işçilerin sosyal yardımlardan istifade etme haklarını muhafaza etmeğe yönelmiştir. 1921 yılında da işkazaları ve meslek hastalıkları vukuunda mağdura tazminat ödeme prensibi tarım sektörüne de teşmil eden kısa bir konvansiyon kabul edilmiştir. Bunlara ilâveten 1919 yılında, analık halini himaye konvansiyonu kabul edilmiştir ki

1952 yılında bu konvansiyon revizyondan geçmiş yeniden düzenlenmiştir.

ILO, Sosyal Sigortaların bütün branşları için karşılaşılabilecek riskleri tarif eden ve bu risklere maruz kalındığı zaman yapılabilecek yardımları gösteren milletlerarası standartlar kabul etmiştir.. ILO standartlarının kapsadığı riskler, hastalık hali, analık hali, işkazaları hali, meslek hastalıkları hali, malûliyet hali, yaşlılık hali, ölüm hali ve işsizlik hali olmak üzere klâsifiye edilmiştir. Sosyal sigortaların çeşitli branşlarının kapsamı «endüstri, ticaret ve tarım sektörlerindeki bütün işçilerin himaye edilmesi gereklidir» prensibi ile belirlenmiştir. Mamafih belli başlı ILO konvansiyonlarının herbirisi meselâ arızı işçileri, mezkûr risklere karşı kendilerini şahsen koruyabilecek seviyede kazançları olan işçileri, işvereninin aile efradını, ve çocuklarla yaşlıları bu himayeden müstefid olanlardan istisna etmiştir. Milletlerarası Çalışma Konferansı malûliyet, yaşlılık ve ölüm sigortalarının sadece ücretlilere değil aynı zamanda kazançları fazla yüksek olmayan kendi hesabına çalışan işçilere de uygulanmasını tavsiye etmiştir. Bu konuya ilişkin bazı konvansiyonlar aynı zamanda, mecburi sigorta plânlarının kapsamamağa başladığı kimselerin gönüllü olarak sigortadan istifade etmeye devam etmelerinin veya bir prim karşılığı haklarını ellerinde tutabilmelerinin sağlanması hususlarını muhtevirdir.

Konvansiyonlar tıbbi bakım, geçici işgöremezlik halinde kısa süreli periyodik nakdi yardım ve sosyal yardım teminini muhtevirdir. İlâç ve malzeme verilmesini de ihtiva eden tıbbi bakım, konvansiyonlarda, iş kazaları ve meslek hastalıkları, hastalık sigortası ve gemi sahiplerinin mükellefiyetleri halinde tazminat cümlesindendir. İş kazası veya meslek hastalığına uğramış işçiler takma bacak ve kol teminine ve bunlar eskidiğinde yenilenmesine ve rehabilitasyona hak kazanırlar. Bir sigortalının bakmakla mükellef olduğu kimselerin tıbbi bakımının normal bir hastalık sigortası yardımı olduğu ve hastalık sigortası yardımının bir uzman hekimin tedavisi altında olacağı dış bakımı ve hastahaneye yatırmayı kapsadığı ve hastalık sigortası plânlarındaki tıbbi kolaylıkların hastalıkları önlemek ve halk sağlığını geliştirmek gayesine matuf millî sağlık politikasının bir cüzü olarak koordine edileceği konvansiyonlarda belirlenmiştir. Kısa süreli yardımların minimum süresi konvansiyonlarda, hastalık ve işsizlik halinde 26 hafta ve analık halinde doğumdan önce ve sonra 6 şar hafta olarak gösterilmiştir. Bu konuya ilişkin rekomandasyonlar hastalık sigortası yardımlarının malûliyet ödeneği alınmadığı ahvalde bir seneye uzatılmasına cevaz vermekte ve işsizlik halinde yapılan yardımların şayet mümkünse ihtiyaç süresince devamını öngörmektedir. Malûliyet yardımının ve ölen sigortalının geride bıraktıklarına yapılan yardımın süresi 5 sene ve yaşlılık ödeneğinin süresi de 10 sene olarak belirtilmiştir.

Hastalık sigortası ve sosyal yardımlar hakkındaki konvansiyonlar sigortalıların ve işverenlerinin finansmana iştirak etmelerinin gerekli olduğunu belirtmektedir. Mamafih bu hususta belli başlı bir istisna getirilmekte ve sosyal yardımların sadece çalışanları değil de nüfusun tümünü kapsamaması halinde işverenlerin finansmana katılmasının gerekli olmadığı derpş edilmektedir. Devletin hastalık sigortası finansmanına katılması şart olmadığı halde sosyal yardımlara katkıda bulunmaları mecburidir. Konvansiyonlarda işsizlik halinde ve işkazaları ve meslek hastalıkları

halinde finansman meselesinin nasıl halledileceği hususunda herhangi bir formül mevcut değildir, zira, bu hallerde birçok hal tarzı bahis konusu olabilmektedir.

Konvansiyonlarda, hastalık sigortasının ve sosyal yardımların kâr gayesi gütmeyen organlarca idare edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Sigorta müesseseleri devletin konrolu altında, fakat muhtar olmalı ve sigortalılar bu müesseselerin yönetimine katılmalıdırlar. Devlet yönetimine hastalık sigortasında bazı hallerde ve sosyal yardımlarda her halde cevaz verilmektedir.

Yukarıda adı geçen konvansiyonlar Milletlerarası Çalışma Konferansının değişik oturumlarında kabul edilmiş olmakla beraber bütününüyle sosyal sigorta kodu teşkil ederler. Asıl gaye üye memleketleri bu konvansiyonları tasdike teşvik etmek ve böylece sağlam bir sosyal sigorta sisteminin vücut bulmasını sağlamaktır.

SOSYAL SİGORTANIN UMUMİLEŞTİRİLMESİ

İkinci derecede ILO'nun gayesi sosyal güvenliği kuvvetlendirmek olmuştur.

Sosyal güvenlik tabiri ilk defa 1936 yılında kullanılmıştır. Bu yılın, başlarında ILO' üyesi Amerika kıtası devletlerinin ilk kongresi Santiago (Şili) de toplanmıştır. Konferansın sosyal sigorta prensiplerinin temellerine ilişkin kararının dibâçesinde mecburi sosyal sigortanın, işçilere hakları olan kazandıkları güvenliği temin etmede en rasyonel ve en tesirli bir vasıta olduğu belirtilmektedir. İki sene sonra aynı terim bir kaç sosyal yardım plânını konsolide eden ve yeni sistemi finanse etmek için genel bir gelir vergisi ihdas eden Yeni Zelanda Kanununda kullanılmıştır. Sosyal güvenlik terimi aynı zamanda 1941 Atlantik beyannamesinde de yer almış ve bu yolla dünyaya yayılmıştır. 1942 yılında ILO'nun yayınladığı bir raporda sosyal güvenlik tabiri açıklanmış ve bu tarihten sonra sosyal güvenliğin dünya barışın kuvvetlenmesinde etkili rolü müşahade edilerek müessesenin geliştirilmesine çalışılmıştır. Böylece 1944 yılında Philadelphia Deklerasyonunda ILO'nun himayeye ve tıbbi bakıma muhtaç kimselere tatminkâr bir gelir temin etmek maksadıyla sosyal güvenlik tedbirlerinin geliştirilmesinin temininde dünya çapında programlar hazırlayacağı ve bunları geliştireceği derpş edilmekteydi. Aynı yıl bu gayeyi gerçekleştirmekte ilk adım olarak ILO tarafından, birisi gelir emniyeti ve diğeri de tıbbi bakıma ilişkin iki rekomandasyon kabul edilmiştir ki bu 2 rekomandasyon harpten sonra sosyal güvenlik trendini etkilemiştir. Bunlar bütün nüfusu kapsama dahil etmişlerdir. Gelir emniyeti rekomandasyonu birtakım yönetici prensipler vâzetmiş ve bunları tatbikata koyma yollarını göstermiştir. Bu rekomandasyonda, her memlekette sağlık ve istihdam hizmetleriyle sıkı bir işbirliği halinde işleyen ve sosyal yardım plânıyla tamamlanan birleştirilmiş bir sosyal sigorta sistemi ihtiva eden bir gelir emniyeti plânı yapılması savunulmaktadır. Sosyal sigorta yoluyla gelir emniyeti normal olarak sağlanacaktır. Rekomandasyon hastalık, analık, malûliyet, yaşlılık, aile reisinin ölümü, işsizlik, işkazaları ve meslek hastalıkları hallerinde periyodik nakdi yardım yapılmasını teklif etmektedir. Aynı zamanda olağanüstü haller zuhuruunda yardımda bulunulacaktır. Bu rekomandasyonda yer alan prensipler hükümetlerin ve

halkların dikkatini çekerek o zamandan sonra hazırlanan sosyal güvenlik plânlarını etkilemiş olup bugün bu hareketin dışında olan çok az memleket kalmıştır.

1952 yılı ILO'nun ikinci devresinde çok önemli bir tarih, bir dönüm noktasıdır. Bu yılda sosyal güvenliğin asgari standartlar konvansiyonu kabul edilerek ILO'nun bu sahadaki son 30 yılıki çalışması en yüksek noktasına erişmiş oluyordu. Bu konvansiyondan öncekiler sosyal sigortanın branşlarına ilişkin iken 1952 konvansiyonu bütün nüfusu ve bütün riskleri kapsayan sosyal güvenliğin genel sistemi prensibi üzerine bina edilmiştir. 27 Nisan 1955 de yürürlüğe giren konvansiyonun gayesi sosyal güvenliği tamamen değişik yapıya sahip ve ekonomik kalkınmanın değişik safhalarında bulunan memleketlere götürmektir.

Milletlerarası Çalışma Konferansı 1962 yılında sosyal güvenliğin ilerletilmesi üzerinde ILO'nun faaliyetlerini geliştirmeye matuf bir karar almıştır. 1964 yılında iş kazaları ve meslek hastalıkları yardımları hakkında bir konvansiyon (eski konvansiyonun revizyonu) ve bir de rekomandasyon kabul edildi. 1964 konvansiyonu iş kazaları ve meslek hastalıkları yardımlarının hem özel ve hem de kamu sektöründe çıraklar dahil bütün çalışanları kapsayacağını amirdir. Bu konudaki rekomandasyon iş kazaları ve meslek hastalıklarına ilişkin mevzuatın tatbikat sahasını genişletmiş ve iş kazaları ve meslek hastalıklarının tarifi hakkındaki hükümlerde daha detaya inmiştir. Aynı zamanda periyodik nakdi yardımların genel hayat seviyesindeki değişiklikler muvacehesinde periyodik olarak yeniden ayarlanacağı derpiş edilmektedir. Harpten önceki sosyal güvenlik konvansiyonlarının revizyonuna ilişkin ikinci çalışma yaşlılık, mülkiyet ve ölüm sigortaları hakkındaki 35 - 40 numaralı sözleşmelere 1966 yılında yeniden şekil verilmesi ile olmuştur.

Yabancı ve yerli işçilere eşit muamele yapılacağı hususu ILO'nun birçok konvansiyonlarında yer almış olmakla beraber sadece bu konuya münhasır 1925 ve 1935 tarihli 2 özel konvansiyon vardır. ILO, gayretlerine ikinci cihan harbinden sonra da devam etmiş ve 1949 yılında muhacir işçilere ilişkin ve sosyal güvenlik açısından onlara eşit muameleyi ön gören bir konvansiyon kabul edilmiştir. 1962 yılında kabul edilen bir konvansiyon, tasdik eden her memleketin konvansiyonun yürürlükte olduğu üye memleket vatandaşlarına sosyal güvenlik yönünden eşit muamele yapacağını öngörmektedir. Mezkr konvansiyonun hükümleri mütakabiliyet şartı gözetilmeksizin mültecilere ve tabiyetsiz kimselere de uygulanacaktır.

Milletlerarası standartları kurma çabalarının yanısıra ILO, sosyal güvenlik sahasında muamele eşitliği prensibini bölgesel seviyedeki veya hususi işçi sınıflar yararına gösterdiği faaliyetleriyle ilerletmeye çalıştı. 1952 yılında ILO üyesi Amerika kıtası devletlerinin Petropolis (Brezilya) daki 5. bölgesel konferansı muhacir işçilerin sosyal güvenlik haklarının korunması hakkında çok önemli bir karar almıştır. 1961 yılında Buenos Aires'teki 7. bölgesel konferansının kararı da aynı mealdedir. Aynı konuda ILO'nun inisiyatifli ile birçok karar alınmıştır. Neticede Avrupa konseyinin müracaatı üzerine ILO, yabancılar ve muhacirler için Avrupa Sosyal Güvenlik Konvansiyonunun taslağını hazırladı. ILO her zaman yabancıları, muhacirleri hima-

ye etmek için milli plânları tanzim eden çok taraflı ve iki taraflı sosyal güvenlik konvansiyonlarının kabulünü teşvik etmiştir. Avrupa Konseyi ile ILO'nun ortak çalışmaları neticesinde ortaya çıkan Avrupa Sosyal Güvenlik kodu ILO'nun Sosyal Güvenliğin Minimum Standartları Konvansiyonuna dayanmış olup sosyal sigortanın her branşını kapsamaktadır. Brüksel andlaşmasının 5 ülkesi Belçika, Fransa, İngiltere, Lüksemburg ve Hollanda, kendi sosyal güvenlik plânlarının tatbikatını andlaşmayı imzalayan diğer ülkelere götürmek maksadıyla 1949 yılında bir konvansiyonu kabul ettiler. Bu konvansiyon, Brüksel Andlaşmasına dahil ülkeler arasındaki iki taraflı sosyal güvenlik konvansiyonlarına ilavedir. 1955 yılında 5 kuzey ülkesi Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç ve İsveç çok taraflı bir sosyal güvenlik konvansiyonu kabul ettiler. Görülüyor ki, memleketler sosyal güvenlik sahasında yabancı işçilere farklı muamele yapılmasının önlenmesi için devamlı olarak çaba göstermektedirler.

ILO'NUN UYGULAMA FAALİYETLERİ

ILO'nun çalışmaları arasında teknik yardım ve uygulama faaliyetleri önemli bir yer tutmaktadır. Birçok seneler teşkilât tarafından üye memleketlere yapılan direk yardımlar hükümetlerin talepleri üzerine danışma ve araştırma misyonları göndermek tarzında tezahür etti ki bu faaliyetler bilhassa sosyal sigorta sahasında önem arzeder. İkinci Cihan Harbini müteakip ILO, 1950 yılından beri çok kısıtlı olan faaliyetlerini genişletti ve Asya'da, Latin Amerika'da, Orta Doğu'da ve daha sonraları Afrika'da birçok memleket sosyal güvenlik meselelerinde ILO'ya yardım için müracaatta bulundular. 1965 yılının sonunda Afrika'da, Asya'da, Yakın ve Orta Doğuda ve Amerika'da birçok memlekette teknik yardım projeleri uygulanma yolundaydı. Sosyal güvenlik mevzuatı veya müesseseleri olmayan memleketlerde misyonların gayesi memleketlerin ekonomik mali idari ve tıbbi kaynaklar muvacehesinde öncelik alan sosyal ihtiyaçlarını belirlemektir. Bu konular üzerinde Afganistan, Barbadas, Burma, Gana, İngiliz Guyanı, Haiti, Endonezya, Irak, İran, Jamaika, Lübnan, Libya, Fas, Nijerya, Seingapur, Sudan, Suriye, Tayland, Tunus, Viet-Nam gibi ülkelere yardım yapılmıştır. Birleşik Arap Cumhuriyeti, Honduras, Hindistan, Pakistan gibi ülkelerde genel sosyal güvenlik plânlarının yapılmasında ILO'nun büyük yardımı olmuştur. Birçok memleketler ILO'ya sosyal güvenlik sistemlerini kuran detaylı mevzuatın tedvininde yardımcı olması talebiyle müracatta bulundular. Burma, Kamerun, Kongo (Leopoldville), Gabon, Endonezya, Moritanya, Pakistan, Peru ve Tunus bu yardımdan müstefid olan ülkeler arasındadır.

ILO'nun aktivitelerinden bir diğeri ülkelere sosyal güvenlik kanunları tedvininden sonra kanunların uygulanışında yardım yapmaktır. Böyle durumlarda problem idari regülasyonlar ve personel eğitim programları formüle etmektir. Boliviya, Guatemala, Hindistan, Nikaragua, Peru, El Salvador ve Türkiye'ye bu maksatla misyonlar gönderilmiştir.

ILO tarafından yapılan teknik yardımların bir kısmı da iki üç senedir yürürlükte olan plânların işleyişini yeniden gözden geçirmek maksadıyla olmaktadır. Bu maksatla yapılan teknik yardımların gayesi yeni plânların sağlam temellere oturtulmasının teminat altına alınması ve bu plânların daha fazla gelişmesini sağlamak maksadıyla programlar hazırlamasıdır. Bunlara

ilâveten ILO'nun sosyal sigorta plânlarının aktüer ve mali yönlerine yardım etmek gayesiyle giriştiği birçok faaliyetleri de olmuştur. Arjantin, Boliviya, Kamerun, Şili, Küba, Dahomey, Dominik Cumhuriyeti, İsrail, Panama, Paraguay, Somali, Tunus ve Venezüela bu gayeyle yardım almak üzere ILO'ya müracaat eden ülkeler arasındadır.

ILO'nun sosyal güvenlik konusunda yapılan teknik yardımlarını daha tesirli ve daha çabuk işler bir hale getirmek maksadıyla bölgesel eksper heyetleri ihdas edilmiştir ve bunların geliştirilmesine çalışılmaktadır. Sosyal güvenlik üzerinde ilk bölgesel eksperler grubu Latin Amerika için ihdas edilmiştir. Diğer tarafta ILO birçok memleketlerde sosyal güvenlik hususunda idari ve mali problemlerin incelenmesi maksadıyla bölgesel seminerler, eğitim kursları tertip etmektedir.

Sosyal Güvenlik programlarının yapılmasında ILO ilk kuruluş yıllarından beri sosyal sigortaların çeşitli branşları üzerinde birçok eksperlerden faydalanmıştır. Bu gayeyle 1922 yılında Sosyal Güvenlik Haberleşme Komitesi tayin edilmiş ve İkinci Cihan Harbinin başlangıcına kadar komiteye çeşitli sosyal güvenlik problemleri üzerinde tavsiyelerde bulunmak ve sosyal sigorta teşkilâtları kaynaklarının yatırımları, malûliyet derecesinin tayini vs. gibi çeşitli teknik hususlarda fikir almak maksadıyla müracaatta bulunulmuştur.

İkinci cihan harbinden sonra Yürütme Organı Komiteye yeniden şekil verdi ve komitenin adı Sosyal Güvenlik Ekspertleri Komitesi oldu. 1956 yılında komiteye bugünkü şekli verilerek mezkûr komite 30 u genel sosyal güvenlik problemleri üzerinde çalışan hükümet eksperlerinden, 10 u hükümet aktüer eksperlerinden, 16 sı yarısı yürütme organının işveren üyeleriyle ve diğer yarısı da işçi üyeleriyle danışmadan sonra ILO'nun genel direktörü tarafından tayin edilen eksperlerden, 2 si milletlerarası sosyal güvenlik teşkilâtının, diğer ikisi de Amerika Devletleri sosyal güvenlik komitesinin tavsiyesi üzerine tayin edilen eksperlerden olmak üzere 60 üyeden teşekkül ettiler. Ekspertler mümkün olduğu kadar dünyanın çeşitli bölgelerini ve çeşitli sosyal güvenlik plânlarını temsil edebilecek şekilde seçilmiştir.

1962 Kasım ve Aralık aylarında Cenevredeki son toplantısında Komite'de bazı önemli problemler tartışıldı. Bu konular şöyle özetlenebilir.

— İş kazaları ve meslek hastalıkları vukuunda yapılması bahis konusu olan yardımlara ilişkin milletlerarası sistemlerin prensipleri.

— Yaşlılık, maluliyet ve ölüm ödeneklerine ilişkin milletlerarası sistemlerin prensipleri

— Gelişmekte olan ülkelerde sosyal güvenlik plânlaması ve uygulaması,

Sosyal Güvenlik Ekspertler Komitesi Aktüerler Alt Komitesinin 1964 yılında Cenevredeki son toplantısının gündemi şöyle idi.

— İş kazaları ve meslek hastalıkları sigortası plânlarının mali ve aktüer yönleri

— Yaşlılık, maluliyet ve ölüm ödeneklerinin mali ve aktüer yönleri

Ekspertler Komitesinin bu toplantıları ILO'ya belli başlı sosyal güvenlik problemleri üzerinde daha detaylı ve dolayısıyla faydalı çalışmalar yapabilmeye olanakını temin etmektedir.

ILO İLE DİĞER MİLLETLERARASI TEŞKİLATLAR ARASINDA İŞBİRLİĞİ

ILO sosyal güvenlik konusu üzerindeki çalışmalarını Birleşmiş Milletler, Dünya sağlık teşkilâtı, Avrupa Konseyi, Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilâtı, Avrupa Kömür ve Çelik Birliği, Avrupa Ekonomik Birliği, Amerikan Devletleri Teşkilâtı ve Arap Devletleri Birliği gibi birçok teşkilâtlarla işbirliği halinde yapmaktadır. Bu cümleden olarak ILO Birleşmiş Milletlerle devamlı olarak ilişki halinde olup Birleşmiş Milletlere, aile sosyal hizmetleri ve yaşlı kimselerin refahının sağlanması hususunda raporlar hazırlanmasında lüzumlu olan materyali temin eder.

Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu Avrupa'da Milletlerarası nakliyatla çalışan işçilerin sosyal güvenliklerine ilişkin konvansiyon hazırlanırken ILO ile işbirliği yapmıştır.

Birleşmiş Milletler ve Dünya Sağlık Teşkilâtı ILO Ekspertler Komitesinde temsil edilmektedir. ILO diğer taraftan Milletlerarası Sosyal Güvenlik Teşkilâtı, Amerika Devletleri Sosyal Güvenlik Komitesi ve Batı Amerika Sosyal Güvenlik teşkilâtı ile çok yakın işbirliği halindedir.

MİLLETLERARASI SOSYAL GÜVENLİK TEŞKİLATI

Milletlerarası sosyal güvenlik teşkilâtı sosyal güvenlik plânları işleten şubelerden müteşekkil milletlerarası bir organdır. Bu teşkilât 1927 yılında ILO nezaretinde kurulmuş olup ILO ile sıkı ilişki halindedir. 1936 yılında Sosyal Sigorta Fonları ve Karşılıklı Yardım Cemiyetleri Milletlerarası Konferansı haline geldi ve harpten sonra, 1947 yılında bugünkü adını aldı.

Teşkilâtın gayesi dünya çapında sosyal güvenliğin gelişmesi himayesi ve yayılmasına matuf çabaları koordine etmektir. Genel Sekreterlik teşkilâtın teknik komiteleri ve genel toplantıları için hazırlık çalışmalarını tedvir eder. Teşkilât her üç senede bir sosyal güvenliğin yönetilmesine ilişkin birçok meselede hazırlanmış bulunan raporları mütalâa etmek üzere genel bir toplantı tertipler. Diğer taraftan teşkilâtın, karşılıklı yardımlar, işsizlik sigortası, mediko-sosyal meseleler, yaşlılık, malûliyet ve ölüm sigortası, aile yardımları, organizasyon ve metodlar, iş kazalarının önlenmesi ve sosyal güvenliğin aktüer ve istatistikî yönleri ile meşgul olan daimi komiteleri vardır.

Milletlerarası sosyal güvenlik teşkilâtı, üyelerine çeşitli memleketlerde cari sosyal güvenlik mevzuatı ve idari tatbikat hakkında devamlı olarak bilgi verir, birkaç lisanda makaleler ve teknik çalışmalarla birlikte dünya çapında sosyal güvenliğin gelişimi hakkında en yeni bilgileri muhtevi aktüer dergiler ve periyodik bültenler, bütün periyodik yayınları ve sosyal güvenliğe ilişkin belli başlı makaleleri ve son mevzuatı muhtevi 4 ayda bir basılan üniversal bir sosyal güvenlik bibliyografyası yayınlar. Aynı zamanda teşkilâtın genel toplantılarının teknik raporları da neşredilmektedir.

Milletlerarası sosyal güvenlik teşkilâtının ILO ile işbirliği halinde çalışması birçok memlekette sosyal güvenliğin etkin olması yönünde çok faydalı olmaktadır. Teşkilât İkinci Cihan Harbine kadar daha çok Avrupa teşkilâtlarından müteşekkil iken 1964 yılına kadar dünyanın her tarafında 91 ülkenin 260 teşkilâtını kapsama içine almıştır.

AMERİKA DEVLETLERİ SOSYAL GÜVENLİK KOMİTESİ

Bu Komite, Amerika kıtası ülkelerindeki sosyal güvenlik teşkilatları arasında muntazam bilgi mübadelesini organize etmek maksadıyla 1940 yılında kurulmuştur. Komite 1942 yılında Şili (Santiago) de Amerika Devletleri Arası Sosyal Güvenlik Konferansı tertiplemiştir. Konferansın diğer oturumları 1947 de Rio de Janerio, 1951 de Buenos Aires, 1952 de Meksiko ve 1964 de de Asuncion da olmuştur. 1960 daki toplantısı için ILO Tarım Sektöründe Sosyal Güvenlik adlı bir rapor hazırlamıştır. ILO nun yine bir raporu konferansın son oturumuna getirilmiş ve incelenerek tasvib edilmiştir. ILO Amerika Arası Sosyal Güvenlik Konferansının çeşitli oturumları için çeşitli raporlar ve çalışmalar hazırlamıştır. Bu dokümanlar, yaşlılık ödenekleri ve Latin Amerikanın köy nüfusunun sosyal güvenliğinin işleyiş ve plânlaması gibi sosyal güvenliğe müessir olan çeşitli meseleleri kapsar. Sekreterliğin yayınları ve konferansın teknik raporları mevcuttur.

1963 yılında Amerika Arası Sosyal Güvenlik Komitesi Meksika Sosyal Sigorta Enstitüsünün işbirliği ile Sosyal Güvenlik çalışmaları için bir merkez açmıştır. Mezkûr merkezin gayeleri şunlardır :

— Latin Amerikada sosyal güvenlik programlarını işleten şirketler için idari ve teknik personeli eğitmek.

— Amerika kıtasında sosyal güvenliğe ilişkin hususlarda bilgi dağıtmak.

Merkez periyodik olarak eğitim kursları açar ve dokümantasyon hizmetinde bulunur. Bu faaliyetlerinde daimi olarak ILO dan yardım görmektedir.

IBERO-AMERİKAN SOSYAL GÜVENLİK TEŞKİLATI

Bu teşkilât Filipinler ve İbero-Amerikan Halklarının ekonomik ve sosyal refah seviyelerinin güvenlik altına alınması amacıyla 1951 de kurulmuştur. Bu teşkilâta Filipinler ve İbero Amerikan ülkeleri hükümetleri ile milli sosyal sigorta kurumları üyedir. Teşkilât aynı zamanda araştırma kuruluşları ve sosyal güvenlik sorunları uzmanlarından teknik yardım almaktadır.

Teşkilâtın yürütme organı olan sekreterlik genel ve teknik konularda neşriyat yapmakta, bunun yanında konferans ve seminerler düzenlemektedir.

SOSYAL GÜVENLİĞE İLİŞKİN ÇALIŞMALAR VE YAYINLAR

ILO nun sosyal güvenlik konusu üzerinde bir takım periyodik yayınları teknik çalışmaları ve raporları mevcuttur.

Periodik Yayınlar

Legislative Series, International labour review ve Year Book of Labour Statistics teşkilâtın periyodik yayınlarıdır.

1920 yılından beri belli başlı sosyal güvenlik kanun ve kararnamelemleri İngilizce, Fransızca, ve İspanyolca olarak Legislative series'de yer almıştır. Aylık International Labour Review'in bir çok sayısı bir çok memleketlerdeki sosyal güvenlik plânları hakkında detaylı malûmat veren istatistikî notlarla birlikte yeni

önemli kanunların analizlerini ihtiva eder. Dergide aynı zamanda sık sık sosyal güvenliğin belli başlı hususları üzerinde ILO yetkileri tarafından veya ILO dışındaki bazı yazarlarca kaleme alınan makaleler neşredilmektedir.

TEKNİK ÇALIŞMALAR

ILO, sigortanın çeşitli şekillerini inceleyen ve milli mevzuatın ve tatbikatının detaylı analizini veren uzun seriler halinde teknik çalışmalar yapmıştır. İki harp arasında yayınlanmış olan en önemli çalışmalar arasında «İş Kazalarının Tazmini» (1925), «Mecburi Hastalık Sigortası» (1927), «Mecburi Emeklilik Sigortası Milli Kanun ve istatistiklerin Mukayeseli Analizi (1933)», Sosyal Hizmetler Hakkında Milletlerarası İnceleme (1936) «Sosyal Sigortanın Aktüer Tekniği ve Mali Müessesesi (1940)» yer almaktadır.

Bu yayınlar sosyal sigorta problemlerinin daha geniş çapta anlaşılmasını temin etmiş ve sosyal sigorta plânları olmayan ülkelerde dahi sosyal sigortalara bir ilgi uyandırmıştır. ILO çeşitli memleketlerde sosyal sigorta plânlarını yöneten kimselerle daimi ilişki halindedir ve hükümetlere teknik bilgi temin ederek çeşitli memleketlerdeki tecrübeye dayanan tavsiyelerde bulunur.

İkinci Cihan Harbinden beri ILO sosyal güvenlik konusunda zuhur eden değişiklikleri yakinen takip etmiş ve bu hususlarda gerektiğinde kullanılmak üzere bilgi toplamıştır. Buna ilâveten çeşitli sosyal güvenlik plânlarında müşahade edilen gelişmeleri ve mezkûr plânların trendini analize etmiş ve sosyal güvenlik plânlarının finansmanında ve idaresinde faydalı olacak metodları belirlemiştir. Sosyal sigorta plânlarının işleyişine ilişkin metodları detaylı olarak inceleyen «Sosyal Sigortanın idari Tatbikatı» (1955) veya «İşsizlik Sigortası Plânları (1955)» tatbiki problemler hakkında geniş bilgiyi muhtevîdir. 1950 yılında ILO «Sosyal Güvenlik Üzerinde Milletlerarası İnceleme» adlı 45 memlekette yürürlükte olan milli sosyal güvenlik mevzuatının özetini ve mukayeseli analizini ihtiva eden çok önemli bir rapor yayınlamıştır. Bunlara ilâveten teşkilât Sosyal Güvenlik İstatistikleri Minimum Programı (1960) nı hazırlamıştır ki sonra bu çalışma «Sosyal Güvenlik İstatistiklerinin Minimum Programı Tatbikatı için İstatistikî Tablolara Plânı» (1961) ile tamamlanmıştır.

ILO aynı zamanda çeşitli memleketlerde sosyal güvenliğin maliyeti hususu ile de yakinen ilgilenmiş ve memleketlerin talebi üzerine sosyal güvenliğin maliyeti adlı bir raporla sosyal güvenlik plânlarının finansmanı hususunda araştırmalar yayınlamıştır. 1959 yılında yayınlanan Tıbbi Bakımın Maliyeti başlıklı araştırmada ILO, tıbbi bakım ve kapsamlı sosyal güvenlik tıbbi bakım hizmetleri olan 14 ülkede ve Amerika Birleşik Devletlerinde tıbbi bakımın toplam mahiyeti üzerinde bilgi vermiştir. Diğer taraftan ILO'nun, 1952 tarihli sosyal güvenliğin minimum standartlarına ilişkin konvansiyona temel teşkil eden raporları vardır. Bu raporlar şunlardır :

— Milletlerarası Çalışma Konferansı 34. Oturum 1951. Rapor. IV : Sosyal güvenliğin minimum standartları ve gayeleri

— Milletlerarası Çalışma Konferansı 35. Oturum 1952 rapor V (a) : Sosyal güvenliğin minimum standartları

— Rapor V (b) : Sosyal güvenliğin gayeleri ve mütakâmil standartları.

Diğer taraftan milletlerarası çalışma konferansının 45. ve 46. oturumları için 1961 ve 1962 yıllarında sosyal güvenlik sahasında Teba İle Teba Olmayanlara Eşit Muamele üzerinde dört, 47 ve 48 oturumlar için 1963 ve 1964 yılında «İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Yardımları üzerinde dört ve 50. oturum için, 35, 36, 37, 38, 39, 40 numaralı yaşlılık, malûliyet ve ölüm yardımlarına ilişkin konvansiyonlarının revizyonu hakkında bir rapor hazırlanmıştır.

ILO tarafından Amerika, Asya ve Avrupa memleketleri için organize edilen bölgesel konferanslarda teşkilâtın hazırladığı raporlara dayanarak sosyal güvenlik meseleleri üzerinde tartışmalar olmuştur. Bu cümleden olarak 1952 yılında Brezilyada tertiplenen ILO üyesi Amerika Kıtası Devletleri 5. Konferansı için ILO, «Sosyal Güvenlik: Başarılar ve Takibedilecek Politika,» 1961 yılında Buenos Aires'teki VII. Konferans için «Yabancı ve Muhacir İşçilerin Sosyal Güvenliği,» ve 1966 yılında Ottova'daki 8. konferansın çalışmalarını kolaylaştırmak maksadıyla «Amerika Devletlerinde Sosyal ve Ekonomik İlerleme Muvacehesinde Yaşama ve Çalışma Şartlarındaki Gelişmenin ve Sosyal Güvenliğin Rolü» adlı birer rapor hazırlanmıştır.

ILO'nun 1947 yılında yeni Delhi'de toplanan Asya Bölgesel Hazırlık Konferansı için hazırladığı «Sosyal Güvenlik Problemleri» ve 1955 yılında Cenevrede toplanan Avrupa Bölgesel Konferansı için hazırladığı Sosyal Güvenliğin Finansmanı ve Emeklilik Yaşı» adlı raporlar mevcuttur.

Bazı bölge ve memleketlerdeki çalışma sorunlarına ilişkin ILO yayınları da sosyal güvenlik hakkındaki bölümler ihtiva etmektedir. Bu cümleden olarak «İşsizliğe karşı Aksiyon» adlı raporda işsizlik sigortası ve işsizlik yardımı hususları yer almaktadır. Bunlara ilâveten aşağıda adı geçen yayınlarda da sosyal güvenlikle ilişkin ayrı bölümler mevcuttur.

- Balıkçılık Endüstrisinde Çalışma Şartları (1952)
- Yunanistanda Çalışma Problemleri (1949)
- Venezuela'da Çalışma Şartları ve Dernek Kurma Hürriyeti (1950)
- Türkiyede Çalışma Problemleri (1950)
- Batı Hind Adalarında Çalışma Problemleri (1952)
- Afrika Sosyal Politika Araştırması (1958)
- Kuzey Afrika Sosyal Politika Araştırması (1960)

1961 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu Komisyonu talebi üzerine ILO. Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkeleri ile İngilterede sosyal güvenliğin finansmanı ve sosyal yardım standartlarını mukayeseli olarak inceleyen iki rapor yayınlamıştır.

ULUSLARARASI SOSYAL GÜVENLİK HÜKÜMLERİNİ HAVİ MEVZUAT

Sayı	Konvansiyon
2	İşsizlik, 1919
3	Analığın Korunması, 1919
66	İş Göçü, 1939
83	Çalışma Standartları (non-metropolitan Bölgeler), 1947
97	İş Göçü (yeniden gözden geçirilmiş), 1949

103

Sayı

1

12

61

62

70

74

86

Analığın Korunması (yeniden gözden geçirilmiş), 1952

Rekomandasyonlar

İşsizlik, 1919

Analığın Korunması (Tarım), 1921

İş Göçü, 1939

İş Göçü (Ülkelerarası İşbirliği), 1939

Bağımlı Ülkelerde sosyal politika, 1944

Bağımlı Ülkelerde sosyal politika (Ek hükümler), 1945

İş Göçü (yeniden gözden geçirilmiş), 1949

ULUSLARARASI SOSYAL GÜVENLİK STANDARTLARI

Sayı

8

12

17

19

24

25

35

36

37

38

39

40

42

44

48

55

56

70

71

102

118

121

Sayı

10

17

22

23

Sayı

24

25

29

43

44

67

68

69

75

76

121

Konvansiyonlar

İşsizlik Tazminatı (Deniz Kazası), 1920

Çalışanlar Tazminatı (Tarım), 1921

Çalışanlar Tazminatı (Kazalar), 1925

Muamele Eşitliği (Kaza tazminatı), 1925

Hastalık Sigortası (Sanayi), 1927

Hastalık Sigortası (Tarım), 1927

Yaşlılık Sigortası (Sanayi vs.), 1933

Yaşlılık Sigortası (Tarım), 1933

Malûliyet Sigortası (Sanayi, vs.) 1933

Malûliyet Sigortası (Tarım vs.), 1933

Ölüm Sigortası (Sanayi vs.), 1933

Ölüm Sigortası (Tarım), 1933

Çalışanlar Tazminatı (Meslek Hastalıkları)

(Yeniden gözden geçirilmiş), 1934

İşsizlik Hükümleri, 1934

Muhacirlerin Ödenek Haklarının Muhafazası, 1935

Gemi Sahiplerinin mükellefiyeti (hasta ve kazaya uğramış deniz adamları), 1936

Hastalık Sigortası (Deniz), 1936

Sosyal Güvenlik (gemi adamları), 1946

Gemi adamları ödenekleri, 1946

Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar), 1952

Muamele Eşitliği (Sosyal Güvenlik), 1962

İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Yardımı, 1964

Rekomandasyon

İşsizlik Sigortası Denizadamları), 1920

Sosyal Sigorta (tarım), 1921

Çalışanlar tazminatı (asgari skala), 1925

Çalışanlar tazminatı (yetki), 1925

Rekomandasyon

Çalışanlar Tazminatı (meslek hastalıkları), 1925

Muamele eşitliği (kaza tazminatı), 1925

Hastalık Sigortası, 1927

Yaşlılık, malûliyet ve ölüm sigortası, 1933

İşsizlik Hükümleri, 1934

Gelir Güvenliği, 1944

Sosyal Güvenlik (Silâhlı Kuvvetler), 1944

Tıbbi Bakım, 1944

Gemi adamlarının sosyal güvenliği (sözleşmeler), 1946

Gemi adamlarının bakmakla mükellef olduklarının tıbbi bakımı 1946

İş Kazaları ve meslek hastalıkları yardımı, 1964

ANADOLU AJANSI GREVİ

Türkiye Gazeteciler Sendikası ve Fikir - İş Sendikalarının Anadolu Ajansında ortaklaşa yaptıkları grev geçtiğimiz ay içinde başarı ile sona ermiştir. Ajansın İstanbul merkezindeki grevi oldukça hararetle geçmiş, ses ve saz sanatkârları da grevci işçilere moral takviyesinde bulunmuştur. Yukarıda Anadolu Ajansının Genel Merkezi ve Ajansın en eski elemanlarından olan Kamuran Çelebi ile en genç elemanlarından olan Sabahat Toktamış grev gözcülüğü yaparlarken (yukarıda) görülmektedir.

Madenlerimiz Millileştirilmelidir

Türk-İş

1.5.1965

A z gelişmiş bir ülke olan Türkiyemizin kalkınmasında toprak altı zenginlik' erimizin en iyi şekilde değerlendirilmesi, önemli bir yol oynayacaktır.

Bu zenginliklerin değerlendirilmesinde, şimdiye kadar memleketimizde iki zihniyet hakim olmuştur. Birinci zihniyet, kendimize güven fikrinden hareket eder. Ancak, kendine güvenen milletlerin, kalkınma davasını başarı ile yürütebileceğine ve millî menfaatlerini koruyabileceğine inanır. İkinci zihniyet ise, «biz beceremeyiz, bizim için başkaları yapsın» görüşüne dayanır. Kalkınmamızın gerçekleştirilmesini geniş ölçüde yabancılardan ve yabancı sermayeden bekler.

Atatürk devrinde, dogmatik yabancı sermaye aleyhtarlığına düşülmemekle beraber, birinci zihniyet hakim olmuştur. İkinci Dünya Harbinden sonraki devirde ise, daha çok yabancı

sinden hareket ederek, yerli teşebbüsü, özellikle devlet yük imtiyazlarla yabancı tekelere peşkeş çeken bir tasarırlatılması üzücüdür. Tasarı tamamen yabancı tekelere na olarak ve sömürgeci bir zihniyetle hazırlanmıştır. Mr. sarı hükümlerini İran, Suudi Arabistan, Madagaskar, Peru, nezuella, Malaya gibi ülkeler mevzuatında benzer yer aldığı terek, hangi memleketlerle mukayese edildiğini açıklar.

Tasarının, teknik teferuatına girmek istemiyoruz. hakim hükelerin belirtilmesi dahi, onun hakkında tam edinmeye yeterlidir. Mr. Ely, Anayasamıza aykırı olarak lerimizin mülkiyetini dahi yabancı tekelere veren hükü tirmiştir. Yerli, yabancı sermaye arasındaki mutlak eşit lerini üvey evlât düzeline düşürmüştür. Petrol Kanun devlet şirketleri yabancı petrol şirketleri karşısında eşit tında bıraktıysa, Mr. Ely tasarısı da, madencilik

2. Önergenin ikinci kısmı, Türkiye bor tuzu sahalarının, Türkiye yararlarına tahsis ve tevcih olunabilmesini mümkün edici anlamda, ne gibi müspet ve yeni tedbirlerin alınması gerektiği üzerindeki araştırma dileğini ihtiva eylemektedir ki, Komisyonumuz fayda kazandırıcı bu kısımda, aşağıda mâruz görüş ve tedbir gereklerinin ifasını, arz eder:

1. Türk Milleti, Seyitgazi ilçesi Kırka köyü civarındaki sodyumlu Bor Tuzu maden yatakları, Anayasanın 130 ncu maddesi gereği olarak, hakikî ve aslı sahibidir.

A) Bu havza, arz üzerinde, ender milletlere nasibolan jeolojik bir imkân ve zenginlik ifade etmektedir. 100 milyonlara bâliğ olan rezervi, ticarî ve üstün spesificatiyona bağlı kalite ve terkibi dolayısıyla, Türk Devletine, asırlar boyu devam edebilecek, rakipsiz bir dış gelir sağlama imkânı va'dindedir.

B) Komisyonumuz bu sahanın toptan Türk milleti yararlarına tevcih olunmasında, isabet mütalâa etmektedir. Ancak bu havza da, Maden Kanununun müsaade ve tariflerine müstenit ve 6224 sayılı yabancı Sermaye Kanununa göre Türkiye'ye gelen ve madencilik icra eden özel şahıslar ve şirketlerin müktesep haklarına seslenen, birçok ruhsat poligonları mevcuttur. Komisyonumuz, özel hukuka merbut ve müstenit ve işletme değerleri yüksek kıymetlere bâliğ olan bu sahaların, Devlete ait bir hüviyete intikal ettirilmesini, milletin mütemadi ve müteselsil bir millî gelir kaynağına kavuşturulmasını isabetli bir tatbikat olarak görmektedir.

C) Bu hususun, Anayasamızda meknuz ve halen iş başında bulunan Seyim Hükümetimizin programlarında yer alan aslı prensiplere uygun düşmeyen bir tatbikat getireceği mütalâa olunduğu takdirde, bu havzanın gerek Devlet sahaları olarak ve özel hukuka merbut sahalar olarak, millî gelirimize en yararlı şekilde devletin planlı bir sistem içinde çalıştırılmaları, ikinci ve mâkul bir tutum olarak, işaret olunabilir.

**Denato
raporu
28.12.1968**

Özetlemek ki, monopoller, bizim kendi imkânlarımızla petrol bulup işletmemizi önlemek için petrol sahaları ruhsatlarını kapatmakta, fakat petrolü işletmeye yanaşmamaktadırlar. Mono pollerin ülkemizde faaliyetinin başka bir örneğini, İngiliz «Borax Consolidated Ltd.» teşkil etmektedir. Bu şirket dünyada bor minerallerinin ham cevherde yüzde 90'ını, rafinajda yüzde 70'ini elinde tutmaktadır. Şirket, Türkiye'ye 1887 yılında verleşmiştir. Fakat Türkiye boraksta dünyanın en zengin kaynaklarından birine sahip olduğu ve Avrupa pazarını tamamen ele geçirebilecek durumda bulunmuş halde, bu milletlerarası monopol, maden kaynağımızı işletmemiştir. Şirket, Türkiye'de boraks

miştir. Borax Consolidated, aynı işi Güney Amerika da da yapmış boraks sahalarını kapatmış, fakat işletmemiştir. İşletmemiştir, zira şirketin Kuzey Amerika'da dünya ihtiyacını karşılayacak kaynakları vardır. Türkiye ve Güney Amerika'daki boraks kaynaklarını rekabeti önlemek için eline geçirmekte ve âtil tutmaktadır. Bu milletlerarası monopol, Etibank ile bazı yerli firmaların boraks üretim ve ihracına el koymaları üzerine, Türkiye'deki faaliyetlerini artırmak istemiştir ve Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesi'ne başvurmuştur. Maksat, Etibank ve yerli firmaları vurmak, o zaman sonra da kaynaklarımızı âtil tutmaktır. Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesi uyanık davranmalı ve Borax

Türk-i